

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра обліку та оподаткування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Освітня програма «Облік і аудит»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав. кафедри _____ Н.М. Проскуріна
« _____ » _____ 2021 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Попкову Максиму Миколайовичу

1. Тема роботи: Обліково-аналітичне забезпечення управління зобов'язаннями ТОВ «Промінь»
керівник роботи Скорнякова Ю.Б., к.е.н., доцент,
затверджені наказом ЗНУ від 30 червня 2021 р. № 966-с.
2. Строк подання студентом роботи: 30 листопада 2021 р.
3. Вихідні дані до роботи: спеціальна література, законодавчі та нормативні акти, облікові дані та дані фінансової звітності підприємства.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): розглянути проблематику ідентифікації та класифікації зобов'язань, систематизувати теоретико-нормативні основи управління зобов'язаннями підприємства, дослідити наявну систему відображення в обліку ТОВ «Промінь» зобов'язань та розробити пропозиції щодо її вдосконалення, виконати аналіз динаміки і структури зобов'язань та їх впливу на фінансовий стан підприємства, розробити пропозиції щодо підвищення якісного рівня управління зобов'язаннями з метою зміцнення фінансового стану підприємства.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 11 рис., 26 табл. і 13 формул.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	к.е.н., доцент Скорнякова Ю.Б.	05.07.2021	05.07.2021
2	к.е.н., доцент Скорнякова Ю.Б.	12.09.2021	12.09.2021
3	к.е.н., доцент Скорнякова Ю.Б.	03.10.2021	03.10.2021

7. Дата видачі завдання: 05 липня 2021 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану роботи, підбір літератури	05.07.2021 р. – 30.07.2021 р.	виконано
2.	Написання вступу	01.08.2021 р. – 08.08.2021 р.	виконано
3.	Виконання першого розділу	09.08.2021 р. – 12.09.2021 р.	виконано
4.	Виконання другого розділу	13.09.2021 р. – 01.10.2021 р.	виконано
5.	Виконання третього розділу	02.10.2021 р. – 16.10.2021 р.	виконано
6.	Написання висновків	17.10.2021 р. – 01.11.2021 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	01.11.2021 р. – 29.11.2021 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	30.11.2021 р.	виконано

Студент _____
(підпис)

М.М. Попков

Керівник роботи _____
(підпис)

Ю.Б. Скорнякова

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____
(підпис)

В.В. Сьомченко

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 122 с., 3 розділи, 11 рис., 26 табл., 3 додатка, 77 джерел.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ІДЕНТИФІКАЦІЯ, УПРАВЛІННЯ, ОБЛІК, АНАЛІЗ, ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА, ЕФЕКТИВНІСТЬ, ОБОРОТНІСТЬ, ЛІКВІДНІСТЬ, ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ, ОПТИМІЗАЦІЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Об'єкт дослідження – процес обліку і методи аналізу зобов'язань ТОВ «Промінь».

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку зобов'язань, а також проведення аналізу зобов'язань ТОВ «Промінь» з метою формування пропозицій щодо підвищення ефективності роботи підприємства та зміцнення його фінансового стану.

Методи дослідження: системний підхід до вивчення економічних явищ і процесів. Під час виконання дослідження використано загальнонаукові методи пізнання: методи наукового узагальнення, діалектичний метод, методи індукції та дедукції, класифікації, порівняння, наукової абстракції, системного та комплексного аналізу, синтезу, моделювання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретико-методичному обґрунтуванні та вирішенні комплексу питань, пов'язаних з удосконаленням обліково-аналітичного забезпечення управління зобов'язаннями з метою підвищення ефективності діяльності підприємства та зміцнення його фінансового стану. У процесі дослідження отримано такі наукові результати, яким притаманна наукова новизна:

набули подальшого розвитку:

- проблематика ідентифікації зобов'язань за рахунок запровадження їх класифікації за правовим режимом регулювання формування та погашення;
- методичне забезпечення управління розрахунками із покупцями та зобов'язаннями за отриманими авансами за рахунок обґрунтованої методики диференціації вартості реалізації товарів (робіт) в залежності від варіанту оплати.

За підсумками проведеного дослідження систематизовані основні елементи управління зобов'язаннями підприємства, обґрунтована доцільність щоквартального відображення в обліку нарахування зобов'язань за податком на прибуток навіть в умовах річного податкового (звітного) періоду з метою коректного формування проміжної квартальної фінансової звітності, а також обґрунтована необхідність впровадження в облікову практику ТОВ «Промінь» щорічної інвентаризації зобов'язань перед працівниками із оплати відпусток та відповідного корегування суми забезпечення на виплату відпусток і запропоноване методичне забезпечення для проведення такої інвентаризації.

Застосування на практиці запропонованих автором рекомендацій дозволить удосконалити обліково-аналітичне забезпечення управління зобов'язаннями з метою підвищення ефективності роботи підприємства та зміцнення його фінансового стану. Отримані результати дослідження спрямовані на вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління зобов'язаннями, що у підсумку сприятиме підвищенню ефективності роботи підприємства та зміцненню його фінансового стану.

SUMMARY

Qualifying work contains 122 pp., 3 sections, 11 fig., 26 tab., 3 annex, 77 references.

LIABILITIES, PAYABLE, ENSURING, IDENTIFICATION, MANAGEMENT, ACCOUNTING, ANALYSIS, FINANCIAL STATUS OF THE ENTERPRISE, EFFICIENCY, TURNOVER, LIQUIDITY, SOLVENCY, OPTIMIZATION OF LIABILITIES

The object of study is the accounting process and methods of analysis of liabilities of LLC «Promin».

The purpose of the qualification work is to justify of the theoretical regulations and work out practical recommendations to improve accounting of liabilities, as well as analysis of liabilities of LLC «Promin» in order to formulate proposals to improve the efficiency of the enterprise and strengthen its financial condition.

Methods of research: a systematic approach to the study of economic events and processes. During research performance scientific methods of cognition were used: methods of scientific analysis, the dialectical method, methods of induction and deduction, classification, comparison, abstraction, systematic and comprehensive analysis, synthesis, simulation.

Scientific novelty of the results is theoretical and methodical substantiation and solving complex issues related to improving of the organization of accounting and analytical support of commitment management in order to increase the efficiency of the enterprise and strengthen its financial condition. The study yielded the following scientific results, which are characterized by scientific innovation:

Got further development:

– issues of identification of liabilities due to the introduction of their classification according to the legal regime of regulation of formation and repayment;

– methodical support of management of settlements with buyers and obligations on the received advances at the expense of the proved technique of differentiation of cost of realization of the goods (works) depending on a payment variant.

According to the results of the research the main elements of the company's commitment management are systematized, the expediency of quarterly reflection in the accounting of accrual of income tax liabilities even in the conditions of the annual tax (reporting) period for the purpose of correct formation of the interim quarterly financial statements is substantiate, as well as substantiated the need to introduce into the accounting practice of LLC «Promin» annual inventory of liabilities to employees for the payment of leave and the appropriate adjustment of the amount of security for the payment of leave and proposed methodological support for such an inventory.

The application of proposed recommendations in practice will improve the accounting and analytical support of commitment management in order to increase the efficiency of the enterprise and strengthen its financial condition. The results of research are aimed at improving the accounting and analytical support of commitment management, which will ultimately help increase the efficiency of the enterprise and strengthen its financial condition.

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ	
РЕФЕРАТ	
SUMMARY	
ВСТУП.....	10
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-НОРМАТИВНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ	
1.1 Проблематика ідентифікації та класифікації зобов'язань	15
1.2 Визнання, оцінка та відображення зобов'язань в обліку.....	30
1.3 Управління зобов'язаннями як складова забезпечення стійкого фінансового стану підприємства	42
РОЗДІЛ 2 ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ ТОВ «ПРОМІНЬ»	
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	51
2.2 Порядок відображення в обліку формування та погашення зобов'язань.....	58
2.3 Пропозиції щодо підвищення якісного рівня облікового забезпечення управління зобов'язаннями.....	72
РОЗДІЛ 3 АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ ТОВ «ПРОМІНЬ»	
3.1 Аналіз динаміки та структури зобов'язань	78
3.2 Аналіз впливу зобов'язань на фінансовий стан підприємства.....	89
3.3 Шляхи підвищення якісного рівня управління зобов'язаннями	101
ВИСНОВКИ.....	105
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	111
ДОДАТОК А Порядок подання інформації щодо поточних зобов'язань в Фінансовій звітності малого підприємства ТОВ «Промінь».....	119
ДОДАТОК Б Відомість визначення суми забезпечення на виплату	

відпусток на дату формування річної фінансової звітності.....	120
ДОДАТОК В Фінансова звітність малого підприємства ТОВ «Промінь» за 2020 рік.....	121

ВСТУП

Фінансова природа господарської підприємницької діяльності є такою, що певна частина активів, залучених у господарський оборот підприємств, формується за рахунок власного капіталу, а інша відповідно за рахунок зобов'язань. Наявність зобов'язань, тобто заборгованості перед іншими суб'єктами, з якими підприємство вступає у різноманітні правовідносини, є нормальною складовою господарського обороту.

Зобов'язання як джерело додаткових фінансових коштів, залучених за рахунок кредитного механізму, за умови їх ефективного використання дозволяють підприємству розширити діяльність, мінімізувати витрати на залучення капіталу та збільшити в підсумку доходи і прибуток. Але в той же час зобов'язання потребують прискіпливої уваги менеджменту підприємства, адже їх частка у загальній сумі пасивів, структура та оборот суттєво впливають на фінансовий стан підприємства. Несвоєчасне погашення зобов'язань загрожує підприємству конфліктами із кредиторами, судовими тяжбами, штрафними санкціями та втратою ділової репутації. Варто пам'ятати, що постійна наявність непогашених у встановлені терміни зобов'язань, а також неконтрольоване збільшення частки зобов'язань у загальній структурі пасивів на практиці призводить до суттєвого погіршення фінансового стану, втрати підприємством платоспроможності та відповідно до банкрутства.

Дієва система управління зобов'язаннями може бути формована лише за якісної обліково-аналітичної підтримки. Саме облік забезпечує інформацією управління платежами та іншими господарськими операціями щодо погашення зобов'язань, а також створює інформаційну базу для аналітичних процедур щодо управління зобов'язаннями. Системний економічний аналіз як важлива складова управління зобов'язаннями набуває особливої актуальності, адже в жорстких конкурентних умовах

господарювання активний моніторинг та відповідне забезпечення задовільного рівня фінансової стійкості та платоспроможності є для підприємств завданням першочергового значення.

Таким чином, питання обліково-аналітичного забезпечення управління зобов'язаннями є надзвичайно важливими як для економічної науки, так і для підприємницької практики, що і підкреслює актуальність та важливість обраного напрямку дослідження.

Питанням обліково-аналітичного забезпечення управління зобов'язаннями присвячені дослідження багатьох науковців, таких як В.З. Бугай, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, Л.Л. Горецька, А.Г. Завгородній, К.В. Ізмайлова, О.А. Лахтіонова, С.І. Мельник, Г.О. Партин, М.С. Пушкар, Т.А. Сафарова, О.О. Терещенко, Т.І. Тесленко, Ю.С. Цал-Цалко та багатьох інших. В той же час проблематика управління зобов'язаннями є достатньо багатогранною, а підприємницьке середовище постійно актуалізує нові запитання та завдання щодо практики такого управління. Це і обґрунтовує необхідність подальших наукових досліджень в площині обліково-аналітичного забезпечення управління зобов'язаннями з метою систематизації, уточнень та розвитку окремих питань.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку зобов'язань, а також проведення аналізу зобов'язань ТОВ «Промінь» з метою формування пропозицій щодо підвищення ефективності роботи підприємства та зміцнення його фінансового стану.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначені і вирішувалися такі завдання:

- розглянути проблематику ідентифікації та класифікації зобов'язань підприємства;
- систематизувати теоретико-нормативні основи управління зобов'язаннями;
- на основі проведеного дослідження виявити наявні проблемні

моменти організації обліку зобов'язань ТОВ «Промінь» та розробити пропозиції щодо їх вирішення та вдосконалення таким чином системи обліку;

– виконати аналіз зобов'язань ТОВ «Промінь», у тому аналіз впливу рівня зобов'язань на фінансовий стан підприємства;

– розробити пропозиції щодо підвищення якісного рівня управління зобов'язаннями з метою забезпечення ефективної роботи підприємства та зміцнення його фінансового стану.

Об'єкт дослідження – процес обліку і методи аналізу зобов'язань ТОВ «Промінь».

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методологічних та практичних аспектів обліку і аналізу зобов'язань.

Для досягнення поставленої мети були використані наукові методи, які застосовуються при вивченні соціально-економічних процесів і явищ, а саме: методи наукового узагальнення (при дослідженні проблематики ідентифікації та класифікації зобов'язань), діалектичний метод (при дослідженні теоретико-нормативних основ управління зобов'язаннями), методи індукції та дедукції, класифікації, порівняння, наукової абстракції, системного і комплексного аналізу та синтезу (при дослідженні наявної на підприємстві системи облікового забезпечення управління зобов'язаннями та обґрунтуванні пропозицій щодо її вдосконалення), методи системного та комплексного аналізу (при виконанні аналізу зобов'язань та їх впливу на фінансовий стан підприємства), методи критичного аналізу та синтезу (з метою обґрунтування класифікації зобов'язань за правовим режимом регулювання їх формування та погашення, в ході систематизації основних елементів управління зобов'язаннями підприємства), методи синтезу та моделювання (при розробці та обґрунтуванні пропозицій щодо вдосконалення управління кредиторською заборгованістю) та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретико-методичному обґрунтуванні та вирішенні комплексу питань, пов'язаних з

удосконаленням обліково-аналітичного забезпечення управління зобов'язаннями з метою підвищення ефективності діяльності підприємства та зміцнення його фінансового стану.

У процесі дослідження отримано такі наукові результати, яким притаманна наукова новизна:

- систематизовано основні елементи управління зобов'язаннями підприємства;

- обґрунтована доцільність визнання зобов'язань за податком на прибуток в умовах застосування річного податкового (звітного) періоду щокварталу, орієнтуючись не на податковий (звітний) період з податку на прибуток, а на періодичність формування проміжної квартальної фінансової звітності з метою адекватного формування показників такої звітності;

- обґрунтована необхідність впровадження в облікову практику ТОВ «Промінь» щорічної інвентаризації зобов'язань перед працівниками із оплати відпусток та відповідного корегування суми забезпечення на виплату відпусток, а також запропоноване методичне забезпечення для проведення такої інвентаризації;

- розроблена форма оперативної внутрішньої звітності «Звіт про кредиторську заборгованість за строками погашення», впровадження якої в практику управління ТОВ «Промінь» дозволить підвищити якісний рівень інформаційного забезпечення управління зобов'язаннями підприємства;

набули подальшого розвитку:

- проблематика ідентифікації зобов'язань за рахунок запровадження їх класифікації за правовим режимом регулювання формування та погашення;

- методичне забезпечення управління розрахунками із покупцями та зобов'язаннями за отриманими авансами за рахунок обґрунтованої методики диференціації вартості реалізації товарів (робіт) в залежності від варіанту оплати.

Теоретичною та методичною основою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних науковців з питань ідентифікації, класифікації, обліку, аналізу

та управління зобов'язаннями, законодавчі та нормативні акти з питань бухгалтерського обліку та оподаткування підприємств.

Застосування на практиці запропонованих автором рекомендацій дозволить удосконалити обліково-аналітичне забезпечення управління зобов'язаннями з метою підвищення ефективності роботи підприємства та зміцнення його фінансового стану. Отримані результати дослідження спрямовані на вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління зобов'язаннями, що у підсумку сприятиме підвищенню ефективності роботи підприємства та зміцненню його фінансового стану.

Основні результати дослідження, що викладені в кваліфікаційній роботі, пройшли апробацію шляхом обговорення та отримали позитивну оцінку науковців на двох міжнародних науково-практичних конференціях. Окрім того за підсумками проведеного дослідження була надрукована наукова стаття «Окремі аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління зобов'язаннями підприємства».

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку джерел посилання і додатків. Основний зміст викладено на 122 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-НОРМАТИВНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ

ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Проблематика ідентифікації та класифікації зобов'язань

Формування активів як ресурсів, що «контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому» [52] потребує фінансових ресурсів або капіталу. Звичайно первісне формування таких фінансових ресурсів або капіталу є завданням власників, які створюють підприємством і яке їх таким чином належать. Відповідно частина активів будь-якого підприємства формується за рахунок власних джерел формування або іншими словами за рахунок власного капіталу. В той же час варто розуміти, що підприємства, активи яких повністю сформовані за рахунок власних фінансових джерел є винятком, але не правилом підприємницької господарської діяльності.

Активи реально працюючого підприємства, як фінансово стійкого, так і не дуже, формуються як за рахунок власного капіталу, так і за рахунок зобов'язань. Залучення зобов'язань до джерел формування господарських засобів або іншими словами до капіталу підприємства можна пояснити із залученням двох аспектів.

По-перше, будь-яке власники та менеджмент підприємства зазвичай намагаються розширити господарську діяльність, залучити до обороту більше активів, адже це скоріше за все дозволить отримати більший прибуток. Власний капітал є обмеженим, відповідно підприємства для розширення господарської діяльності намагаються залучити також позикові кошти. Позикові кошти, передусім кредити банків, залучаються на платній

основі, але якщо підприємницька діяльність є прибутковою і достатньо рентабельною, то залучивши позикові кошти, підприємство має змогу не лише сплатити відсотки за позиковим капіталом, а й отримати додатковий дохід від розширення діяльності завдяки залученню позикових коштів.

По-друге, сучасні розрахунки в більшості випадків організовані таким чином, що періодично виникають зобов'язання між учасниками розрахунків, які згодом компенсуються. Розрахунки із постачальниками (підрядниками), а також із покупцями (замовниками) у переважній більшості випадків призводять до формування або дебіторської, або кредиторської заборгованості. Це є фактично результат розвитку кредитних відносин у підприємницькій площині. Окрім того діяльність сучасних підприємств організована таким чином, що періодично виникає заборгованість перед найманими працівниками з оплати праці, перед бюджетом з податків та зборів, перед фондами соціального страхування з єдиного соціального внеску. Зобов'язання або іншими словами кредиторська заборгованість в обліку боржника сприймається як капітал, що є фінансовим ресурсом формування активів та здійснення таким чином господарської діяльності.

Категорія «зобов'язання» має надзвичайно довгу історію. Так, досліджуючи появу зобов'язань насамперед як юридичної категорії, Я.А. Канторович зазначав, що «на нижчому ступені розвитку юридичного побуту зобов'язання представляє собою панування над особою боржника подібно до того, як право власності представляє собою панування на річчю» [24, с. 42]. В.М. Слома у науковій статті з цього приводу пояснює, що «примітивне зобов'язання уявлялось як певний суто особистий зв'язок між кредитором і боржником, в силу якого останній є відповідальним «приреченим» перед першим. Ідея «боргу» зникла в ідеї відповідальності. Ідея майнового стягнення не була властива цій стадії зобов'язальних відносин: заволодіння особою боржника при неспроможності було не тільки засобом для спонукання його до виконання; воно було самостійним здійсненням тієї особистої «приреченості», яка складала основний зміст

будь-якого зобов'язання того часу» [60, С. 123-124].

Суттєвого сутнісного розвитку категорія «зобов'язання» набула у римському праві. Так, Д.В. Дождев стверджує, що «у римському праві зобов'язання розглядалось як суб'єктивна юридична ситуація, заснована на особистому зв'язку між конкретними учасниками цивільного обігу(сторонами), яка полягає у формальній можливості для однієї з них (кредитора) вимагати від іншої (боржника) визначеної поведінки (надання) на свою користь» [20, с. 470]. В.М. Слома з цього приводу наводить таку тезу із джерел римського права: «зобов'язання – правові ланцюги, сила яких примушує нас до виконання на користь будь-якої особи у відповідності з нормами нашої держави» [60, с. 124].

Розвиток економічної діяльності та кредитно-грошових відносин призводить поступово до того, що зобов'язання із особистісної площини переміщуються насамперед в площину фінансових відносин, як й сприймаються сьогодні. В сучасних умовах підприємницька діяльність є неможливою без формування та погашення зобов'язань, які фактично є нормою сучасних розрахункових операцій та їх сутнісним елементом.

Сучасна теорія права розглядає зобов'язання як складне явище, що може бути представлене як у статиці, так і у динаміці. Так, за тезою Т.В. Боднара «зобов'язання – це правовідносини, які перебувають у статиці, суб'єкти яких мають певні потенції: боржник – у вигляді обов'язку вчинити певну дію або утриматися від певної дії, а кредитор – у вигляді права вимагати від боржника виконання його обов'язку» [5, с. 73]. В той же час Н.Ю. Голубєва характеризує зобов'язання «як динамічне цивільне правовідношення, що опосередковує переміщення матеріальних і нематеріальних благ у цивільному обороті, в якому боржник зобов'язаний учинити на користь кредитора певну дію (дії) майнового або немайнового характеру чи утриматися від певної дії (дій), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку (обов'язків), або обидві сторони щодо одна одної кредиторами (відносно прав) і боржниками (відносно

обов'язків)» [18, с. 7].

Принципи ідентифікації категорії «зобов'язання» сучасними вітчизняними нормативними документами наведені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Ідентифікація категорії «зобов'язання» у вітчизняних нормативних документах

Нормативний документ	Визначення категорії «зобов'язання» за даним нормативним документу
Цивільний кодекс України (ст. 509) [70]	«Зобов'язанням є правовідношенням, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку».
Господарський кодекс України (ст. 173) [19]	«Господарським визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених цим Кодексом, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо), або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управнена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку».
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (ст. 1) [52]	«Зобов'язання – заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди».

Варто зазначити, що визначення, передбачене Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» є характеристикою, що поєднує певні складові як юридичної, так і обліково-економічної ідентифікації категорії «зобов'язання» та є певною ідейною основою відображення в обліку зобов'язань підприємств.

Порівнюючи юридичну та обліково-економічну сутність категорії «зобов'язання», адже в обліку відображаються не наміри, а реальні факти господарської підприємницької діяльності. Так, Н.І. Верхоглядова, В.П. Шило, С.Б. Ільїна звертають увагу на те, що юридичний та економічний аспекти визнання зобов'язань в багатьох випадках відрізняються, адже в

«момент підписання договору на одержання кредиту між підприємством і банком виникає юридичне зобов'язання, суть якого полягає в тому, що воно підлягає виконанню в майбутньому. В бухгалтерському обліку підприємства зобов'язання знаходить своє відображення лише тоді, коли на його поточний рахунок банк зарахує грошові кошти» [14, с. 323].

Економічна ідентифікації категорії «зобов'язання» досліджується науковцями як в площині їх відображення в обліку, так й в площині управління зобов'язаннями. В таблиці 1.2 наведені окремі визначення зазначеної економічної категорії.

Таблиця 1.2 – Ідентифікація економічної категорії «зобов'язання» в наукових дослідженнях

Визначення	Автор та джерело
«Зобов'язання є юридично регламентованим обов'язком компанії щодо виплати грошей і надання товарів, робіт і послуг, які виникли в результаті минулих подій».	І.Д. Бенько, М.Р. Лучко [1, с. 104]
«Зобов'язання – це борги (заборгованість) підприємства, які виникають внаслідок придбання товарів і послуг у кредит, або кредити, які підприємство отримує для свого фінансування».	Ф.Ф. Бутинець, О.В. Олійник, М.М. Шигун [11, с. 202]
«Зобов'язання – це ймовірні майбутні економічні витрати, які виникають через минулі операції».	А. Велш Глен, Г. Шорт Деніел [13, с. 528]
«Зобов'язання – це визнана боржником заборгованість, яка буде погашена кредитором внаслідок здійснення ряду дій щодо зменшення активів або збільшення зобов'язань та має часову визначеність за звітними періодами».	Н.В. Кудлаєва, А.П. Фльора [29, с. 830]
«Зобов'язання (liabilities) виникають в результаті здійснення фірмою різних угод і є юридичною основою для подальших платежів за товари чи надані послуги».	Б. Нідлз, Х. Андерсон, Д. Колдуелл [37, с. 328]
«Зобов'язання – це фінансова категорія, яка є сукупністю фінансових вимог до підприємства внаслідок здійснення певних дій на користь інших осіб, які є юридично оформленими певними документами та набувають форми довгострокового або поточного (залежно від строковості) пасиву і є джерелом залучених коштів підприємства».	Н.В. Новицька [38, с. 289]
«Зобов'язання підприємства – позиковий капітал, який необхідно повернути кредиторам у встановлені терміни, як правило, з відсотками, які обумовлені договорами за його використання».	В.Ф. Палій [42, с. 205]

Зобов'язання формуються і відображаються в обліку як результат певних господарських дій або подій – операцій, які і є причиною виникнення

таких зобов'язань. Прикладами таких операцій можуть бути отримання грошових коштів, отримання товарно-матеріальних цінностей, прийняття до сплати рахунків щодо виконаних робіт або наданих послуг, нарахування заробітної плати працівникам, нарахування податків та зборів до сплати тощо.

Формування зобов'язань як складової позикового капіталу варто також пов'язати із сприйняттям активів, адже надходження активів на підприємство може спричинити формування зобов'язань, але варто пам'ятати, що існують активи та зобов'язання в подальшому як окремі облікові категорії. Так, придбання товарів призводить до формування зобов'язань перед постачальником, але «спосіб погашення такого зобов'язання в подальшому не вплине на вартість активу: чи ця заборгованість буде погашена своєчасно, чи із затримкою платежу і нарахуванням пені, чи у зв'язку з інфляційними процесами вартість такої заборгованості дещо знизиться, чи підприємство погасило заборгованість за допомогою бартеру» [40]. Як з цього приводу слушно зазначив, У.Й. Яремко «борги є вимогою свого капіталу кредитором, але не є вимогою кредитованого товару» [72, с. 78].

Досліджуючи питання ідентифікації категорії «зобов'язання» варто зазначити, що останні дуже тісно пов'язані із іншою економічною категорією – кредиторською заборгованістю, причому достатньо часто наявне фактичне ототожнення даних економічних категорій. В практиці багатьох підприємств зобов'язання представлені насамперед кредиторською заборгованістю, відповідно дослідження економічної сутності категорії «зобов'язання» варто також продовжити в площині дослідження кредиторської заборгованості.

Максимально коротко кредиторська заборгованість може бути ідентифікована як заборгованість даного підприємства перед іншими особами або як визнана необхідність сплати певних коштів іншій особі у встановлені терміни. Осіб перед якими наявна заборгованість прийнято називати кредиторами. Варто зазначити, що кредиторами підприємства можуть бути фізичні особи, інші юридичні особи, а також держава та місцеві

органи самоврядування в особі бюджетів та державних цільових фондів.

Досліджуючи питання економічної природи кредиторської заборгованості, доцільно навести цитату, яка наявна у науковій праці В. Бугая і Н. Головки, а саме «С.І. Корецький у 1926 році дав таке тлумачення: «Взаємовідносини двох осіб, що укладають угоду, можна подати латинськими термінами: «дебет» (винен) і «кредит» (вірити комусь). Так у разі, коли особа, яка позичає комусь кошти, вірить – це кредит, і тоді вона іменується кредитором, особа ж, яка одержує позику, стає винною – це дебет, і тоді вона іменується дебітором» [9, с. 61]. Таким чином, розглядаючи природу кредиторської заборгованості слід звернути увагу на те, що у таких розрахунково-кредитних відносинах завжди наявні дві сторони – кредитор і боржник (дебітор) і відповідно кредиторська заборгованість, що наявна в обліку боржника, з іншого боку представлена в обліку кредитора як дебіторська заборгованість такого боржника.

Економічна природа кредиторської заборгованості активно досліджується багатьма науковцями. У таблиці 1.4. систематизовані окремі варіанти ідентифікацій категорії «кредиторської заборгованості», наявні в економічній науковій та навчальній літературі.

На перший погляд розглянуті підходи щодо ідентифікації категорії «зобов'язання» та «кредиторська заборгованість» можуть здаватися тотожними, але це є цілком вірно, коректніше стверджувати, що кредиторська заборгованість є традиційною та основною складовою зобов'язань підприємства, але кредиторською заборгованість як такою зобов'язання не обмежуються. Саме такий висновок може бути обґрунтований нормами Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». Даний нормативний документ характеризує зобов'язання як «існуюче зобов'язання суб'єкта господарювання, яке виникає в результаті минулих подій і погашення якого, за очікуванням, призведе до вибуття ресурсів суб'єкта господарювання, котрі втілюють у собі економічні вигоди» [35].

Таблиця 1.3 – Ідентифікація економічної категорії «кредиторська заборгованість» в наукових дослідженнях

Визначення	Автор та джерело
«Кредиторська заборгованість – це поточні зобов'язання підприємства, що відображають його заборгованість перед господарськими партнерами з комерційних операцій; з розрахунків, нарахованих до оплати тощо».	І.О. Бланк [3, с. 162]
«Кредиторська заборгованість – грошові кошти, які тимчасово підпорядковані підприємству, фірмі, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі, у яких вони позичені і яким вони не виплачені».	А.Б. Борисов [7, с. 437]
«Кредиторська заборгованість, рахунки до оплати (Accounts Payable) – це суми, які нараховуються постачальникам за купівлю у них товарів або послуг в кредит».	С.Ф. Голов, В.М. Костюченко [17, с. 320]
«Кредиторська заборгованість – це заборгованість підприємства іншим юридичним і фізичним особам, що виникла в результаті здійснених раніше дій (подій), оцінена в гривнях і щодо якої в підприємства існують зобов'язання її погашення в певний строк».	Г.О. Партин, А.Г. Загородній [43, с. 112]
«Кредиторська заборгованість – заборгованість даного підприємства перед іншими особами (кредиторами), що наявна в наслідок минулих операцій та має бути погашена у майбутньому».	Ю.Б. Скорнякова [58, с. 73]
«Кредиторська заборгованість – це тимчасово залучені суб'єктом у власне користування грошові кошти, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі».	Н.М. Ткаченко [64, с. 683]
«Кредиторська заборгованість – це позичені підприємством в інших юридичних і фізичних осіб грошові кошти, оцінені в гривнях, щодо яких у підприємства існують зобов'язання погашення у певний строк».	М.П. Хохлов, О.С. Корнієнко [68, с. 404]
«Кредиторська заборгованість – тимчасове залучення активів у господарську діяльність підприємства за рахунок тимчасово безоплатного одержання майна інших суб'єктів господарювання».	Ю.С. Цал-Цалко [69, с. 260]

В той же час варто зазначити, що МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» одночасно із «торговельною кредиторською заборгованістю» передбачає існування таких видів зобов'язань, як умовні зобов'язання та забезпечення.

Умовним зобов'язанням зазначений вище документ визнає «можливе зобов'язання, яке виникає внаслідок минулих подій і існування якого підтвердиться лише після того, як відбудеться або не відбудеться одна чи кілька невизначених майбутніх подій, не повністю контрольованих суб'єктом господарювання», а також «існуюче зобов'язання, яке виникає внаслідок

минулих подій, але не визнається оскільки: немає ймовірності, що вибуття ресурсів, котрі втілюють у собі економічні вигоди, буде необхідним для погашення зобов'язань; суму зобов'язань не можна оцінити достатньо достовірно» [35]. Що стосується поняття «забезпечення», то воно характеризується як «зобов'язання з невизначеним строком або сумою» [35]. Аналізуючи представлені визначення, варто зазначити, що міжнародні стандарти бухгалтерського обліку ідентифікують «зобов'язання» як категорію дещо ширшу за економічним змістом, ніж кредиторська заборгованість, адже умовні зобов'язання та забезпечення до кредиторської заборгованості віднесені бути не можуть.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності регулюються у вітчизняній практиці Положення (стандартом) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання». Відповідно до п. 5 даного нормативного документа «зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення. Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду» [47].

У відповідності до п. 6 П(с)БО 11 «Зобов'язання» з метою бухгалтерського обліку зобов'язання поділяються на «довгострокові, поточні, непередбачені зобов'язання, доходи майбутніх періодів» [47].

У свою чергу до довгострокових зобов'язань відповідно до п. 7 П(с)БО 11 «Зобов'язання» належать:

- «довгострокові кредити банків;
- інші довгострокові зобов'язання;
- відстрочені податкові зобов'язання;
- довгострокові забезпечення» [47].

Поточні зобов'язання відповідно до п. 10 П(с)БО 11 «Зобов'язання» включають:

- «короткострокові кредити банків;
- поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, за товари, роботи, послуги, за розрахунками з бюджетом, за розрахунками зі страхування, за розрахунками з оплати праці, за розрахунками з учасниками, за розрахунками із внутрішніх розрахунків, короткострокові векселі видані;
- поточні забезпечення;
- інші поточні зобов'язання» [47].

Основні типи зобов'язань відповідно до норм П(с)БО 11 «Зобов'язання» схематично представлені на рисунку 1.1.

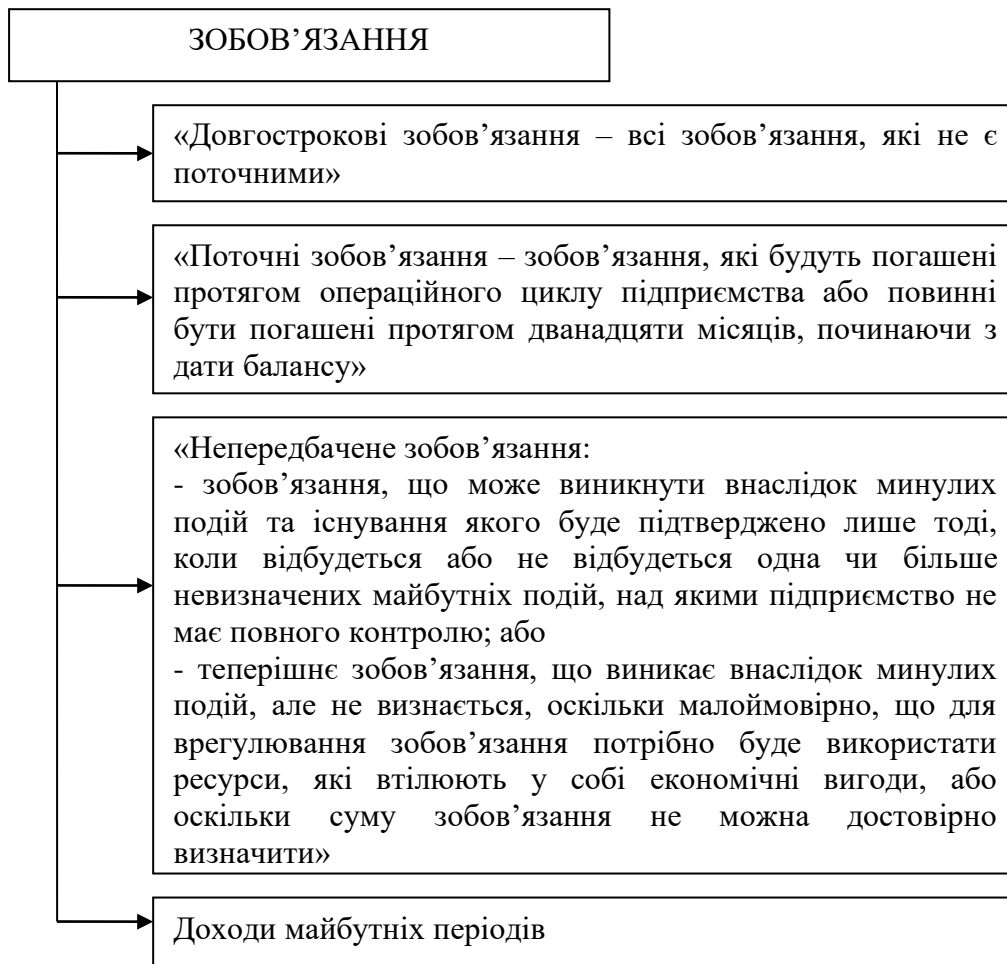

Рисунок 1.1 – Основні типи зобов'язань за нормами П(с)БО 11

(складено за джерелом [47])

Окремо варто відзначити, що П(с)БО 11 «Зобов'язання» не ідентифікує таке облікове поняття як доходи майбутніх періодів, хоча й зараховує їх до складу зобов'язань. Характеристика даної категорії наявна в Плані рахунків активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, де зазначено, що «до доходів майбутніх періодів відносяться, зокрема, доходи у вигляді одержаних авансових платежів за здані в оренду основні засоби та інші необоротні активи (авансові орендні платежі), передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання, виручка від продажу квитків транспортних і театральних-видовищних підприємств, абонентна плата за користування засобами зв'язку тощо» [45].

Досліджуючи економічну природу зобов'язань, варто звернутися до питання класифікації.

У науковій літературі присутні різні варіанти класифікації зобов'язань. Так, С.Ф. Голов поділяє зобов'язання «на реальні та потенційні. Реальні зобов'язання (довгострокові, поточні) виникають на основі договору, контракту, одержаного рахунку. Сума платежу за потенційними зобов'язаннями залежить від подальших подій і визнається за умови, що вона може бути виміряна з певною достовірністю та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок їхнього погашення. Потенційні зобов'язання поділяються на забезпечення та непередбачені зобов'язання» [16, с. 321]. Т.І. Тесленко пропонує класифікувати зобов'язання за характером виникнення, економічним змістом, контрагентами, валютою зобов'язань, забезпеченістю, дотриманням строків погашення, ймовірністю погашення, відображенням в балансі [63, с. 7]. А.Т. Сафорова пропонує цікаву класифікаційну ознаку – за видами обліку – зобов'язання фінансового, податкового та управлінського обліку [56, с. 319].

Ф.Ф. Бутинець і Л.О. Горецька пропонують досить розгалужену класифікацію зобов'язань за різними ознаками, а саме:

- «за складністю: прості, складні;
- за визначеністю у часі: обмежені у часі, безстрокові;

- за забезпеченістю виконання зобов'язань: забезпечені, незабезпечені;
- залежно від підстави виникнення зобов'язання: договірні, позадоговірні;
- за способом погашення: монетарні, немонетарні;
- за часом виникнення: теперішні, майбутні;
- за терміном погашення: довгострокові, короткострокові;
- за можливістю оцінки: фактичні, оціночні, умовні» [10, с. 461].

В таблиці 1.4. представлена систематизована класифікація зобов'язань, складена за результатами дослідження наукової літератури (складено за джерелами [10, с. 461; 12, с. 318; 15, с. 77; 34, с. 131; 41, с. 213; 63, с. 7]).

Таблиця 1.4 – Класифікація зобов'язань за різними ознаками

Класифікаційна ознака	Види зобов'язань за визначеною класифікаційною ознакою
Відповідно до підстав, з яких виникають зобов'язання	- договірні зобов'язання; - позадоговірні зобов'язання.
За можливістю оцінки	- реальні зобов'язання; - потенційні (умовні) зобов'язання.
За складністю	- прості зобов'язання; - складні зобов'язання.
Залежно від визначеності предмета	- однооб'єктні зобов'язання; - альтернативні зобов'язання.
За співвідношенням прав і обов'язків суб'єктів	- односторонні зобов'язання; - взаємні зобов'язання.
За наявністю забезпечення	- забезпечені зобов'язання; - незабезпечені зобов'язання.
За визначеністю в часі	- обмежені в часі зобов'язання; - безстрокові зобов'язання.
За способом погашення	- монетарні зобов'язання; - немонетарні зобов'язання.
За терміном погашення	- поточні зобов'язання; - довгострокові зобов'язання.
За валютою погашення	- зобов'язання в національній валюті; - зобов'язання в іноземній валюті
За формування розміру	- безвідсоткові зобов'язання; - відсоткові зобов'язання.
За часом виникнення	- теперішні зобов'язання; - майбутні зобов'язання.
За дисципліною погашення	- зобов'язання, термін погашення яких ще не настав; - зобов'язання, не погашені у встановлені терміни

Розвинути існуючі підходи щодо класифікації зобов'язань доцільно, на нашу думку, шляхом запровадження такої класифікаційної ознаки як правовий режим регулювання формування та погашення зобов'язань. Розподіл зобов'язань за зазначеною класифікаційною ознакою представлено на рисунку 1.2.

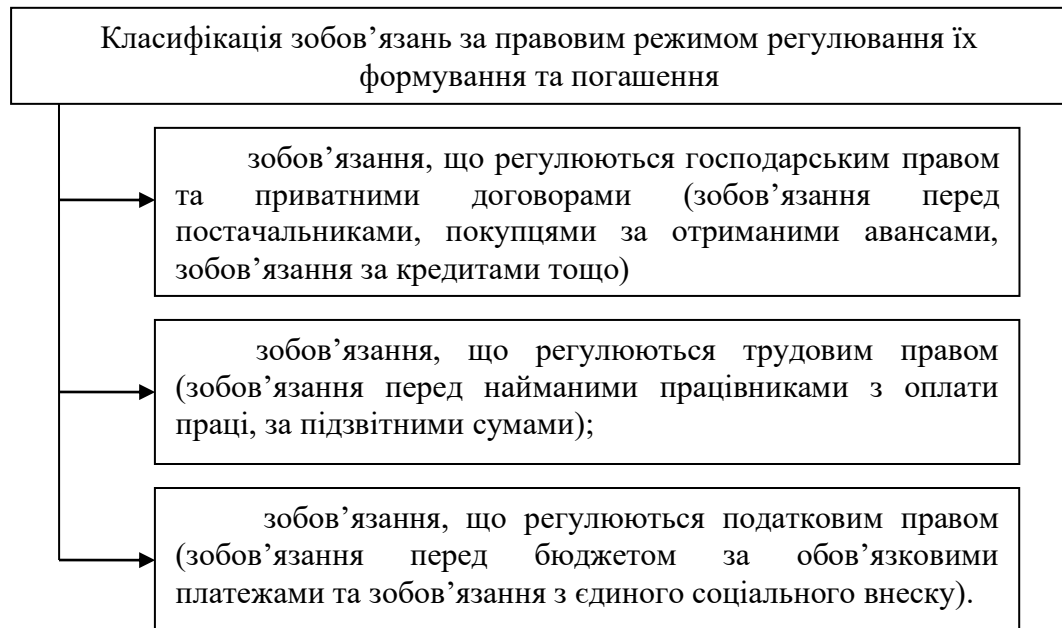

Рисунок 1.2 – Класифікація зобов'язань за правовим режимом їх формування та погашення

В межах дослідження економічної сутності зобов'язання окремої увагу заслуговують також забезпечення, що разом із кредиторською заборгованістю формують на практиці зобов'язання переважної більшості підприємств.

Так, відповідно до п. 13 П(с)БО 11 «Зобов'язання» «забезпечення створюється при виникненні внаслідок минулих подій зобов'язання, погашення якого ймовірно призведе до зменшення ресурсів, що втілюють в собі економічні вигоди, та його оцінка може бути розрахунково визначена» [47].

Види забезпечень, що можуть бути створені підприємством, перелічені у п. 12 П(с)БО 11 «Зобов'язання». Так, нормативним документом

передбачено формування:

- забезпечення на виплату відпусток працівникам;
- додаткове пенсійне забезпечення;
- забезпечення на виконання гарантійних зобов'язань;
- забезпечення на реструктуризацію, виконання зобов'язань при припиненні діяльності;
- забезпечення виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів [47].

Окремо варто відзначити, що зазначений нормативний документ прямо забороняє «створювати забезпечення для покриття майбутніх збитків від діяльності підприємства» [47].

В той же час в науковій літературі наявна дискусія щодо економічної сутності забезпечень, а належність їх до зобов'язань ставить під сумнів.

Так, І.Я. Омецінська, досліджуючи економічну природу забезпечень, формує характеристику забезпечень майбутніх витрат і платежів, з якої можна зробити висновок, що забезпечення мають споріднені характеристики як із зобов'язаннями, так і із власним капіталом. Саме це і призводить до суперечностей щодо їх ідентифікації, а також розміщення в пасиві балансу. Питання є багато важливішим, ніж здається на перший погляд, адже структура пасиву визначає фінансову стійкість і приналежність певної складової до зобов'язань або до власного капіталу із зазначеної причини є принциповою. Важливим аргументом на користь двоякої природи забезпечень, що приводиться у зазначеній характеристиці, варто визнати відсутність на момент визнання ідентифікації суб'єктів зобов'язання.

Розроблена І.Я. Омецінською характеристика забезпечень майбутніх витрат і платежів представлена на рисунку 1.3.

Підтримує сумніви щодо ідентифікації забезпечення як складової зобов'язання також Т.І. Тесленко, зазначаючи, що «розрахунково визначена сума створених забезпечень може суттєво відрізнитися від фактичної величини витрат, для відшкодування яких вони створювалися. Основною

невідповідністю забезпечень критеріям визнання зобов'язань є відсутність ідентифікації суб'єктів» [63, с. 11].

Рисунок 1.3 – Характеристика забезпечень майбутніх витрат і платежів [40]

У науковому дослідженні В.С. Терещенко звертає увагу на такі принципові ознаки зобов'язань як на їх резервну природу, формування за рахунок власних джерел, а також на цільовий характер використання. Відповідно науковець пропонує «назвати такий специфічний вид зобов'язань підприємства передбачуваними зобов'язаннями, що дозволить не зміщувати поняття «зобов'язання» як причину із поняттям «забезпечення майбутніх витрат і платежів» як його можливими наслідком» [62, с. 13].

Близьким за суттю є також висновок І.Я. Омецінської, яка зазначає, що «відносити забезпечення до складу зобов'язань не можна, а доцільно їх виокремлювати в окрему групу пасивів, які лише прирівнюються до зобов'язань. Такий підхід дозволить користувачам фінансової звітності отримувати достовірні дані про власний і залучений капітал підприємства та

обґрунтовано визначати на основі такої інформації фінансову стійкість суб'єктів господарювання» [40].

Підсумовуючи варто зазначити, що зобов'язання в сучасних умовах господарювання є надзвичайно складною обліково-економічною категорією для ідентифікації, адже до складу зобов'язань належать не лише зобов'язання в формі кредиторської заборгованості, а й забезпечення, умовні та непередбачувані зобов'язання, що ускладнює не лише процес ідентифікації, а й природно відображення зобов'язань в обліку.

1.2 Визнання, оцінка та відображення зобов'язань в обліку

Відображення в обліку інформації щодо зобов'язань підприємства є надзвичайно важливим завданням, адже управління зобов'язаннями, насамперед, кредиторською заборгованістю потребує якісної інформаційної підтримки з метою організації розрахункових операцій та прийняття інших управлінських рішень. Також варто розуміти, що інформація про розмір та структуру зобов'язань, що формується завдяки систематизації бухгалтерського обліку та презентується у звітності, є надзвичайно важливою для оцінки фінансового стану та платоспроможності підприємства.

Основним документом, що регламентує питання ідентифікації, визнання та оцінки зобов'язань з метою їх відображення в бухгалтерському обліку є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання».

Відповідно до п. 5 зазначеного нормативного документа «зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення» [47].

В розвиток питання визнання зобов'язань М.В. Дубиніна і Т.В. Лозинська пропонують такий перелік умов, за яких зобов'язання можуть

бути визнані та відображені в обліку:

- «оцінка зобов'язання може бути достовірно визначена;
- існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок погашення зобов'язання;
- ідентифіковано суб'єкти заборгованості;
- зобов'язання визнане підприємством, на яке покладено обов'язок погашення, і одночасно сформовано в інших суб'єктів обґрунтоване сподівання, що підприємство виконає свої зобов'язання;
- погашення спричинить вибуття з підприємства ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди;
- існує реально у даний час;
- виникає як результат минулих подій;
- буде неминуче погашене;
- має визначений термін виконання» [21, с. 1132].

В той же час варто зазначити, що представлені М.В. Дубиніною і Т.В. Лозинською умови визнання та відображення в обліку зобов'язань є цілком коректними лише, якщо йдеться про кредиторську заборгованість як складову зобов'язань. В той час як забезпечення зазначеним умовам в повному обсязі не відповідають, адже суб'єкт зобов'язань в таких випадках не ідентифіковано, а термін виконання не визначено. Що стосується достовірної оцінки, про яку згадує також П(с)БО 11, складно впевнено стверджувати, що розрахунок, наприклад, забезпечення на виконання гарантійних зобов'язань можна вважати достовірною оцінкою зобов'язання. Навіть якщо такий розрахунок виконаний якісно, ґрунтується він на ймовірних припущеннях.

Більш ґрунтовною є систематизація умов визнання зобов'язань, яку презентують М.С. Пушкар і М.Т. Щирба, і яка передбачає такі умови:

- «зобов'язання, відображені в теперішньому часі, які вони є наслідком минулих фактів господарського життя (отримані запаси, послуги, завдана шкода, за яку підприємство несе відповідальність);

– підприємство визнає необхідність майбутніх платежів кредиторам з метою надалі підтримувати господарські зв'язки з ними відповідно до нормального ходу підприємницької діяльності;

– зобов'язання має бути виконано незаперечно, але майбутні платежі мають імовірний характер, оскільки підприємство може мати ускладнення з платежами;

– терміни виконання зобов'язань можуть бути визначені, але точна дата невідома;

– суб'єкт, стосовно якого виникли боргові зобов'язання, має бути ідентифікований як особа чи група осіб, хоча в момент реєстрації зобов'язання суб'єкт міг бути неідентифікованим» [53, с. 86].

Показово, що зазначеним умовам відповідають не лише зобов'язання у формі кредиторської заборгованості, а й забезпечення майбутніх витрат і платежів.

Важливим елементом організації обліку зобов'язань, як й багатьох інших об'єктів обліку, є оцінка. З цього приводу доречною варто визнати думку Н.П. Самохвал, яка стверджує, що «оцінка суттєво впливає на загальний обліковий процес, оскільки завдяки їй можна отримати достовірні дані про наявні ресурси підприємства, достовірну звітність і, як результат, ефективно управляти господарською діяльністю» [54, с. 55].

Досліджуючи питання оцінки зобов'язань варто зазначити насамперед про загальні принципи оцінки облікових об'єктів, передбачені нормативними документами, що регулюють питання організації бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності.

Так, Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «загальні вимоги до фінансової звітності» серед принципів формування фінансової звітності передбачає принцип «обачності, згідно з яким методи оцінки, що застосовуються в бухгалтерському обліку, повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів» [36]. Відповідно методи оцінки зобов'язань маю запобігати

заниженню такої оцінки.

Також оцінка зобов'язань має враховувати принцип «безперервності діяльності, що передбачає оцінку активів і зобов'язань підприємства, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме далі» [36].

Нормативне регулювання процедур оцінки зобов'язань передбачене П(с)БО 11 «Зобов'язання», де передбачено такі норми:

– «поточні зобов'язання відображаються в балансі за сумою погашення» (п. 11 П(с)БО 11);

– «довгострокові зобов'язання відображаються в балансі за їх теперішньою вартістю» (п. 9 П(с)БО 11);

– «сума забезпечення визначається за обліковою оцінкою ресурсів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), необхідних для погашення відповідного зобов'язання, на дату балансу» (п. 15 П(с)БО 11);

– «непередбачені зобов'язання відображаються на позабалансових рахунках підприємства за обліковою оцінкою» (п. 18 П(с)БО 11) [47].

Для розуміння принципів оцінки довгострокових зобов'язань нормативний документ також надає визначення теперішньої вартості, якою визнається «дисконтова на сума майбутніх платежів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), яка, як очікується, буде потрібна для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства» [47].

В той же час в науковій літературі наводиться більш детальний підхід щодо оцінки зобов'язань. Так, у науковій статті Г.С. Кесарчук і І.В. Мошак вказується, що «зобов'язання у міжнародній практиці оцінюються за однією з чотирьох видів оцінки: історичною, поточною, вартістю реалізації та теперішньою» [25, с. 404]. Характеристика окремих видів такої оцінки за підсумками дослідження зазначених науковців представлена в таблиці 1.5

Окремої уваги заслуговує оцінка зобов'язань, що формуються в іноземній валюті, адже відображення в обліку та фінансовій звітності таких зобов'язань має здійснюватися у гривні із дотриманням норм Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 21 «Вплив зміни валютних курсів».

Таблиця 1.5 – Види оцінки зобов'язань [25, с. 404]

Вид оцінки	Характеристика
Оцінка за історичною собівартістю	«Зобов'язання відображаються за сумою надходження або за деяких інших обставин, та за сумами грошових коштів чи їх еквівалентів, що як очікується будуть сплачені з метою погашення зобов'язань в ході звичайної діяльності»
Оцінка за поточною вартістю	«Зобов'язання відображаються за недисконтованою сумою грошових коштів або за їх еквівалентів, яка була б необхідна для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності»
Оцінка за вартістю реалізації	«Зобов'язання відображаються за вартістю їх погашень, тобто за недисконтованою сумою грошей, яка як очікується буде сплачена для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності»
Оцінка за теперішньою вартістю	«Зобов'язання відображається за теперішньою дисконтованою вартістю майбутнього чистого вибуття грошових коштів, які як очікується будуть необхідні для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності»

Організація відображення в обліку зобов'язань пов'язана на практиці із низкою проблемних моментів, що схематично представлено на рисунку 1.4.

Питання проблемних моментів організації обліку досліджує О.О. Любар, у науковій статті якої зазначено, що «особливості господарських операцій, які призводять до виникнення зобов'язань, впливають на документування операції в процесі її ідентифікації, вартісне вимірювання та зміну вартості у результаті економічних та юридичних трансформацій, а також під час здійснення класифікації зобов'язань для цілей конкретного вибору об'єкта бухгалтерського обліку і визначення податкових наслідків господарських операцій» [31]. Сформований висновок певним чином ґрунтується на вже фактично класичному висновку Б. Нідлз, Х. Андерсон, Д. Колдуелл, які виокремлюють три проблеми, що «є основою більшості питань сучасного бухгалтерського обліку: проблема ідентифікації (recognition issue), проблема оцінки (valuation issue), проблема класифікації (classification issue)» [37, с. 125]. Вітчизняні науковці М.С. Пушкар і М.Т. Щирба, досліджуючи питання організації бухгалтерського обліку, зазначають також, що «інформаційні потоки визначаються і регулюються такими основними елементами системи бухгалтерського обліку як планом рахунків, системою документації та реєстрів обліку, змістом зовнішньої та

внутрішньої звітності» [53, с. 44].

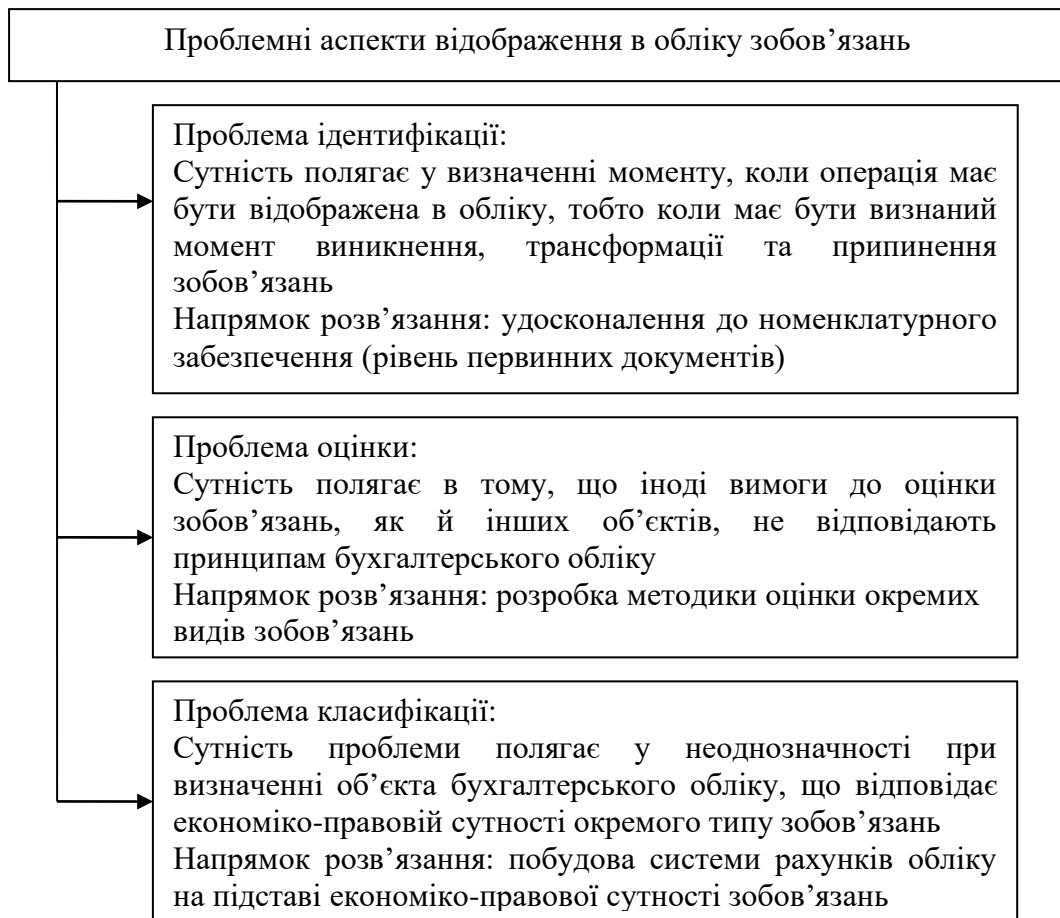

Рисунок 1.4 – Проблемні аспекти відображення в обліку зобов'язань
(складено за джерелами [31; 37, с. 125; 41, с. 218; 53, с. 44])

Організація відображення в обліку зобов'язань передбачає як систематизацію на рівні синтетичного обліку, так й деталізацію зобов'язань. Синтетичний облік зобов'язань здійснюється за кредитом рахунків та відповідно субрахунків 5 класу «Довгострокові зобов'язання», 6 класу «Поточні зобов'язання», а також в окремих випадках за кредитом рахунків та субрахунків 3 класу рахунків «Кошти, розрахунки та інші активи». Деталізація облікової інформації здійснюється або шляхом запровадження на синтетичних рахунках аналітичного обліку, або шляхом застосування субрахунків наступного порядку.

Рахунки, призначені для обліку зобов'язань у формі кредиторської заборгованості є за сутністю активно-пасивними, адже розрахунки з тим чи іншим контрагентом можуть призводити до формування як дебіторської, так і кредиторської заборгованості. Так, наприклад, поточні зобов'язання перед бюджетом за податками відображаються за кредитом субрахунку 641 «Розрахунки за податками», але за підсумком певних господарських операцій на даному субрахунку може бути відображена і дебіторська заборгованість за розрахунками із бюджетом. В цілому ж формування зобов'язань відображається за кредитом відповідних рахунків (субрахунків), а погашення за дебетом. Рахунок 47 «Забезпечення майбутніх виплат і платежів» за суттю є пасивним, відповідно за кредитом забезпечення формуються, а за дебетом відображається використання коштів сформованого забезпечення.

Окремі елементи організації відображення в обліку поточних зобов'язань систематизовані в таблиці 1.6.

Таблиця 1.6 – Організаційні елементи відображення в обліку поточних зобов'язань

Вид поточних зобов'язань	Організація синтетичного обліку	Принципи деталізації
1	2	3
Зобов'язання перед постачальниками (підрядниками) за отримані матеріали, товари, роботи, послуги	відображаються в обліку за кредитом рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	організація аналітичного обліку за розрахунками із кожним постачальником (підрядником)
Зобов'язання перед покупцями (замовниками) за отриманими авансами	відображаються в обліку за кредитом субрахунку 681 «Розрахунки за авансами одержаними» або за кредитом рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	організація аналітичного обліку за розрахунками із кожним покупцем (замовником) за кожним отриманим авансом
Зобов'язання перед працівниками з оплати праці	відображаються в обліку за кредитом субрахунку 661 «Розрахунки за заробітною платою»	організація аналітичного обліку за розрахунками із кожним найманим працівником
Зобов'язання перед підзвітними особами	відображаються в обліку за кредитом субрахунку 372 «Розрахунки із підзвітними особами»	організація аналітичного обліку за розрахунками із кожною окремою підзвітною особою

Продовження таблиці 1.6

1	2	3
Зобов'язання перед бюджетом за податками, зборами та іншими обов'язковими платежами	відображаються в обліку за кредитом субрахунків 641 «Розрахунки за податками» та 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами»	деталізація обмежена субрахунками наступного порядку для розрахунків за окремими податками та зборами
Зобов'язання за соціальним страхування (зобов'язання щодо сплати єдиного внеску на обов'язкове державне соціальне страхування)	відображаються в обліку за кредитом субрахунку 651 «За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування»	деталізація відсутня або обмежена двома субрахунками наступного порядку для розмежування розрахунків за ЄСВ за ставками 22,0 % та 8,41 %
Зобов'язання перед учасниками із нарахованих дивідендів	відображаються в обліку за кредитом субрахунку 671 «Розрахунки за нарахованими дивідендами»	організація аналітичного обліку за розрахунками із кожним учасником (власником, акціонером)

Досліджуючи практику відображення в обліку зобов'язань, варто відзначити, що в окремих випадках проблемним елементом такого обліку є визначення моменту виникнення або погашення зобов'язань. Йдеться звичайно про випадки, коли виникнення або погашення зобов'язань здійснюється не в наслідок руху грошових коштів, а в наслідок визнання витрат або доходів. Так, частина зобов'язань, наприклад, зобов'язання перед підрядниками за отримані роботи (послуги), зобов'язання перед найманими працівниками з оплати праці або зобов'язання перед бюджетом за податками та зборами виникають в наслідок визнання витрат, а погашення здійснюється шляхом виконання платежів. Навпаки, зобов'язання перед покупцями (замовниками) за отриманими авансами виникають в наслідок отримання коштів, а погашаються шляхом відвантаження продукції (товарів) або шляхом виконання робіт (послуг) із одночасним визнанням доходів від реалізації. Таким чином, в окремих випадках відображення в обліку зобов'язань логічно пов'язане із реалізацією принципу нарахування щодо визнання доходів та витрат.

Так, зобов'язання за нарахованими відсотками за кредитами банків мають формуватися за підсумками кожного місяця, а не в момент їх сплати.

Це є важливим, коли відповідно норм кредитної угоди, відсотки за користування кредитом протягом місяця позичальник має сплачувати наступного місяця, наприклад, до 5 числа наступного місяця. У такому випадку на суму нарахованих відсотків за березень станом на 31 березня мають бути визнані в обліку зобов'язання за нарахованими відсотками і відповідно витрати, що за суттю є витратами березня, незважаючи на те, що сплата відповідної суми має бути здійснена лише на початку квітня. На можливі порушення зазначеної логіки відображення в обліку зобов'язань звертає увагу А.Т. Сафарова, зазначаючи у науковій статті, що «на практиці окремі підприємства нараховують відсотки без відображення їх у складі поточних зобов'язань, а прямо відносять на фінансові витрати. Такі дії є методологічно неправильними, бо при складанні балансу, якщо відсотки нараховуються на дату балансу, але не сплачуються, така сума відсотків випадає із загального підсумку валюти балансу. Неправильне відображення нарахування і сплати відсотків у бухгалтерському обліку викривлює реальний фінансовий стан підприємства» [55, с. 519].

Іншим прикладом є визнання зобов'язань перед бюджетом за податками та зборами, які на практиці, зазвичай, пов'язують із звітним (податковим) періодом за даним податком (збором) та із формуванням податкової звітності. В той же час в окремих випадках відображення зобов'язань в обліку за принципом регулярності подання податкової звітності може призвести до викривлень в обліку та фінансовій звітності інформації щодо зобов'язань перед бюджетом за податком на прибуток. Так, навіть якщо для платника податку на прибуток підприємств встановлений річний звітний (податковий) період, зобов'язання за податком варто відображати в обліку щокварталу, адекватно формуючи показники фінансової звітності щодо чистого прибутку та зобов'язань перед бюджетом за даним податком. Аналогічно зобов'язання з плати на землю і зобов'язання з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, варто відображати в обліку не один раз на рік за фактом подання річної податкової звітності, а щомісяця,

що сприятиме підвищенню якісного рівня відображення таких зобов'язань в обліку та фінансовій звітності.

Іншим цікавим обліковим питанням щодо відображення в обліку зобов'язань за отриманими авансами є питання визнання доходу від реалізації окремих видів робіт (послуг), що призводить до компенсації зазначених зобов'язань. Справа в тому, що питання моменту визнання доходу від реалізації робіт та послуг на практиці не завжди є однозначним. Так, поширеною практикою є визнання доходу від виконання робіт (послуг) за датою підписання замовником акта виконаних робіт (або наданих послуг), що підтверджує факт прийняття замовником результатів відповідних робіт (послуг). В більшості випадків це не викликає заперечень, але за окремими контрактами, якщо відповідні роботи або послуги виконуються кілька місяців, виявляється, що зазначена облікова практика суперечить п. 10 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», відповідно до якого «дохід, пов'язаний з наданням послуг, визнається, виходячи зі ступеня завершеності операції з надання послуг на дату балансу, якщо може бути достовірно оцінений результат цієї операції» [48]. Таким чином якщо процес виконання робіт (послуг) розпочатий, систематизовані витрати за такою діяльністю, але в повному обсязі роботи (послуги) не виконані, то на дату балансу має бути частково визнаний дохід від реалізації робіт або послуг, що одночасно призведе, з одного боку, до списання понесених витрат до витрат періоду як собівартості реалізованих робіт (послуг), а, з іншого боку, до зменшення зобов'язань перед замовником роботи чи послуги за наявності такої.

Зазначена П(с)БО 15 «Дохід» практика актуалізує надзвичайно важливе питання оцінки ступеня завершеності операцій, що відповідно до п. 11 П(с)БО 15 «Дохід» «проводиться:

- вивченням виконаної роботи;
- визначенням питомої ваги обсягу послуг, наданих на певну дату, у загальному обсязі послуг, які мають бути надані;

– визначенням питомої ваги витрат, яких зазнає підприємство у зв'язку із наданням послуг, у загальній очікуваній сумі таких витрат. Сума витрат, здійснених на певну дату, включає тільки ті витрати, які відображають обсяг наданих послуг на цю саму дату» [48].

Варто також зазначити, що відповідно до п. 13 П(с)БО 15 «Дохід» «якщо дохід (виручка) від надання послуг не може бути достовірно визначений, то він відображається в бухгалтерському обліку в розмірі визначених витрат, що підлягають відшкодуванню» [48]. Останній варіант є обґрунтованим у випадках, коли дохід не може бути достовірно оцінений із залученням зазначених вище підходів щодо оцінки ступеня завершеності операцій.

Окремим аспектом визнання на дату балансу відповідної суми доходу від реалізації частково виконаних робіт або наданих послуг є документування факту визнання доходу, адже господарські операції в обліку відображаються на підставі відповідним чином складених первинних документів. Так, О. Сумцова, досліджуючи зазначене питання, пропонує два варіанти: «перший – відображати дохід на дату балансу на підставі внутрішнього первинного документа («самоакта»), керуючись п. 2.6 Наказу Міністерства фінансів України від 24.05.1995. № 88 «Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку», другий – складати проміжні акти із замовником на дату балансу (а на дату завершення робіт ще один акт – на решту суми)» [61].

На нашу думку, більш прийнятним є другий варіант, адже він дозволить не лише впорядкувати облік доходів підрядника у відповідності до норм П(с)БО, а і дозволить замовнику робіт або послуг включити відповідні витрати до витрат діяльності на підставі зазначеного проміжного акту, а також врахувати податковий кредит у разі формування у підрядника податкових зобов'язань разом із визнанням часткового доходу від реалізації робіт (послуг).

Визнання в бухгалтерському обліку та звітності доходу від реалізації

частково виконаних робіт або наданих послуг дозволить підряднику в повному обсязі врахувати податкові зобов'язання, насамперед, в частині зобов'язань з податку на прибуток підприємств. Тут варто зазначити, що ігнорування норм П(с)БО 15 «Дохід» щодо визнання доходу від реалізації робіт (послуг) виходячи зі ступеня завершеності операцій з виконання робіт (надання послуг) на дату балансу загрожує підприємствам – платникам податку на прибуток у випадках перевірок органами Державної податкової служби донарахуванням даного податку до сплати та застосуванням відповідних штрафних санкцій. Таке донарахування цілком можливе за кожним розпочатим щодо виконання і незавершеним на кінець кварталу або року (в залежності від того, яким є для даного платника податковий (звітний) період з податку на прибуток – календарний квартал або календарний рік) контрактом за умови, що за даним контрактом по його завершенні був отриманий позитивний валовий дохід, тобто чистий дохід від реалізації перевищував собівартість реалізації. Ігнорування норм П(с)БО 15 «Дохід» щодо визнання доходу від реалізації робіт (послуг) виходячи зі ступеня завершеності операцій з виконання робіт (надання послуг) на дату балансу в окремих випадках може спричинити конфлікти із податковими органами і щодо своєчасності визнання податкових зобов'язань з податку на додану вартість платниками даного податку.

Таким чином, досліджене впорядкування відображення в обліку доходів від виконання робіт (надання послуг) у відповідності до норм П(с)БО 15 «Дохід» дозволить не лише підвищити якісний рівень відображення в обліку та фінансовій звітності зобов'язань за отриманими від замовників авансами, що позитивно вплине на оцінку рівня платоспроможності підприємства – підрядника, а й впорядкувати відображення в обліку та фінансовій звітності зобов'язань перед бюджетом за окремими податками.

Облікова інформація щодо рівня та структури зобов'язань є обов'язковим елементом їх управління. Як вже зазначалося вище, зобов'язання є важливим об'єктом управління будь-яким підприємством,

адже рівень та структура зобов'язань як позикової складової пасивів здійснює принциповий вплив на фінансову стійкість, ліквідність та платоспроможність підприємства.

1.3 Управління зобов'язаннями як складова забезпечення стійкового фінансового стану підприємства

Зобов'язання є важливим об'єктом управління на будь-якому підприємстві. Пояснюється це, насамперед, суттєвою часткою зобов'язань у пасивах підприємства, що обґрунтовує вплив рівня та структури таких зобов'язань на фінансову стійкість, ліквідність та платоспроможність підприємства.

Принциповим є той факт, що наявні зобов'язання здатні вплинути на діяльність підприємства як позитивно, так і негативно. Так, поточні, а іноді й довгострокові зобов'язання, забезпечують додаткове джерело фінансування оборотних коштів, що призводить до збільшення обсягів економічних ресурсів (економічного потенціалу) підприємства і за адекватного використання дозволяють мінімізувати витрати на залучення капіталу та у підсумку збільшити доходи та прибуток підприємства. Але з іншого боку, варто пам'ятати, що несвоєчасне погашення наявних зобов'язань та їх неадекватне, неконтрольоване зростання здатне призвести до втрати платоспроможності та відповідно банкрутства.

Об'єктом управління зобов'язаннями варто визнати в сучасних умовах економічні відносини з контрагентами в процесі господарської діяльності із приводу формування відстрочок платежів за товарними та розрахунковими операціями, формування зобов'язань за отриманими коштами та відповідно управління платежами щодо погашення зобов'язань. Метою такого управління варто визнати своєчасне погашення (компенсацію) зобов'язань,

що в свою чергу є запорукою стабільної роботи підприємства, забезпечення платоспроможності, підтримки задовільного фінансового стану та досягнення мети функціонування підприємства – отримання прибутку.

Основні елементи управління зобов'язаннями систематизовано на рисунку 1.5.

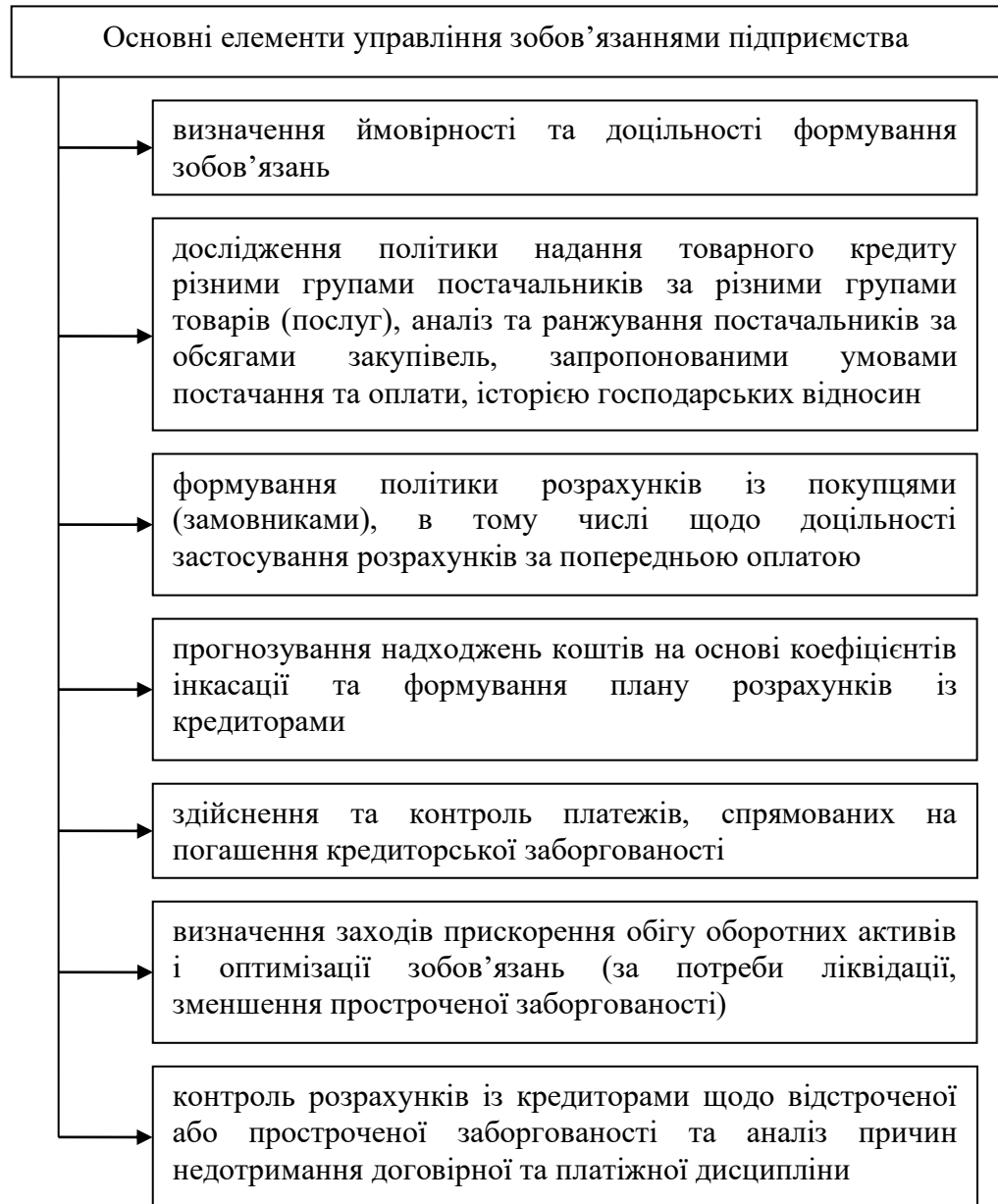

Рисунок 1.5 – Основні елементи управління зобов'язаннями підприємства

Управління зобов'язаннями є складним процесом, основні елементи якого систематизовані в таблиці 1.7.

Таблиця 1.7 – Основні елементи процесу управління зобов'язання підприємства

Елемент	Сутнісна характеристика елемента
Об'єкт управління	Економічні відносини з контрагентами в процесі господарської діяльності із приводу отримання відстрочок платежу за товарними і розрахунковими операціями, управління платежами щодо погашення зобов'язань (кредиторської заборгованості)
Суб'єкт управління	Менеджмент підприємства, насамперед працівники бухгалтерської та фінансової служб
Цілі управління	Забезпечення стабільної роботи підприємства, своєчасне погашення зобов'язань (кредиторської заборгованості), максимізація прибутку за умови дотримання задовільного фінансового стану та достатнього рівня платоспроможності
Основні напрямки управління	<ul style="list-style-type: none"> – обґрунтування доцільності отримання відстрочки оплати рахунків постачальників (підрядників), а також вибір оптимального терміну такої відстрочки; – аналіз формування та погашення зобов'язань (кредиторської заборгованості) підприємства та її впливу на його грошові потоки; – здійснення та контроль платежів, спрямованих на погашення зобов'язань (кредиторської заборгованості); – аналіз впливу зобов'язань (кредиторської заборгованості) на фінансовий стан та платоспроможність підприємства; – попередження формування простроченої кредиторської заборгованості та забезпечення пролонгації кредиторської заборгованості
Принципи управління	Системність, ясність та прозорість договірних відносин, маневреність, відповідальність, погодженість
Етапи управління	Залучення, формування, інкасація, рефінансування
Методи управління	Аналітичні, планування, бюджетування, синхронізації

Система управління зобов'язаннями в практичній площині представлена насамперед управління кредиторською заборгованістю, тобто зобов'язаннями із чітко визначених суб'єктом – кредитором, а також сумою і терміном платежу.

Наявність кредиторської заборгованості є природним елементом діяльності будь-якого підприємства, адже залучення додаткових коштів за рахунок кредитного механізму за умови їх ефективного використання дозволяє підприємству розширити діяльність, збільшити суму доходів та отриманого прибутку. В той же час кредиторська заборгованість потребує особливої уваги менеджменту підприємства як важливий чинник, що суттєво впливає на фінансовий стан підприємства. Несвоєчасне погашення

кредиторської заборгованості загрожує підприємству конфліктами із кредиторами, судовими тяжбами, штрафними санкціями та втратою ділової репутації. Формування непогашеної у встановлені терміни кредиторської заборгованості, а також неконтрольоване збільшення долі кредитних коштів у загальній структурі пасивів загрожує підприємству суттєвим погіршенням фінансового стану, втратою платоспроможності і у підсумку банкрутством.

Таким чином, кредиторська заборгованість є складним об'єктом управління, адже характеризується складною економічною природою. Як додаткове джерело фінансування оборотних коштів вона збільшує економічний потенціал підприємства і за адекватного використання дозволяє мінімізувати витрати на залучення капіталу, знизити ризики втрат в наслідок інфляції та у підсумку збільшити прибуток підприємства. Але з іншого боку, варто пам'ятати про ризики, адже позиковий капітал реально належить кредитору і лише тимчасово працює на дебітора. В той же час ризики не є приводом відмовлятися із кредитних коштів, навіть якщо це є можливим, адже «якщо в процесі управління кредитними ресурсами підійти з розумним підходом, то заборгованість може бути для підприємства додатковим чи відносно дешевим джерелом залучення ресурсів» [28, с. 115].

За систематизацією О.В. Дячук і В.В. Новодворської основними принципами управління кредиторською заборгованістю є такі:

- «правильність вибору форми заборгованості для мінімізації відсоткових виплат на покупку матеріальних цінностей;
- встановлення найбільш зручної форми банківського чи комерційного кредиту та його строку;
- недопущення утворення простроченої заборгованості» [22, с. 115].

Варто зазначити, що управління кредиторською заборгованістю може бути спрямоване як на мінімізацію її рівня, так і на оптимізацію її рівня, саме остання стратегія дозволяє підприємству не втрачаючи рівня фінансової стійкості, платоспроможності та відповідно фінансової незалежності розширювати діяльність та підвищувати рентабельність власного капіталу за

рахунок залучення відносно дешевих позикових коштів.

В науковій літературі розглядається поняття моделі управління кредиторською заборгованістю, яка має включати такі сутнісні елементи:

– «статичний та динамічний аналіз формування та погашення кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання та її впливу на величину його грошових потоків;

– обґрунтування доцільності отримання відстрочки оплати рахунків постачальників, а також оптимального терміну такої відстрочки;

– попередження формування простроченої кредиторської заборгованості та забезпечення, за необхідності, пролонгації кредиторської заборгованості тощо» [57, с. 45].

Важливою складовою управління кредиторською заборгованістю є організація платежів щодо погашення такої заборгованості. Прийняття рішень щодо виконання платежів у кризові періоди в умовах недостатності ресурсів для погашення всіх зобов'язань, термін сплати яких надійшов, надзвичайно важливо сформувати календар платежів таким чином, щоб мінімізувати втрати внаслідок несвоєчасного погашення окремих сум кредиторської заборгованості. Першочерговими в таких випадках зазвичай вважаються платежі за енергоносії, передусім за електропостачання, відсутність якого призведе до фактичного припинення роботи підприємства, платежі за критичні види сировини та матеріалів, сплату податків та зборів до бюджету, а також виплату заробітної плати. Варто пам'ятати, що зобов'язання в обліку визнаються зазвичай раніше, ніж надходить критичний термін їх погашення, відповідно формування реального календарю платежів є важливим інструментом управління платежами та відповідно кредиторською заборгованістю.

Цікавим інструментом управління платежами та відповідно кредиторською заборгованістю, запропонованим у науковій статті Л.Б. Боденчук і С.М. Кулікової, є сортування платежів за ступенем важності та терміновості, представлене в таблиці 1.8.

Таблиця 1.8 – Структура кредиторської заборгованості та підходи до її оплати [4, с. 33]

Група платежів	Приклади
Група 1 «Термінові та важливі оплати»	- «заявки, критичні для забезпечення надходжень від продажів; - суми, заблоковані з різних причин на рахунках (блокування від податкової, інкасові доручення за судовими рішеннями тощо); - заявки, критичні для забезпечення інших надходжень на рахунки компанії (наприклад, витрати на супровід кредитних угод); - оплата по реструктурованих кредитах; - особливі доручення бенефіціарів та генерального директора».
Група 2 «Важливі оплати»	- «особливі постачальники та підрядники, відносини з якими суттєво впливають на платоспроможність або ліквідність компанії; - заробітна плата; - податки; - платежі по кредитах».
Група 3 «Основна маса»	- «постачальники та підрядники, що безпосередньо не впливають на обсяг надходжень у короткостроковому періоді; - позики від інших юридичних осіб».
Група 4 «Інші платежі»	- «внутрішньогрупові обороти; - постачальники та підрядники, відносини з якими не здатні суттєво вплинути на платоспроможність або ліквідність компанії»

Важливою складовою управління кредиторською заборгованістю є її аналітичне дослідження, адже лише за підсумками комплексного аналізу можуть бути обґрунтовані дієві управлінські рішення, спрямовані на оптимізацію рівня кредиторської заборгованості та відповідно підвищення таким чином рівня платоспроможності та зміцнення фінансового стану підприємства. Так, О.Ф. Томчук з цього приводу зазначає, що «аналіз заборгованості в системі управління підприємством повинен бути спрямований на задоволення інформаційних потреб менеджменту при прийнятті управлінських рішень щодо утворення, погашення чи регулювання заборгованості. Лише на підставі об'єктивної та своєчасної інформації можна прийняти обґрунтовані управлінські рішення щодо подальшого планування та контролю заборгованості» [65, с. 164].

Дослідження методик аналізу кредиторської заборгованості, що пропонуються науковцями, дозволяє сформувати організаційну схему

основних етапів аналізу зобов'язань (кредиторської заборгованості), що представлена на рисунку 1.6.

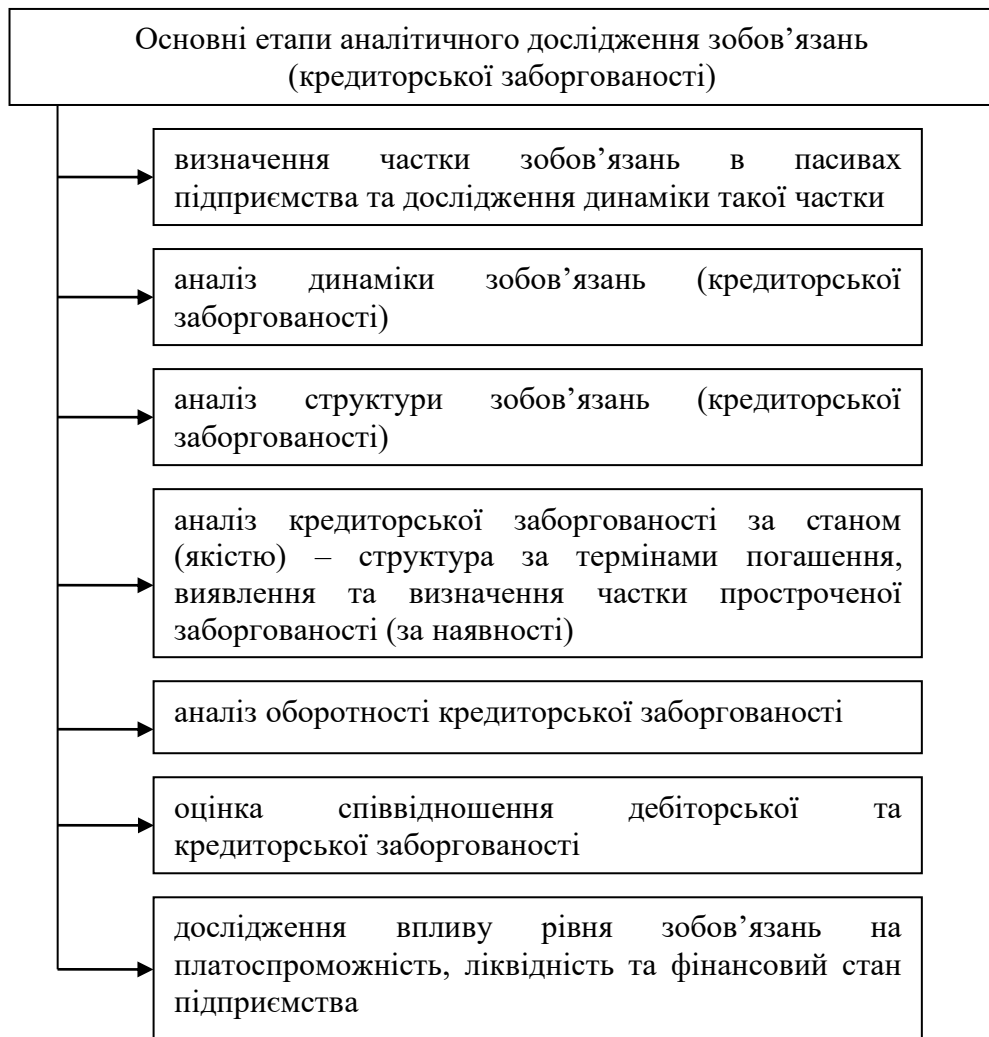

Рисунок 1.6 – Основні етапи аналізу зобов'язань
(кредиторської заборгованості)

Аналітичне дослідження зобов'язань (кредиторської заборгованості) передбачає використання прийомів горизонтального (трендового) аналізу, вертикального аналізу, порівняльного аналізу, факторного аналізу, коефіцієнтного аналізу.

Важливою складовою методики аналізу кредиторської заборгованості є система показників, що залучається для виконання аналізу. Основними із

зазначених показників є такі:

- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості;
- тривалість одного обороту кредиторської заборгованості;
- співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості.

Варто також розуміти, що зобов'язання або поточні зобов'язання є складовими розрахунку коефіцієнтних показників ліквідності, а також окремих показників фінансової стійкості підприємства.

Підсумком аналітичного дослідження зобов'язань (кредиторської заборгованості) підприємства має бути формування дієвого механізму управління кредиторською заборгованістю, основні складові якого представлені на рисунку 1.7.

Рисунок 1.7 – Механізм управління кредиторською заборгованістю

Підсумовуючи, варто зазначити, якісне управління грошовими потоками в цілому і зобов'язаннями (кредиторською заборгованістю) зокрема дозволяє підприємству користуватися коштами кредиторів, як механізмом залучення додаткових коштів з метою розширення діяльності та збільшення прибутку, не ризикуючи втратити фінансову стійкість та платоспроможність.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ ТОВ «ПРОМІНЬ»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Товариство з обмеженої відповідальності «Промінь» було засноване в 1993 році. За свою вже досить тривалу історію товариство кілька разів змінювало власників та профіль діяльності.

Після зміни власників у 2011 році підприємство розпочало діяльність, яку здійснює і сьогодні. Йдеться про діяльність у сфері проектування та монтажу внутрішніх електричних мереж, а також про технічне обслуговування та ремонт електротехнічного обладнання.

Таким чином основними видами діяльності ТОВ «Промінь» є такі:

- проектування та монтаж внутрішніх електричних мереж;
- профілактичне технічне обслуговування та ремонт електротехнічного обладнання;
- реалізація електротехнічного обладнання та запасних частин до нього.

При здійсненні робіт щодо монтажу електричних мереж, а також при здійсненні технічного обслуговування та ремонту використовуються як витратні матеріали та запасні частини замовників, так і витратні матеріали та запасні частини, реалізацію яких здійснює ТОВ «Промінь».

Замовниками ТОВ «Промінь» є переважно суб'єкти підприємницької діяльності – юридичні особи та фізичні особи підприємці, а також садові товариства і співтовариства власників багатоквартирних будинків. Окрім того ТОВ «Промінь» співпрацює також із деякими іншими оптовими продавцями електротехнічного обладнання, здійснюючи профілактичне

технічне обслуговування і ремонт техніки, що реалізується такими постачальниками, що не мають власних ремонтних структурних підрозділів. Останнім часом підприємство також здійснює операції щодо придбання електротехнічного обладнання, що раніше перебувало в експлуатації, яке після ремонту реалізується покупцям, або розбирається на запчастини із подальшою реалізацією.

Основними принципами діяльності підприємства є здійснення широкого профілю робіт високої якості за помірними цінами, а основним ресурсом підприємства є працівники – здатні в короткий термін виконати на високому якісному рівні складні роботи, пов'язані із проектування та монтажем електричних мереж, ремонтом електротехнічного обладнання.

Окрім основним напрямків діяльності ТОВ «Промінь» також здійснює діяльність щодо надання в оренду виробничих та складських приміщень, що йому належать.

Динаміка розвитку підприємства є позитивною, впевнитися в цьому можна, звернувшись до основних економічних показників, що характеризують результати діяльності ТОВ «Промінь». Зазначені показники 2020 року в порівнянні з 2019 роком представлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні економічні показники діяльності ТОВ «Промінь» у 2020 році в порівнянні з 2019 роком

Показник	2019 рік	2020 рік	Відхилення від попереднього року	
			абсолютне	відносне, %
1. Обсяг реалізація товарів та робіт без врахування ПДВ, тис. грн.	27875,9	30361,4	2485,5	8,9
2. Чистий прибуток, тис. грн.	2641,5	2847,9	206,4	7,8
3. Середньорічна кількість працюючих, осіб	41	43	2	4,9
4. Обсяг реалізації в розрахунку на одного працюючого, тис. грн. на особу	679,9	706,1	26,2	3,9
5. Прибуток в розрахунку на одного працюючого, тис. грн. на особу	64,4	66,2	1,8	2,8
6. Рентабельність продажів, %	9,5	9,4	- 0,1	x
7. Рентабельність власного капіталу, %	33,9	30,8	- 3,1	x

Представлені показники в цілому свідчать про позитивну динаміку розвитку ТОВ «Промінь». Так, обсяг реалізації товарів та робіт збільшився у 2020 році в порівнянні з 2019 роком на 2485,5 тис. грн. або на 8,9 %. Розмір чистого прибутку, як основного фінансового результату діяльності підприємства, збільшився за проаналізований період на 206,4 тис. грн. або на 7,8 %. Позитивною динамікою характеризуються також показники обсягів реалізації в розрахунку на одного працюючого та чистого прибутку в розрахунку на одного працюючого. В той же час розрахунки виявили в окремі негативні зміни. Так, варто звернути увагу на те, що темпи зростання обсягів реалізації перевищують темпи зростання чистого прибутку, що і призвело в підсумку до зниження рівня рентабельності продажів за чистим прибутком на 0,1 % – з 9,5 % у 2019 році до 9,4 % у 2020 році. Також за аналогічний період наявне скорочення рівня рентабельності власного капіталу, який зменшився на 3,1 % – з 33,9 % у 2019 році до 30,8 % у 2020 році. Коментуючи ситуацію, слід зазначити, що йдеться про порівняння карантинного 2020 року із 2019 роком, у якому підприємство працювало стабільно без зазначених обмежень, і тому сам факт стабільної роботи у 2020 році, збільшення обсягів реалізації та абсолютної суми прибутку є суттєвим досягненням для колективу підприємства.

Характеризуючи розраховані показники, слід також звернути увагу на позитивну динаміку продуктивності праці, адже на тлі збільшення обсягів діяльності на 8,9 % чисельність працюючих у 2020 році в порівнянні з 2019 роком збільшилась на 4,9 %, що в свою чергу дозволяє поступово збільшувати рівень оплати праці.

На підприємстві працює сталий, злагоджений колектив фахівців. Плинність кадрів є мінімальною. Середньооблікова кількість працівників ТОВ «Промінь» склала у 2020 році 43 особи, з яких 29 осіб безпосередньо зайняті проектування та монтажем електричних мереж, виконанням робіт із технічного обслуговування та ремонту електротехнічної техніки. Оплата праці співробітників, що безпосередньо зайняті технічними роботами,

здійснюється на підприємстві відрядно у відповідності до спеціального довідника робіт за складністю, затвердженого наказом керівника підприємства. Оплата праці інших працівників організовано погодинно відповідно до штатного розкладу. Заробітна плата виплачується на підприємстві стабільно, два рази на місяць із дотриманням дисципліни, передбаченої чинним трудовим законодавством.

Переважна більшість розрахункових операцій здійснюється підприємством безготівково із використанням поточних рахунків у АТ «Перший український міжнародний банк» і АКІБ «УкрСибБанк». Лише в окремих випадках замовники (фізичні особи підприємців, представники садових товариств, іноді приватні особи) розраховуються готівкою через касу банку з метою їх подальшого зарахування на поточний рахунок підприємства. Заробітна плата працівникам підприємства виплачується безготівково на карткові рахунки в АТ «ПУМБ»; готівкові кошти використовуються на підприємстві лише для розрахунків із підзвітними особами – за відрядженнями та господарськими потребами.

Як платник податків ТОВ «Промінь» перебуває на обліку у Головному управлінні Державної податкової служби у Запорізькій області, Вознесенівська ДПП (Хортицький район м. Запоріжжя). Оподаткування підприємства організовано відповідно до принципів так званої загальної системи оподаткування: підприємство є платником податку на прибуток підприємств за ставкою 18 %, а також платником податку на додану вартість. Підприємство також сплачує плату за землю та податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки до місцевого бюджету. Як роботодавець ТОВ «Промінь» у стандартному порядку нараховує на заробітну плату найманих працівників єдиний соціальний внесок і утримує із заробітної плати найманих працівників податок на доходи фізичних осіб та військовий збір.

Найвищим органом управління ТОВ «Промінь» відповідно до норм чинного законодавства та статутних документів товариства є загальні збори

учасників. Саме до компетенції загальних зборів учасників належать питання призначення керівника, визначення основних напрямів роботи підприємства, а також розподіл прибутку, отриманого підприємством.

Поточне управління підприємством здійснюється керівником (займає посаду директора та виконує обов'язки керівника як трудові обов'язки), який є одночасно одним із учасників підприємства, але є підзвітним загальним зборам учасників. Окрім директора ще кілька працівників підприємства є його учасниками (співвласниками). В цілому поточне управління діяльністю ТОВ «Промінь» здійснюється керівником, головним інженером, фахівцем із постачання, фахівцем із планування та організаційної роботи, інженером-нормувальником та фахівцями бухгалтерії підприємства.

Облік діяльності підприємства здійснюється бухгалтерією підприємства на чолі із головним бухгалтером. До штату бухгалтерії окрім головного бухгалтера також належать бухгалтер-матеріаліст та бухгалтер з обліку розрахунків.

Облік господарської діяльності підприємства організований відповідно до норм діючого законодавства згідно із принципами облікової політики підприємства. Основним документом, що встановлює складові облікової політики ТОВ «Промінь» є Наказ керівника підприємства про облікову політику підприємства, який щорічно за потреби оновлюється.

Основні елементи чинної облікової політики ТОВ «Промінь» представлені на рис. 2.1.

Облік господарських операцій підприємства здійснюється на підставі відповідним чином складених первинних документів, що відповідає сучасним правилам ведення бухгалтерського обліку. Інформація первинних документів систематизується та відображається в обліку на рахунках бухгалтерського обліку із дотриманням принципу подвійного запису.

Технічно бухгалтерський облік здійснюється за допомогою комп'ютерної програми для автоматизації бухгалтерського обліку «1 С Бухгалтерія 8.3», що дозволяє складати відповідні первинні документи та

автоматично на підставі введеної з первинних документів інформації та спеціальних розрахункових облікових процедур (наприклад, щомісячного нарахування зносу матеріальних необоротних активів) формувати регістри аналітичного та синтетичного обліку.

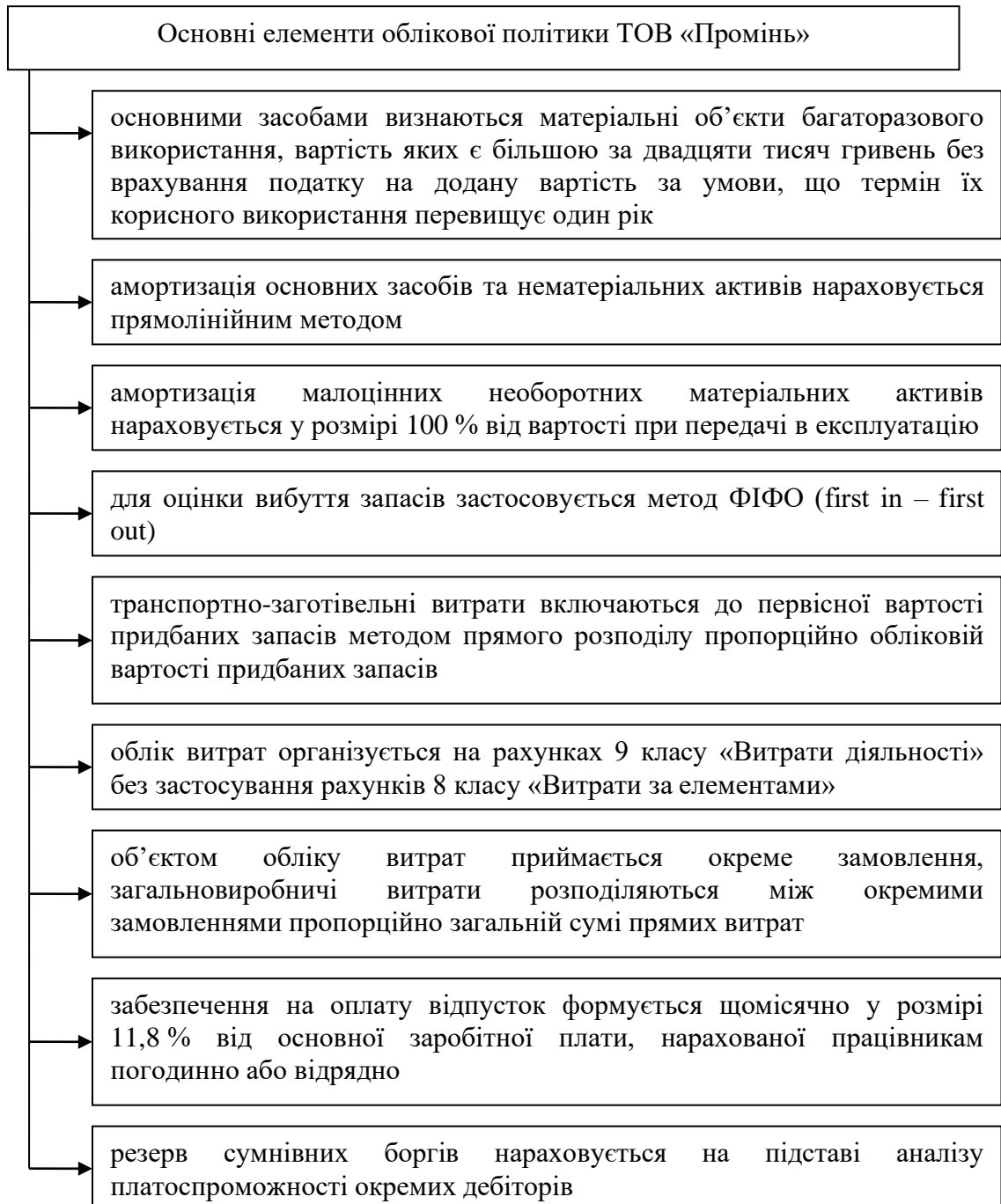

Рисунок 2.1 – Елементи облікової політики ТОВ «Промінь»

Податкова та статистична звітність формується та подається електронними каналами зв'язку за допомогою спеціального програмного продукту «М.Е.doc». Цей же програмне забезпечення використовується також для реєстрації податкових накладних у Єдиному реєстрі податкових накладних та для виконання іншої роботи щодо податкового обліку з податку на додану вартість у системі електронного адміністрування даного податку.

Фінансова звітність ТОВ «Промінь» формується як Фінансова звітність малого підприємства відповідно до норм Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність». Таку спрощену фінансову звітність ТОВ «Промінь» формує як підприємство, що належить до категорії малих, адже товариство відповідає критеріям, що передбачені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» для ідентифікації малих підприємств, – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує суми, еквівалентної 8 млн. євро, середня вартість активів не перевищує суми, еквівалентної 4 млн. євро, середня кількість працюючих не перевищує 50 осіб.

Фінансова звітність малого підприємства надається учасникам (власникам) товариства, є предметом обговорення на загальних зборах учасників. Також користувачами інформації фінансової звітності підприємства є представники органів державної влади – Державної податкової служби і Державної служби статистики, яким фінансова звітність надається у встановлені терміни.

Відповідальність за своєчасне формування та подання фінансової та податкової звітності несе головний бухгалтер ТОВ «Промінь». В цілому організація та ведення бухгалтерського обліку здійснюється в ТОВ «Промінь» на високому якісному рівні, завдяки чому забезпечується інформаційна підтримки управління підприємством, а також збереження та ефективного використання ресурсів підприємства з метою прибуткової роботи.

2.2 Порядок відображення в обліку формування та погашення зобов'язань

Відображення в обліку зобов'язань за логікою формування тісно пов'язане із обліком розрахункових операцій, адже заборгованість як дебіторська, так і кредиторська є наслідком таких розрахунків.

Серед основних завдань організації обліку зобов'язань ТОВ «Промінь» варто зазначити такі:

- адекватне відображення в обліку та звітності підприємства інформації щодо кредитів банків, кредиторської заборгованості, а також інших складових зобов'язань;

- забезпечення своєчасного та повного розрахунку із кредиторами, недопущення формування простроченої кредиторської заборгованості.

Розглядаючи особливості обліку зобов'язань ТОВ «Промінь» слід відзначити, що довгострокових зобов'язань підприємство не має, в обліку наявні лише короткострокові зобов'язання, термін погашення яких не перевищує одного року. Такі короткострокові зобов'язання представлені кредитами банків та кредиторською заборгованістю. Окрім зобов'язань із чітким терміном погашення та ідентифікацією суб'єкта зобов'язань (кредитора), в обліковій практиці даного підприємства присутні також забезпечення майбутніх витрат та платежів у формі резерву на оплату вісту по працівникам.

Таким чином, в обліку ТОВ «Промінь» відображаються короткострокові кредити банків, а також такі основні види кредиторської заборгованості:

- кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги;
- кредиторська заборгованість за отриманими авансами;
- кредиторська заборгованість з оплати праці;
- кредиторська заборгованість по розрахунках з бюджетом за

податками та зборами;

- кредиторська заборгованість зі страхування;
- кредиторська заборгованість за розрахунками із підзвітними особами;
- кредиторська заборгованість із нарахованих відсотків
- кредиторська заборгованість перед учасниками із нарахованих дивідендів.

Для обліку поточних зобов'язань Планом рахунків передбачений 6 клас рахунків «Поточні зобов'язання». Відповідно до Інструкції Плану рахунків активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій «на рахунках цього класу ведеться облік короткострокових позик, довгострокових зобов'язань, що стали поточною заборгованістю із строком погашення на дату балансу не більше дванадцяти місяців, короткострокових векселів виданих, розрахунків з постачальниками та підрядниками, розрахунків з податків і платежів, розрахунків за страхуванням, розрахунків з оплати праці, розрахунків з учасниками, а також інших розрахунків та операцій, доходів майбутніх періодів. На окремих субрахунках синтетичних рахунків 63, 64, 65, 68 сальдо на кінець місяця може бути не лише кредитовим, але й дебетовим. Такі показники не згортаються, а сальдо синтетичного рахунку визначається розгорнуто за дебетом і кредитом як сума відповідного сальдо на субрахунках» [45]. Доповнюючи характеристику зазначених рахунків можна також зазначити, що формування зобов'язань (кредиторської заборгованості) на таких рахунках відображається за кредитом рахунку, а погашення зобов'язань (кредиторської заборгованості) внаслідок виконання платежів чи інших господарських операцій на користь кредитора – за дебетом рахунку.

Для тимчасового збільшення оборотних коштів ТОВ «Промінь» залучає кошти короткострокових кредитів банку. Останнім часом підприємство має відповідні кредитні відносини із АТ «Перший український міжнародний банк». Наявний кредитний договір між підприємством як позичальником і вказаним банком, кредитні кошти залучаються як кошти

кредитної лінії терміном один рік під 25 % річних.

Надходження коштів короткострокового кредиту на поточний рахунок підприємства на підставі виписки банку відображається в обліку бухгалтерською проводкою:

Дт 311 «Поточні рахунки в національній валюті»

Кт 601 «Короткострокові кредити банків у національній валюті».

Погашення короткострокового кредиту з поточного рахунку на підставі виписки банку відображається бухгалтерською проводкою:

Дт 601 «Короткострокові кредити банків у національній валюті».

Кт 311 «Поточні рахунки в національній валюті».

Субрахунок 601 «Короткострокові кредити банків у національній валюті» є пасивним, адже йдеться про відображення в обліку позикового капіталу як джерела формування господарських засобів. Суми отриманих кредитних коштів та відповідне збільшення заборгованості перед банком відображається за кредитом даного субрахунку, а погашення кредитних сум та відповідне зменшення заборгованості перед банком – за дебетом.

Сплата відсотків за кредитними коштами здійснюється ТОВ «Промінь» у відповідності до норм кредитного договору щомісяця в останній банківський день місяця. Для розрахунків за нарахованими відсотками використовується субрахунок 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками» рахунку 68 «Розрахунки за іншими операціями». Відсотки спочатку визнаються до сплати та включаються у фінансові витрати, а потім відображається їх сплата на підставі виписки банку. Таким чином на кінець місяця або кварталу зобов'язання за нарахованими відсотками не формуються та у звітності не відображаються.

Нарахування відсотків за короткостроковим кредитом банку призводить до визнання фінансових витрат та зобов'язань перед банком за нарахованими відсотками і відображається в синтетичному обліку бухгалтерською проводкою:

Дт 951 «Відсотки за кредит»

Кт 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками».

Сплата нарахованих відсотків підтверджуються відповідною випискою банку та відображається в обліку бухгалтерською проводкою:

Дт 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»

Кт 311 «Поточні рахунки в національній валюті».

Принциповою складовою кредиторської заборгованості більшості підприємств, у тому числі і ТОВ «Промінь», є кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги. Такою заборгованістю є заборгованість перед постачальниками (підрядниками), що виникає у разі отримання від таких постачальників (підрядників) товарів, робіт, послуг на умовах розрахунків із відстрочкою платежу.

В обліку така кредиторська заборгованість відображається за кредитом субрахунку 631 «Розрахунки із вітчизняними постачальниками». Порядок розрахунку із постачальниками (підрядниками) передбачається відповідним договором поставки, купівлі-продажу, виконання робіт, надання послуг. За фактом отримання від постачальників (підрядників) матеріалів, товарів, робіт, послуг на підставі відповідних накладних або актів виконаних робіт (надання послуг) визнається кредиторська заборгованість, яка зменшується за фактом розрахунків із постачальниками (підрядниками) відповідно до платежів, що відображені у виписках банків.

Розглянемо порядок відображення в обліку ТОВ «Промінь» формування та погашення кредиторської заборгованості перед постачальником за отримані запасні частини.

Так, на підставі укладеного договору поставки № 35 від 10.02.2020. за рахунком № 117 від 17.09.2020. з поточного рахунку ТОВ «Промінь» 18.09.2020. була перерахована часткова попередня оплата постачальнику за запасні частини в сумі 68850,00 грн., у тому числі ПДВ 20 %.

21.09.2020. від постачальника у рахунок перерахованої часткової попередньої оплати за видатковою накладною № 791 від 21.09.2020. були отримані матеріали на суму 114750,00 грн., у тому числі ПДВ 20 %.

02.10.2020. з поточного рахунку ТОВ «Промінь» перераховано постачальнику за запасні частини, отримані понад попередню оплату, 45900,00 грн., у тому числі ПДВ 20 %. Таким чином із постачальником виконаний остаточний розрахунок і кредиторська заборгованість перед постачальником була повністю погашена.

Відображення в обліку описаної господарської ситуації представлено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Відображення в обліку ТОВ «Промінь» розрахунків із постачальником та формування кредиторської заборгованості

Дата	Зміст господарських операцій	Бухгалтерська проводка		Сума, грн.
		Дт	Кт	
18.09.2020.	З поточного рахунку перерахована попередня оплата постачальнику за запасні частини	631	311	68850,00
18.09.2020.	Враховані податкові зобов'язання з ПДВ за фактом попередньої оплати	6412	644	11475,00
Формування дебіторської заборгованості постачальника за виданим авансом у сумі 68850,00 грн. (Дт 631 «Розрахунки із вітчизняними постачальниками»)				
21.09.2020.	Оприбутковані отримані від постачальника запасні частини:			
	- на вартість без ПДВ	201	631	95625,00
	- на суму ПДВ в частині попередньої оплати	644	631	11475,00
	- на суму ПДВ понад попередню оплату	6412	631	7650,00
Формування кредиторської заборгованості перед постачальником за отримані запасні частини у сумі 45900,00 грн. (Кт 631 «Розрахунки із вітчизняними постачальниками»)				
02.10.2020.	З поточного рахунку перераховано постачальнику за отримані понад попередню оплату запасні частини	631	311	45900,00
Повне погашення кредиторської заборгованості перед постачальником				

Окремо варто звернути увагу на те, що облікова практика ТОВ «Промінь» не передбачає використання субрахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами». Таким чином дебіторська заборгованість постачальників за виданими авансами відображається за дебетом субрахунку 631 «Розрахунки із вітчизняними постачальниками», а в цілому даний синтетичний субрахунок характеризується розгорнутим сальдо, тобто

залишком одночасно і за дебетом, і за кредитом.

Наступним видом кредиторської заборгованості, що активно формується в практиці діяльності ТОВ «Промінь» внаслідок господарських операцій є заборгованість перед покупцями за отриманими авансами.

Враховуючи, що для багатьох постійних замовників підприємство використовує комбіновану форму розрахунків – замовники здійснюють часткову попередню оплату, а потім їм надається відстрочка платежу щодо остаточного розрахунку, в обліку ТОВ «Промінь» формується спочатку кредиторська заборгованість за одержаним авансом, а потім дебіторська заборгованість замовника за виконані роботи (або дебіторська заборгованість покупця за відвантаженими товарами).

Юридичною основою господарських відносин із замовниками є укладені з ними договори на виконання робіт. Для виконання замовниками попередньої оплати їм оформлюються відповідні рахунки. Отримання від замовників коштів попередньої оплати відображається в обліку на підставі даних виписок банку. За підсумком відображення в обліку такої попередньої оплати формується кредиторська заборгованість за одержаним авансом. Факт реалізації виконаних робіт (наприклад, ремонтних робіт щодо електротехнічного обладнання) відображається в обліку на підставі акта виконаних робіт. Представник сторони замовника, підписуючи такий акт, приймає результати виконаної роботи. За фактом підписання акта виконаних робіт в обліку відповідно до принципу нарахування визнається дохід від реалізації робіт. Окрім того в обліку відображаються відповідні розрахунки із замовником, і якщо попередня оплата від замовника була частковою, то в наслідок визнання факту виконання та реалізації робіт формується дебіторська заборгованість, яка погашається за фактом отримання від замовника суми остаточного розрахунку відповідно даних виписки банку.

Розглянемо порядок відображення в обліку розрахунків із замовником, що передбачають формування кредиторської заборгованості за одержаним авансом.

Так, 28.10.2020. ТОВ «Промінь» відповідно до укладеного договору на виконання ремонтних робіт за підставі виписаного рахунку № 564 від 27.10.2020. отримало попередню оплату за ремонт трансформатора від замовника у розмірі 40 % від вартості ремонту в сумі 21420,00 грн., у тому числі ПДВ 20 %.

12.11.2020. представником замовника був підписаний акт виконаних ремонтних робіт щодо ремонту трансформатора на загальну суму 53550,00 грн., у тому числі ПДВ 20 %.

17.11.2020. за даними виписки банку на поточний рахунок від замовника були отримані кошти у сумі 32130,00 грн., у тому числі ПДВ 20 %, за виконані роботи понад попередню оплату.

Відображення в обліку наведених операцій міститься в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Відображення в обліку ТОВ «Промінь» розрахунків із замовником та формування кредиторської заборгованості

Дата	Зміст господарських операцій	Бухгалтерська проводка		Сума, грн.
		Дт	Кт	
28.10.2020.	На поточний рахунок в банку отримана попередня оплата від замовника за ремонтні роботи	311	361	21420,00
28.10.2020.	Враховані податкові зобов'язання з ПДВ за фактом отримання попередньої оплати	643	6412	3570,00
Формування кредиторської заборгованості перед замовником за отриманим авансом у сумі 21420,00 грн. (Кт 361 «Розрахунки із вітчизняними покупцями»)				
12.11.2020.	Врахований борг замовника і дохід від реалізації ремонтних робіт	361	703	53550,00
12.11.2020.	Зарахована сума податку на додану вартість в складі доходу від реалізації	703	643	3570,00
12.11.2020.	Враховані податкові зобов'язання з ПДВ в частині, що перевищує попередню оплату	703	641.2	5355,00
30.11.2020.	Списана собівартість реалізованих ремонтних робіт	903	23	33450,75
Формування дебіторської заборгованості замовника за виконані роботи у сумі 32130,00 грн. (Дт 361 «Розрахунки із вітчизняними покупцями»)				
17.10.2020.	На поточний рахунок отримані кошти за виконані ремонтні роботи в частині понад попередню оплату	311	361	32130,00
Повне погашення дебіторської заборгованості замовником				

Аналогічно облікова практика ТОВ «Промінь» не передбачає застосування субрахунку 681 «Розрахунки за авансами одержаними». Відповідно субрахунок 361 «Розрахунки із вітчизняними покупцями» характеризується розгорнутим сальдо, тобто залишком одночасно і за дебетом, і за кредитом.

Важливою частиною кредиторської заборгованості будь-якого підприємства є також поточна заборгованість з оплати праці, до бюджету за податками та зборами і заборгованість за єдиним соціальним внеском. Організаційна схема формування такої заборгованості представлена на рисунку 2.2.

Рисунок 2.2 – Формування та погашення кредиторської заборгованості, пов'язаної з оплатою праці

Формування кредиторської заборгованості з оплати праці здійснюється на субрахунку 661 «Розрахунки за заробітною платою» рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам». За кредитом даного субрахунку відображаються суми нарахованої заробітної плати та інших виплат найманим працівникам, а за дебетом – суми утримань із заробітної плати та суми заробітної плати, виплаченої найманим працівникам.

Кредиторська заборгованість з оплати праці у сумі заробітної плати за другу половину місяця формується в обліку ТОВ «Промінь» щомісяця та відображається за кредитом субрахунку 661 «Розрахунки за заробітною платою». Аналітичний облік організовано у розрізі кожного окремого найманого працівника.

Формування кредиторської заборгованості за єдиним соціальним внеском, який ТОВ «Промінь» як роботодавець нараховує на заробітну плату та інші виплати найманим працівникам, здійснюється на субрахунку 651 «Розрахунки із загальнообов'язкового державного соціального страхування» рахунку 65 «Розрахунки за страхуванням». За кредитом даного субрахунку відображаються нараховані зобов'язання за єдиним соціальним внеском, а за дебетом – погашення відповідної заборгованості шляхом сплати єдиного соціального внеску. Враховуючи, що сплата відповідних сум єдиного соціального внеску здійснюється одночасно із розрахунком з оплати праці, в обліку ТОВ «Промінь» на перше число кожного місяця наявна кредиторська заборгованість із соціального страхування, що обліковується за кредитом субрахунку 651.

Формування кредиторської заборгованості за податками та зборами до бюджету здійснюється за субрахунком 641 «Розрахунки за податками» рахунку 64 «Розрахунки за податками та платежами». За кредитом даного субрахунку відображаються нараховані платежі до бюджету, за дебетом – сплата податків та зборів до бюджету. Порядок відображення в обліку кожного окремого податку залежить від принципів його стягування відповідно до норм Податкового кодексу України. Аналітичний облік за цим

субрахунком не здійснюється, але для відокремлення розрахунків за кожним окремим податком у робочому Плані рахунків ТОВ «Промінь» передбачені такі субрахунки наступного порядку:

6411 «Розрахунки за податком на доходи фізичних осіб»;

6412 «Розрахунки за податком на додану вартість»;

6413 «Розрахунки за податком на прибуток»;

6414 «Розрахунки за платою за землю»;

6415 «Розрахунки за податком на нерухоме майно»;

6416 «Розрахунки за військовим збором».

У разі формування кредиторської заборгованості перед бюджетом за податками, така заборгованість відображається за кредитом субрахунку 641.

Синтетичний облік за окремими податками та відповідне формування кредиторської заборгованості в обліковій практиці ТОВ «Промінь» представлені в таблиці 2.4. Організація обліку розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість далі буде розглянута окремо, адже такі розрахунки тісно пов'язані із багатьма операціями основної діяльності.

Таблиця 2.4 – Відображення в обліку ТОВ «Промінь» розрахунків за податками та формування кредиторської заборгованості

Зміст господарських операцій	Бухгалтерська проводка	
	Дт	Кт
1	2	3
1. Податок на доходи фізичний осіб		
1.1. Відображений в обліку податок на доходи фізичний осіб, утриманий із заробітної плати працівників	661	6411
1.2. Відображений в обліку податок на доходи фізичних осіб, утриманий з винагород за договорами цивільно-правового характеру	685	6411
1.3. Відображений в обліку податок на доходи фізичних осіб, утриманий з нарахованих дивідендів учасникам фізичним особами	671	6411
1.4. З поточного рахунку перерахований до бюджету податок на доходи фізичних осіб	6411	311
2. Податок на прибуток підприємства		
2.1. Відображений в обліку нарахований до сплати податок на прибуток	98	6413
2.2. З поточного рахунку перерахований до бюджету податок на прибуток	6413	311

Продовження таблиці 2.4

1	2	3
3. Плата за землю		
3.1. Відображені в обліку зобов'язання із плати за землю	92	6414
3.2. З поточного рахунку перерахована до бюджету плата за землю	6414	311
4. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки		
4.1. Відображені в обліку зобов'язання із податку на нерухоме майно	92	6415
4.2. З поточного рахунку перерахований до бюджету податок на нерухоме майно	6415	311
5. Військовий збір		
5.1. Відображений в обліку військовий збір, утриманий із заробітної плати працівників	661	6416
5.2. Відображений в обліку військовий збір, утриманий з винагород за договорами цивільно-правового характеру	685	6416
5.3 Відображений в обліку військовий збір, утриманий з нарахованих дивідендів учасникам – фізичним особам	671	6416
5.3. З поточного рахунку перерахований до бюджету військовий збір	6416	311

Відображення в обліку розрахунків за податком на додану вартість, враховуючи особливий порядок розрахунку даного податку як різниці між податковими зобов'язаннями та податковим кредитом, є поетапним і представлено на рисунку 2.3.

За наявною схемою за кредитом субрахунку 6412 на кінець кожного місяця формується кредиторська заборгованість перед бюджетом за податком на додану вартість. Варто звернути особливу увагу на те, що погашення кредиторської заборгованості за податком на додану вартість здійснюється з спеціального казначейського рахунку з ПДВ підприємства.

В окремих випадках в обліковій практиці ТОВ «Промінь» формується також кредиторська заборгованість за розрахунками з підзвітними особами. Практика організації розрахунків із підзвітними особами на підприємстві передбачає видачу авансів як на відрядження, так і на господарські потреби. Але в окремих випадках підзвітна особа може прозвітувати за витратами на суму, що перевищує виданий аванс, і як наслідок формується перевитрата і кредиторська заборгованість перед підзвітною особою. Компенсується така заборгованість в ТОВ «Промінь» не пізніше двох днів подання звіту.

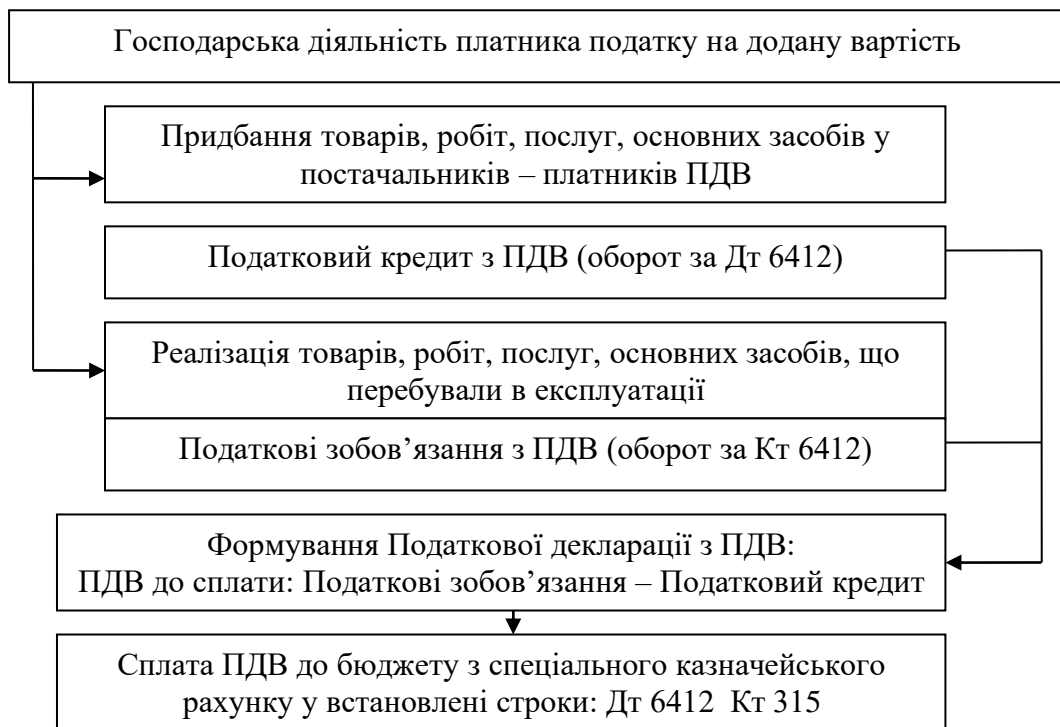

Рисунок 2.3 – Схема визнання зобов'язань з податку на додану вартість

Розглянемо далі відповідний приклад формування кредиторської заборгованості в ході розрахунків із підзвітними особами з облікової практики ТОВ «Промінь».

Так, фахівець з постачання був направлений у відрядження до Харкова задля укладання договорів з постачальниками та оформлення заявок на витратні матеріали, запасні частини та електротехнічне обладнання за наказом директора підприємства від 10.07.2020. Термін відрядження три дні 15.07.2020. – 17.07.2020.

14.07.2020. з каси підприємства був виданий аванс працівникові на витрати відрядження в сумі 1850,00 грн.

21.07.2020. працівником був складений звіт про використання коштів, виданих на відрядження, в якому були значені такі витрати:

– квиток № НМ 354578 від 15.07.2020. на електропоїзд Запоріжжя-Харків вартістю 171,60 грн., у тому числі ПДВ 27,90 грн.;

– квиток № НЖ 135411 від 17.07.2020. на електропоїзд Харків-

Запоріжжя вартістю 171,60 грн., у тому числі ПДВ 27,90 грн.;

– рахунок готелю ТОВ «КомфортСити» від 17.07.2020. за проживання дві доби на суму 1150,00 грн. без ПДВ;

– добові за три доби в розмірі 510,00 грн.

Таким чином працівник звітує за витратами на загальну суму 2003,20 грн. Враховуючи, що сума витрат перевищує виданий аванс, за фактом прийняття та затвердження звіту працівника формується кредиторська заборгованість за розрахунками із підзвітною особою. В синтетичному обліку така кредиторська заборгованість відображається за кредитом субрахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами» рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами».

Остаточний рахунок з працівником був виконаний 23.07.2020. шляхом видачі з каси суми перевитрати – 153,20 грн.

Відображення в обліку ТОВ «Промінь» формування кредиторської заборгованості перед підзвітною особою представлено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Відображення в обліку ТОВ «Промінь» розрахунків з підзвітними особами та формування кредиторської заборгованості

Дата	Зміст господарських операцій	Бухгалтерська проводка		Сума, грн.
		Дт	Кт	
14.07.2020.	З каси виданий аванс працівнику на витрати за відрядженням	372	301	1850,00
Формування дебіторської заборгованості підзвітної особи у сумі 1850,00 грн. (Дт 372 «Розрахунки з підзвітними особами»)				
21.07.2020.	Прийнятий авансовий звіт працівника за витратами на відрядження: - на суму витрат без ПДВ - на суму ПДВ	92 6412	372 372	1947,40 55,80
Формування кредиторської заборгованості перед підзвітною особою у сумі 153,20 грн. (Кт 372 «Розрахунки з підзвітними особами»)				
23.07.2020.	З каси видана працівнику сума перевитрати за відрядженням	372	301	153,20
Повне погашення кредиторської заборгованості перед підзвітною особою				

Аналітичний облік кредиторської заборгованості за субрахунком 372 «Розрахунки з підзвітними особами» в ТОВ «Промінь» організований за

кожною підзвітною особою і за кожною підзвітною сумою.

Окремої уваги заслуговує також питання відображення в обліку ТОВ «Промінь» процесу формування та використання забезпечення на оплату відпусток, що є забезпеченням майбутніх витрат і платежів. Зазначене забезпечення формується відповідно до принципів облікової політики підприємства в розмірі 11,8 % від основної заробітної плати працівників, нарахованої відрядно або погодинно.

Відповідно до норм П(с)БО 11 «Зобов'язання» «сума забезпечення на виплату відпусток визначається щомісяця як добуток фактично нарахованої заробітної плати працівникам і відсотка, обчисленого як відношення річної планової суми на оплату відпусток до загального планового фонду оплати праці з урахуванням відповідної суми відрахувань на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [47], а «суми створених забезпечень визнаються витратами» [47].

Для відображення в синтетичному обліку формування та використання забезпечення на оплату відпусток Планом рахунків активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій передбачений субрахунок 471 «Забезпечення виплат відпусток» рахунку 47 «Забезпечення майбутніх виплат і платежів». За кредитом даного пасивного рахунку відображається формування забезпечення у кореспонденції із рахунками витрат, за дебетом використання забезпечення у сумах нарахованих оплат відпусток та відповідного нарахування єдиного соціального внеску.

На суми нарахованого забезпечення на оплату відпусток в практиці ТОВ «Промінь» визнаються прямі витрати на плату праці, загальновиробничі витрати, адміністративні витрат і витрати на збут. Відповідне нарахування оплати відпусток і єдиного соціального внеску до поточних витрат не долучається, адже здійснюється за рахунок забезпечення та призводить до зменшення коштів забезпечення.

Відображення в обліку ТОВ «Промінь» формування та використання

забезпечення на оплату відпусток представлено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Відображення в обліку ТОВ «Промінь» формування та використання забезпечення на оплату відпусток

Зміст господарських операцій	Бухгалтерська проводка	
	Дт	Кт
1. Відображення в обліку формування забезпечення на оплату відпусток		
1.1. Нарахований резерв на оплату відпусток на заробітну плату працівників, що задіяні у виконанні окремих замовлень (робіт)	23	471
1.2. Нарахований резерв на оплату відпусток на заробітну плату загальновиробничого персоналу	91	471
1.3. Нарахований резерв на оплату відпусток на заробітну плату адміністративних працівників	92	471
1.4. Нарахований резерв на оплату відпусток на заробітну плату працівників збуту	93	471
2. Відображення в обліку використання коштів забезпечення на оплату відпусток		
2.1. Нарахована оплата за час відпусток працівникам за рахунок забезпечення	471	661
2.2. Нарахований єдиний соціальний внесок на суми оплати відпусток за рахунок забезпечення	471	651

Підсумковим обліковим етапом відображення зобов'язань є формування відповідної інформації у фінансовій звітності. Порядок подання інформації щодо поточних зобов'язань у Фінансовій звітності малого підприємства для ТОВ «Промінь» представлений в Додатку А.

2.3 Пропозиції щодо підвищення якісного рівня облікового забезпечення управління зобов'язаннями

Проведене в межах даної кваліфікаційної роботи дослідження порядку обліку зобов'язань ТОВ «Промінь» дозволяє сформулювати висновок про високий якісний рівень облікової системи за даною ділянкою обліку, яка в повному обсязі формує інформацію, необхідну для прийняття управлінських рішень. Окрім того варто відзначити високий рівень дисципліни

підприємства щодо виконання фінансових зобов'язань, адже прострочена кредиторська заборгованість на підприємстві відсутня.

В той же час проведені дослідження дозволяють сформулювати окремі пропозиції, реалізація яких дозволить вдосконалити порядок відображення в обліку окремих видів зобов'язань та підвищити якісний рівень облікового забезпечення управління зобов'язаннями.

По-перше, пропонується змінити періодичність відображення в обліку підприємства нарахування зобов'язань з податку на прибуток.

Так, враховуючи, що обсяг доходів ТОВ «Промінь» від усіх видів діяльності за даними річної фінансової звітності (фінансової звітності малого підприємства) за 2020 рік не перевищив 40 млн. грн., звітним (податковим) періодом з податку на прибуток для даного платника у 2021 році є календарний рік. Відповідно податкова звітність з податку на прибуток буде сформована у 2021 році лише за календарний рік, а сплата податку на прибуток має бути здійснена лише за підсумками податкового (звітного) року. Варто зазначити, що річний звітний (податковий) період з податку на прибуток застосовується у практиці оподаткування ТОВ «Промінь» вперше за останні кілька років у зв'язку із зміною норм чинного податкового законодавства (до 2021 року річний звітний (податковий) період застосовувався, якщо обсяг доходів за минулий рік не перевищував 20 млн. грн.).

Таким чином, в фінансовому обліку ТОВ «Промінь» було прийняте рішення орієнтуватися на річний податковий (звітний) період з податку на прибуток та відповідно в наслідок такого рішення в проміжній фінансовій звітності – Фінансовій звітності малого підприємства за 1 квартал, 1 півріччя і 9 місяців поточного року – зобов'язання з податку на прибуток не визнавались, а чистий прибуток наводився без вирахування податку на прибуток. Аналогічно сума отриманого прибутку без вирахування податку на прибуток додавалась як складова власного капіталу у Балансі малого підприємства за рядком 1420 «Нерозподілений прибуток (непокритий

збиток)». Виправиться наявна ситуація лише у Фінансовій звітності малого підприємства за рік, адже за підсумками року в обліку буде відображено нарахування податку на прибуток, на суму якого будуть визнані відповідні зобов'язання та буде зменшений отриманий прибуток для визначення чистого прибутку.

Такий підхід викривлює окремі важливі показники проміжної фінансової звітності – показники чистого прибутку і зобов'язань, що порушує принцип обачності, відповідно до якого підприємства мають запобігати заниженню оцінки зобов'язань і завищенню прибутку, що представлені у фінансовій звітності. Наявна ситуація може спричинити конфлікти між власниками підприємства, наприклад, у випадках виходу окремих учасників із складу учасників товариства.

Задля вирішення виявленої проблеми пропонується відображати в обліку ТОВ «Промінь» нарахування податку на прибуток щокварталу, орієнтуючись не на податковий (звітний) період з податку на прибуток, а на періодичність формування проміжної квартальної звітності.

В цілому ж таке щоквартальне визнання зобов'язань з податку на прибуток дозволить привести у відповідність показники проміжної щоквартальної Фінансової звітності малого підприємства, що формується ТОВ «Промінь», в частині зобов'язань перед бюджетом за податками, а також в частині чистого фінансового результату – прибутку.

По-друге, пропонується звернути увагу на необхідність здійснювати щорічне коригування забезпечення на виплату відпусток перед формуванням річної фінансової звітності.

Як вже розглядалось вище, в обліковій практиці ТОВ «Промінь» формується забезпечення на виплату відпусток у розмірі 11,8 % від основної заробітної плати, нарахованої працівникам погодинно або відрядно. Нарахування оплати основних та додаткових щорічних відпусток, а також соціальних відпусток працівникам із дітьми, а також нарахування єдиного соціального внеску на оплату відпусток здійснюється за рахунок коштів

забезпечення на виплату відпусток. Кошти невикористаного забезпечення на виплату відпусток відображаються в обліку за кредитом синтетичного субрахунку 471 «Забезпечення виплат відпусток», а також у складі інших поточних зобов'язань у Фінансовій звітності малого підприємства.

В той же час проблемним, на нашу думку, варто визнати той факт, що протягом останніх трьох років на підприємстві жодного разу не перевірялась обґрунтованість суми забезпечення на виплату відпусток, що сформована шляхом визнання відповідних витрат та відображається у звітності в складі поточних зобов'язань підприємства.

З метою вирішення визначеної проблеми пропонуємо щороку в грудні місяці перед складанням річної фінансової звітності здійснювати інвентаризацію зобов'язань перед працівниками із оплати відпусток. Для визначення адекватного розміру таких зобов'язань (і відповідно суми забезпечення виплат відпусток) пропонуємо формувати Відомість визначення суми забезпечення на виплату відпусток, форма якої представлена в додатку Б, а нарахування забезпечення на виплату відпусток у грудні здійснювати не за визначеним на підприємстві відсотком, а таким чином, щоб залишок суми забезпечення на оплату відпусток дорівнював сумі, визначеній у Відомості визначення суми забезпечення на виплату відпусток.

Реалізація на практиці даної пропозиції дозволить впорядкувати облік та відображення у річній фінансовій звітності ТОВ «Промінь» забезпечення виплат відпусток як складової поточних зобов'язань, а також впорядкувати визнання відповідних витрат, що в свою чергу впливає на розмір визнаного в обліку фінансового результату діяльності підприємства.

Важливим таке коригування є і у площині оподаткування, адже ТОВ «Промінь» є платником податку на прибуток, розрахунок суми якого ґрунтується на прибутку, визначеного за даними бухгалтерського обліку.

По-третє, з метою підвищення якісного рівня управління платежами ТОВ «Промінь» та відповідно забезпечення дисципліни своєчасного

погашення зобов'язань пропонуємо запровадити на підприємстві внутрішню звітність «Звіт про кредиторську заборгованість за строками погашення», форма якої презентована в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Форма внутрішньої звітності «Звіт про кредиторську заборгованість за строками погашення»

Вид кредиторської заборгованості	Сума, грн.	Термін платежу	Кредитор або вид обов'язкового платежу
1. Кредиторська заборгованість перед постачальниками за товари та послуги:			
1.1. Заборгованість, термін сплати якої вже настав			
1.2. Заборгованість, термін сплати якої настає найближчі десять днів			
1.3. Заборгованість, термін сплати якої настає до кінця поточного місяця			
1.4. Інша заборгованість			
2. Заборгованість перед бюджетом за податками та зборами:			
2.1. Заборгованість, термін сплати якої вже настав			
2.2. Заборгованість, термін сплати якої настає найближчі десять днів			
2.3. Заборгованість, термін сплати якої настає до кінця поточного місяця			
2.4. Інша заборгованість			
3. Заборгованість зі страхування:			
3.1. Заборгованість, термін сплати якої вже настав			
3.2. Заборгованість, термін сплати якої настає найближчі десять днів			
3.3. Заборгованість, термін сплати якої настає до кінця поточного місяця			
3.4. Інша заборгованість			
4. Заборгованість з оплати праці			
4.1. Заборгованість, термін сплати якої вже настав			
4.2. Заборгованість, термін сплати якої настає найближчі десять днів			
5. Інша поточна кредиторська заборгованість			
5.1. Заборгованість, термін сплати якої вже настав			
5.2. Заборгованість, термін сплати якої настає найближчі десять днів			
5.3. Заборгованість, термін сплати якої настає до кінця поточного місяця			
5.4. Інша заборгованість			

Формувати таку звітність варто щодавно – на 01, на 10 і на 20 число кожного місяця, адже управління платежами потребує не лише якісного, а й оперативного інформаційного забезпечення.

Запровадження в практику управління ТОВ «Промінь» розробленої форми внутрішньої звітності «Звіт про кредиторську заборгованість за строками погашення» дозволить підвищити якісний рівень інформаційного забезпечення управління поточними зобов'язаннями підприємства.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ ТОВ «ПРОМІНЬ»

3.1 Аналіз динаміки та структури зобов'язань

Аналітичне дослідження динаміки та структури зобов'язань є важливим етапом як фінансового аналізу підприємства, так і аналізу його господарської діяльності в цілому. При цьому варто розуміти, що аналіз динаміки та структури зобов'язання має також передбачати дослідження питомої ваги зобов'язань в складі пасивів підприємства в цілому, адже саме співвідношення власного капіталу та зобов'язань визначає фінансову стійкість підприємства. Важливою аналітичною інформацією у даній площині є оцінка структурних зрушень у структурі пасивів – якщо збільшується частка власного капіталу, то фінансовий стан зміцнюється, а якщо навпаки збільшується частка зобов'язань, то відбувається зростання залежності підприємства від зобов'язань та відповідно волі кредиторів.

Основним джерелом інформації для виконання аналізу структури пасивів в цілому, а також динаміки та структури зобов'язань є фінансова звітність. Враховуючи, що ТОВ «Промінь» є визнається малим підприємством, джерелом інформації для виконання аналізу зазначеного аналізу є баланс за формою 1-м як частина Фінансової звітності малого підприємства (Додаток В).

Показники динаміки загальної суми капіталу, залученого на формування активів ТОВ «Промінь», а також показники динаміки власного капіталу та зобов'язань підприємства представлені в таблиці 3.1.

Активи даного підприємства сформовані як за рахунок власного капіталу підприємства, так і за рахунок поточних зобов'язань перед

кредиторами. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення – як джерела фінансування активів не залучені як на 01.01.2019., так і на 01.01.2020.

Таблиця 3.1 – Динаміка джерел формування активів ТОВ «Промінь»

Найменування показників	Станом на 01.01.2020.	Станом на 01.01.2021.	Відхилення	
			абсолютне	відносне, %
1. Разом активи, тис. грн.	12416,7	14240,4	1823,7	14,7
2. Власний капітал, тис. грн.	8489,7	9977,5	1487,8	17,5
3. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення, тис. грн.	0,0	0,0	0,0	0,0
4. Поточні зобов'язання, тис. грн.	3927,0	4262,9	335,9	8,6
у тому числі:				
4.1. Кредити банків	997,9	840,7	- 157,2	- 15,8
4.2. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1187,5	1649,5	462,0	38,9

За підсумками виконаних розрахунків можна стверджувати, що загальна вартість активів підприємства та відповідно загальна сума фінансових ресурсів, за рахунок яких сформовані такі активи, збільшилась на кінець 2020 року в порівнянні з його початок 1823,7 тис. грн. або на 14,7 %.

За даними фінансової звітності, показники якої проаналізовані, наявне збільшення як суми власного капіталу, так і зобов'язань. Так, розмір власного капіталу станом на 01.01.2021. збільшився в порівнянні з показником на 01.01.2020. на 1487,8 тис. грн. або на 17,5 %. За той же період загальна сума поточних зобов'язань збільшилась на 335,9 тис. грн. або на 8,6 %. Увагу варто також звернути на той факт, що темпи зростання власного капіталу перевищують темпи зростання зобов'язань, що непрямо свідчить про зміни в структурі капіталу на користь власного капіталу та відповідно про зміцнення фінансового стану підприємства.

Динаміка окремих складових поточних зобов'язань ТОВ «Промінь» є різною. Так, сума залучених короткострокових кредитів банку станом на 01.01.2021. в порівнянні з початком попереднього 2020 року зменшилась на

157,2 тис. грн. або на 15,8 %. В той же час за 2020 рік збільшилась на 335,9 тис. грн. або на 38,9 % сума кредиторської заборгованості перед постачальниками за товари, роботи, послуги. Розраховані показники свідчать про відповідні зміни у структурі зобов'язань за окремими видами, що варто проаналізувати окремо.

На підтвердження загального висновку щодо структурних зрушень в структурі капіталу ТОВ «Промінь» виконаємо аналіз структури власного капіталу та зобов'язань. Відповідні показники, за допомогою яких можуть бути оцінені структурні зрушення у структурі капіталу даного підприємства, представлені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Структура джерел формування активів ТОВ «Промінь»

Найменування показників	Станом на 01.01.2020.		Станом на 01.01.2021.		Структурні зрушення, %
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
1. Власний капітал	8489,7	68,4	9977,5	70,1	+ 1,7
2. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Поточні зобов'язання	3927,0	31,6	4262,9	29,9	- 1,7
Разом джерел формування активів	12416,7	100,0	14240,4	100,0	0,0

За підсумками виконаних розрахунків можна стверджувати про певні зрушення у структурі джерел формування активів ТОВ «Промінь». Так, частка власного капіталу у загальній сумі пасивів за 2020 рік збільшилась з 68,4 % до 70,1 %, тобто на 1,7 %, а частка поточних зобов'язань за той же період зменшилась на 1,7 % – з 31,6 % станом на 01.01.2020. до 29,9 % станом на 01.01.2021.

Наявні структурні зрушення не є суттєвими або принциповими, але оцінити їх варто як позитивні, адже збільшення долі власного капіталу в загальній сумі джерел формування активів підприємства сприяє зміцненню його фінансового стану. Це питання ще буде досліджене в межах виконання аналізу фінансового стану підприємства, який принципово залежить від

структури його пасивів та відповідно питомої ваги зобов'язань.

Наступним етапом аналізу зобов'язань є дослідження їх структури та відповідних структурних зрушень. Враховуючи, що в складі джерел формування активів ТОВ «Промінь» відсутні довгострокові зобов'язання, об'єктом аналізу будуть лише поточні зобов'язання.

Показники динаміки та структури поточних зобов'язань ТОВ «Промінь» представлені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Динаміка та структура поточних зобов'язань ТОВ «Промінь»

Найменування показників	Станом на 01.01.2020.		Станом на 01.01.2021.		Відхилення		
	тис. грн	%	тис. грн.	%	абсолют-не, тис. грн.	віднос-не, %	структур-не, %
1. Короткострокові кредити банків	997,9	25,4	840,7	19,7	- 157,2	- 15,8	- 5,7
2. Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1187,5	30,3	1649,5	38,7	462,0	38,9	+ 8,4
4. Поточні зобов'язання перед бюджетом	395,9	10,1	505,8	11,9	109,9	27,8	+ 1,8
5. Поточні зобов'язання зі страхування	77,6	2,0	99,1	2,3	21,5	27,7	+ 0,3
6. Поточні зобов'язання з оплати праці	315,8	8,0	373,9	8,8	58,1	18,4	+ 0,8
7. Поточні зобов'язання за отриманими авансами	816,1	20,8	665,6	15,6	- 150,5	- 18,4	- 5,2
8. Інші поточні зобов'язання	136,2	3,4	128,3	3,0	- 7,9	- 5,8	- 0,4
Усього поточні зобов'язання	3927,0	100,0	4262,9	100,0	335,9	8,6	0,0

Проаналізовані складові поточних зобов'язань виділені відповідно до

Розділу III пасиву балансу Фінансової звітності малого підприємства (форма 1-м), за виключенням додаткової складової – кредиторської заборгованості за отриманими авансами, суми якої зазначені за даними синтетичного обліку. Виокремлення даного виду кредиторської заборгованості є, на нашу думку, доцільним, враховуючи наявність істотної суми такої заборгованості станом як на 01.01.2020., так і на 01.01.2021.

За підсумками виконаних розрахунків можна стверджувати про зростання загальної суми поточних зобов'язань, які збільшились станом на 01.01.2021. в порівнянні із початком 2020 року на 335,9 тис. грн. або на 8,6 %. Темпи зростання поточних зобов'язань варто визнати природними та не критичними, особливо враховуючи, що за той же період розмір джерел формування активів ТОВ «Промінь» збільшився на 14,7 %, а обсяги реалізації товарів та робіт збільшились у 2020 році в порівнянні з 2019 роком на 8,9 %.

Що оцінки динаміки окремих складових поточних зобов'язань на увагу заслуговують такі. Сума заборгованості за короткостроковими кредитами банку зменшилась станом на 01.01.2021. у порівнянні з показником станом на 01.01.2020. на 157,2 тис. грн. або на 15,8 %. За той же період кредиторська заборгованість за отриманими авансами зменшилась на 150,5 тис. грн. або на 18,4 %, а кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги навпаки збільшилась на 462,0 тис. грн. або на 38,9 %.

Структура поточних зобов'язань може бути оцінена як позитивна, адже жодна із складових не перевищує 50,0 %.

Серед структурних зрушень у складі поточних зобов'язань найбільш істотними за 2020 рік варто назвати такі. Наявне помітне збільшення частки кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 8,4 % – з 30,3 % до 38,7 %, в той час як частка короткострокових кредитів банку навпаки зменшилась протягом 2020 року на 5,7 % – з 25,4 % до 19,7 %, а доля кредиторської заборгованості за отриманими авансами зменшилась за той же період на 5,2 % – з 20,8 % до 15,6 %.

Аналізуючи структурні зрушення, слід звернути увагу на те, що ТОВ «Промінь» поступово зменшує суми короткострокових кредитів банку, що залучаються для формування оборотних коштів, а в якості заміни збільшує кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги. З одного боку такий крок може здаватися доцільним, адже обслуговування кредитів банків передбачає додаткові фінансові витрати, що зменшує прибуток підприємства. Відмова від таких кредитних коштів виключає такі витрати, що позитивно впливає на фінансовий результат діяльності. В той же час з іншого боку кредити банків, навіть короткострокові, залучаються на більший термін, ніж поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, що сприяє зміцненню платоспроможності та відповідно фінансового стану підприємства. В цілому ж прийняття управлінських рішень на користь того чи іншого виду поточних зобов'язань потребує ґрунтовного попереднього аналізу, адже йдеться як про прибутковість підприємства, так і про рівень ризиків та платоспроможність і фінансовий стан.

Важливою частиною аналізу кредиторської заборгованості є аналіз простроченої заборгованості за її наявності. В ході аналізу слід виявити таку заборгованість, оцінити її розмір та динаміку, частку у загальній сумі кредиторської заборгованості, проаналізувати причини її наявності. Формуючи висновок щодо наявності такої заборгованості слід пам'ятати, що наявність у структурі пасивів підприємства кредиторської заборгованості як такої є нормальним і свідчить про природне та цілком логічне бажання менеджменту розширити масштаби діяльності за рахунок таких додатково залучених коштів. В той же час наявність простроченої кредиторської заборгованості свідчить про порушення платіжної дисципліни і скоріше за все про незадовільний рівень платоспроможності і нестабільний фінансовий стан. Позитивна динаміка такої заборгованості є для підприємства катастрофічною. Варто також мати на увазі, що прострочена кредиторська заборгованість загрожує штрафними санкціями, особливо коли йдеться про заборгованість перед бюджетом за податками і заборгованість з єдиного

соціального внеску.

Що стосується досліджуваного підприємства ТОВ «Промінь», то проводити аналіз простроченої кредиторської заборгованості даного підприємства немає сенсу, адже така заборгованість відсутня, а підприємство суворо дотримується платіжної дисципліни.

В той же час враховуючи, що термін погашення різних складових кредиторської заборгованості є різним, доцільно проаналізувати поточні зобов'язання ТОВ «Промінь» станом на 01.01.2021. у структурі за термінами погашення. Відповідні аналітичні показники представлені в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Структура поточних зобов'язань ТОВ «Промінь» станом на 01.01.2021. за термінами погашення

Найменування показників	Станом на 01.01.2021., тис. грн.	до 1 місяця		до 2 місяців		до 5 місяців	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1. Короткострокові кредити банків	840,7	0,0	0,0	0,0	0,0	840,7	100,0
2. Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1649,5	846,4	51,3	691,4	41,9	111,7	6,8
4. Поточні зобов'язання перед бюджетом	505,8	290,6	57,5	215,2	42,5	0,0	0,0
5. Поточні зобов'язання із страхування	99,1	99,1	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
6. Поточні зобов'язання з оплати праці	373,9	373,9	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
7. Поточні зобов'язання за отриманими авансами	665,6	590,0	88,6	75,6	11,4	0,0	0,0
8. Інші поточні зобов'язання	128,3	128,3	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Усього поточні зобов'язання	4262,9	2328,3	54,6	982,2	23,0	952,4	22,3

За підсумками виконаних розрахунків можна стверджувати, що станом на 01.01.2021. 54,6 % поточних зобов'язань ТОВ «Промінь» підлягають погашенню протягом одного місяця, 23,0 % поточних зобов'язань підлягають

погашення протягом двох місяців, а 22,3 % – погашенню протягом п'яти місяців. Зобов'язання, що підлягають погашенню протягом двох місяців, формуються за рахунок кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, кредиторської заборгованості за отриманими авансами та поточної заборгованості перед бюджетом частині податку на прибуток підприємства. Зобов'язання, що підлягають погашенню протягом п'яти місяців, формуються за рахунок короткострокового кредиту банку та певної частини кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги.

Наступним етапом аналітичного дослідження поточних зобов'язання варто визнати аналіз швидкості руху таких зобов'язань або їх оборотності.

Виконання аналізу оборотності зобов'язань передбачає використання таких відносних показників їх коефіцієнт оборотності зобов'язань та тривалість одного обороту зобов'язань. Швидкість руху зобов'язань в цілому варто оцінити зважаючи на загальну суму витрат відповідного періоду.

Коефіцієнт оборотності зобов'язань визначається як відношення загальної суми витрат до середніх залишків зобов'язань за період (формула 3.1):

$$K_{\text{зобов'язань}} = \frac{\text{Загальна\_сума\_витрат}}{\text{Середній\_розмір\_зобов'язань}}. \quad (3.1)$$

Середня тривалість одного обороту зобов'язань розраховується таким чином (формула 3.2):

$$T_{\text{зобов'язань}} = \frac{\text{Середній\_розмір\_зобов'язань}}{\text{Загальна\_сума\_витрат}} \times N, \quad (3.2)$$

де N – нормативна тривалість відповідного періоду в днях – місяць – 30 днів, квартал – 90 днів, рік – 360 днів.

Розрахунок та оцінка динаміки коефіцієнтів оборотності поточних

зобов'язань та середньої тривалості одного обороту поточних зобов'язань за 2019 рік і за 2020 рік представлені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Показники оборотності поточних зобов'язань ТОВ «Промінь» у 2019-2020 рр.

Найменування показників	2019 рік	2020 рік	Відхилення	
			абсолютне	відносне, %
1. Середні залишки поточних зобов'язань за даними фінансової звітності, тис. грн.	3821,7	4095,0	273,3	7,2
2. Загальна сума витрат діяльності, тис. грн.	25045,2	27457,9	2412,7	9,6
3. Коефіцієнт оборотності поточних зобов'язань	6,553	6,705	+ 0,152	x
4. Середня тривалість одного обороту поточних зобов'язань, днів	54,9	53,7	- 1,2	- 2,2

За підсумками виконаних розрахунків можна стверджувати про позитивну динаміку швидкості руху поточних зобов'язань. Так, коефіцієнт оборотності поточних зобов'язань збільшився у 2020 році в порівнянні з 2019 роком на 0,152 – з 6,553 у 2019 році до 6,705 у 2020 році. Відповідно середня тривалість одного обороту поточних зобов'язань скоротилась на 1,2 дні або на 2,2 % – з 54,9 дні у 2019 році до 53,7 дні у 2020 році.

Враховуючи збільшення як абсолютної суми кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, так і частки даного виду заборгованості у загальній сумі поточних зобов'язань, виконаємо додатково аналіз оборотності даного виду кредиторської заборгованості, що передбачає розрахунок та оцінку рівня таких показників як коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості та тривалість одного обороту кредиторської заборгованості.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги визначається як відношення обсягу закупівлі товарів (робіт, послуг) до середніх залишків кредиторської заборгованості за товари (роботи, послуги) за період (формула 3.3):

$$K_{\text{кз\_товари}} = \frac{\text{Обсяг\_закупівлі\_товарів, робіт, послуг}}{\text{Середні\_залишки\_КЗ\_за\_товари, роботи, послуги}}. \quad (3.3)$$

Середня тривалість одного обороту кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги розраховується таким чином (формула 3.4):

$$D_{\text{кз\_товари}} = \frac{\text{Середні\_залишки\_КЗ\_товари, роботи, послуги}}{\text{Обсяг\_закупівлі\_товарів, робіт, послуг}} * N, \quad (3.4)$$

де N – нормативна тривалість відповідного періоду в днях – місяць – 30 днів, квартал – 90 днів, рік – 360 днів.

В таблиці 3.6 представлений розрахунок коефіцієнтів оборотності кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги та середньої тривалості одного обороту такої кредиторської заборгованості за 2019 рік та за 2020 рік, а також оцінка динаміки зазначених показників.

Таблиця 3.6 – Показники оборотності кредиторської заборгованості ТОВ «Промінь» за товари, роботи, послуги у 2019-2020 роках

Найменування показників	2019 рік	2020 рік	Відхилення	
			абсолютне	відносне, %
1. Середні залишки кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, тис. грн.	1147,8	1418,5	270,7	23,6
2. Обсяг закупівлі товарів, робіт, послуг, тис. грн.	20265,7	21847,9	1582,2	7,8
3. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги	17,66	15,40	- 2,26	x
4. Середня тривалість одного обороту кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, днів	20,4	23,4	+ 3,0	+ 14,7

За підсумками виконаних розрахунків може бути сформований висновок про уповільнення руху (обороту) кредиторської заборгованості за

товари, роботи, послуги в 2020 році в порівнянні з 2019 роком. Так, в 2020 році в порівнянні з попереднім роком коефіцієнт оборотності даного виду кредиторської заборгованості зменшився з 17,66 до 15,40, а тривалість одного обороту відповідно збільшилась на 3,0 дні з 20,4 днів у 2019 році до 23,4 днів у 2020 році.

Підсумовуючи виконаний аналіз динаміки та структури зобов'язань ТОВ «Промінь», а також місця зобов'язань у загальній сумі джерел формування активів, варто зазначити, що переважна більшість виявлених змін є позитивними, особливо зменшення частки зобов'язань у загальній сумі джерел формування активів підприємства. Позитивним також є те, що поточні зобов'язання збільшились у 2020 році на 8,6 %, в той час як загальна сума джерел формування активів підприємства збільшилась за той же на 14,7 %, а обсяги реалізації товарів та робіт збільшились у 2020 році в порівнянні з 2019 роком на 8,9 %.

В той же час уповільнення темпів руху кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуг за тлі збільшення її частки у зобов'язаннях в цілому є негативним симптомом, який свідчить про необхідність вдосконалення методів управління кредиторською заборгованістю підприємства.

Також негативною зміною варто визнати скорочення кредиторської заборгованості за отриманими авансами за 2020 рік на 150,5 тис. грн. або на 18,4 % та відповідне зменшення частки такої заборгованості в загальній сумі поточних зобов'язань на 5,2 %. В той же час зазначена кредиторська заборгованість відрізняється від інших поточних зобов'язань тим, що її погашення здійснюється не шляхом сплати, а шляхом виконання робіт або відвантаження товарів, що в свою чергу не призводить до формування негативних грошових потоків та не зменшує рівня платоспроможності. Фактично йдеться про потенційні доходи підприємства – кошти вже отримані, покупець (замовник) чекає товарів або виконання робіт.

3.2 Аналіз впливу зобов'язань на фінансовий стан підприємства

Принциповою умовою забезпечення стабільного функціонування та розвитку підприємства в умовах жорсткої конкуренції є підтримка стабільного фінансового стану.

Постійний моніторинг фінансового стану є важливою складовою управління підприємством, адже метою управління варто визнати не лише забезпечення стабільного отримання прибутку, а й підтримку підприємства у стані розвитку та унеможливлення його банкрутства. Фінансовий стан може бути ідентифікований як «інтегрована за кількома складовими характеристика підприємства, що відображає фінансову спроможність підприємства своєчасно і в повному обсязі виконувати зобов'язання, фінансувати господарську діяльність, забезпечувати отримання прибутку та інвестиції з метою майбутнього розвитку» [59, с. 100].

Характеризуючи поняття фінансового стану, переважна більшість науковців звертає увагу на комплексний характер даного поняття, адже фінансовий стан підприємства залежить від різноманітних факторів і, маючи кілька складових, може бути визначений лише системою показників. Так, І.О. Бланк визначає фінансовий стан як «рівень збалансованості окремих елементів активів і пасивів підприємства, а також рівень ефективності їх використання» [2, с. 476]. За визначенням О.А. Пітінової фінансовий стан характеризується як «показник фінансової конкурентноздатності підприємства, тобто платоспроможності, кредитоспроможності, виконання зобов'язань перед державою та іншими кредиторами» [44, с. 411].

Співвідношення власного капіталу та зобов'язань є ключовим для характеристики фінансового стану підприємства, основними складовими якої є фінансова стійкість, платоспроможність та ліквідність. Безперечно важливою складовою оцінки фінансового стану є прибутковість підприємства та рівень рентабельності використання його ресурсів,

залучених до господарської підприємницької діяльності.

Таким чином фінансовий стан є комплексним результатом взаємодії таких економічних елементів як прибутковість та рентабельність діяльності підприємства, рівень ділової активності, фінансова стійкість, що визначається структурою активів та пасивів, ліквідність активів та платоспроможність. Зазначені елементи, що формують фінансовий стан підприємства, представлений на рисунку 3.1.

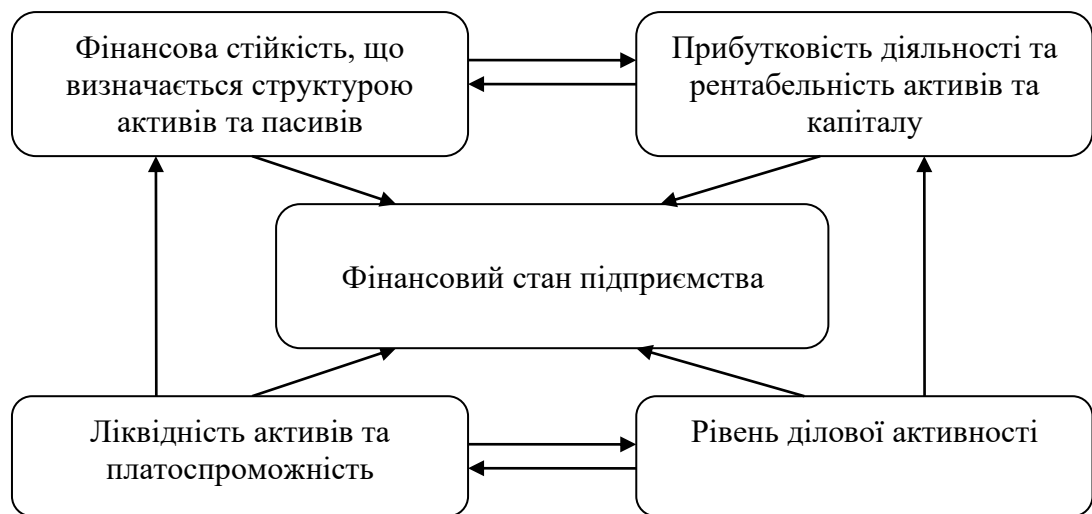

Рисунок 3.1 – Елементи, що інтегрують категорію «фінансовий стан підприємства» [59, с. 99]

Як ще зазначалось вище, саме структура джерел формування активів – власного капіталу та зобов'язань – насамперед визначає фінансову стійкість підприємства. Чим більшою є доля власного капіталу у загальній сумі пасивів, тим вищою є оцінка фінансової стійкості, і навпаки – чим більшою є доля зобов'язань, тим ближче підприємство до критичної межі незадовільного фінансового стану. Враховуючи рекомендовані показники фінансової стійкості, критичним варто визнати співвідношення 50 % на 50 %, тобто якщо доля зобов'язань складає 50 % від загальної суми пасивів, збільшувати її є невиправдано ризикованим кроком. Важливою є доля зобов'язань і для оцінки рівня платоспроможності підприємства, адже

зобов'язання на відміну від власного капіталу залучені на чітко визначені терміни та мають бути своєчасно погашені. Показово, що структура пасивів досить часто згадується вже в процесі ідентифікації фінансового стану. Так, Т.О. Фролова визначає фінансовий стан підприємства як «співвідношення структури його активів і пасивів, тобто засобів підприємства та їхніх джерел» [67, с. 253], а А.М. Болюх зазначає, що «фінансовий стан підприємства – це результат фінансової діяльності. Він характеризується розмірами коштів підприємства, їх розміщенням та джерелами надходження» [6, с. 118].

Таким чином, фінансовий стан підприємства може бути оцінений як стабільний за умови, якщо діяльності підприємства є прибутковою, рівень рентабельності власного капіталу істотно не зменшується, підприємство відрізняється задовільним рівнем фінансової незалежності, ліквідності і платоспроможності.

Складність аналізу та управління фінансовим станом підприємства полягає також в тому, що визначити його еталонний, оптимальний варіант практично неможливо. Особливо проблемним є визначення рівня оптимальної структури активів за ліквідністю і оптимальної фінансової стійкості. Так, «з одного боку, недостатня фінансова стійкість може привести до неплатоспроможності підприємства та відсутності в нього коштів для розвитку діяльності і в цілому для здійснення діяльності як такої. З іншого боку, зайва фінансова стійкість також негативно впливає на господарську діяльність, адже є гальмом її розвитку, збільшуючи витрати підприємства на формування зайвих запасів та резервів» [30, С. 132-133].

Логічним результатом моніторингу та аналізу фінансового стану підприємства має бути реалізація стратегії його відновлення або підтримки на достатньо стабільному рівні. Так, О.М. Козлянченко визначає метою оцінки фінансового стану підприємства «аналіз фінансової спроможності підприємства, а також розробка і реалізація заходів, направлених на швидке відновлення платоспроможності, відновлення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства, встановлення можливості підприємства

продовжувати свою господарську діяльність, можливості подальшого розвитку, забезпечення прибутковості і зростання виробничого потенціалу і ухвалення відповідних рішень» [27, с. 183].

Класичним підходом щодо оцінки рівня фінансового стану підприємства у площині його фінансової стійкості та незалежності є коефіцієнтний метод, який акцентує увагу на структурі джерел формування активів підприємства – передусім, власного капіталу та зобов'язань.

Оцінка фінансової стійкості підприємства за такого коефіцієнтного методу здійснюється шляхом розрахунку та оцінки величини та динаміки певних відносних показників. Слід однак зазначити, що загальний висновок щодо фінансового стану підприємства слід формувати не лише на підставі розрахованих показників, а й на підставі аналізу фінансових результатів, аналізу складу, структури та джерел формування активів підприємства. Так, характеризувати фінансовий стан збиткового підприємства як стабільний не є коректним.

Таким чином коефіцієнтна оцінка фінансової стійкості підприємства здійснюється за допомогою показників, принципи розрахунку яких наведені нижче.

1. Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) (формула 3.5):

$$K_{авт.} = \frac{\text{Власний\_капітал}}{\text{Пасиви}}. \quad (3.5)$$

Позитивна динаміка показника фінансової незалежності – збільшення до певного оптимального рівня; оптимальне значення, за думкою більшості науковців, не менше за 0,5, що відповідає значенню коефіцієнта фінансової залежності на рівні не більше 2. Показник характеризує здатність підприємства виконувати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів і відповідно його незалежність від позикових коштів.

2. Коефіцієнт фінансової залежності (формула 3.6):

$$K_{\text{ф.з.}} = \frac{\text{Пасиви}}{\text{Власний\_капітал}}. \quad (3.6)$$

Позитивна динаміка показника фінансової залежності – зменшення до певного оптимального рівня; Оптимальне значення, за думкою більшості науковців, не більше 2. Надзвичайно низьке значення даного показника (приміром, 1,1 або 1,2) свідчить про зневажливе ставлення до позикового капіталу та скоріше за все про втрати певних потенціальних можливостей розвитку, розширення або диверсифікації діяльності, втрати певних обсягів прибутку та зниження рівня рентабельності власного капіталу.

3. Коефіцієнт концентрації зобов'язань (формула 3.7):

$$K_{\text{н.к.}} = \frac{\text{Зобов'язання}}{\text{Пасиви}}. \quad (3.7)$$

Позитивна динаміка показника концентрації зобов'язань – зменшення до певного оптимального значення; оптимальне значення, за думкою більшості науковців, не більше за 0,5, що відповідає значенню коефіцієнта фінансової залежності на рівні не більше 2.

4. Коефіцієнт фінансової стійкості (формула 3.8):

$$K_{\text{ф.с.}} = \frac{\text{Власний\_капітал}}{\text{Зобов'язання}}. \quad (3.8)$$

Показник фінансової стійкості відображає ступінь забезпеченості зобов'язань власним капіталом. Перевищення власного капіталу над зобов'язаннями свідчить про фінансову стійкість підприємства; оптимальне значення більше 1, а позитивна динаміка даного показника – збільшення до певного оптимального рівня.

5. Коефіцієнт маневреності власного капіталу (формула 3.9):

$$K_{м.} = \frac{\text{Власні}_\text{оборотні}_\text{кошти}}{\text{Власний}_\text{капітал}}. \quad (3.9)$$

Коефіцієнт маневреності власного капіталу відображає долю власних оборотних коштів у власному капіталі. Позитивна динаміка даного показника – збільшення; оптимальне значення, за думкою більшості науковців, не менше 0,1.

6. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами (формула 3.10):

$$K_{з.в.о.к.} = \frac{\text{Власні}_\text{оборотні}_\text{кошти}}{\text{Оборотні}_\text{кошти}}. \quad (3.10)$$

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами відображає наскільки оборотні кошти сформовані за рахунок власного капіталу. Позитивна динаміка даного показника – збільшення; оптимальне значення, за думкою більшості науковців, не менше 0,1 – 0,2.

Моніторинг наявності власних оборотних коштів є надзвичайно важливим, адже в умовах відсутності реальної можливості залучати довгострокові кредитні ресурси, підприємства вимушені залучати короткострокові кредитні ресурси (насамперед короткострокові кредити банків та товарний кредит постачальників, що призводить до формування кредиторської заборгованості перед постачальниками за товари, роботи, послуги як джерела формування оборотних активів) для фінансування необоротних активів, що й підсумку й призведе до жорсткого дефіциту власних оборотних коштів.

Виконаємо оцінку фінансового стану ТОВ «Промінь» за допомогою зазначених коефіцієнтних показників. Відповідні показники представлені в таблиці 3.7. Оптимальний рівень показників фінансової стійкості визначений за джерелами [23, С. 141-143; 26, с. 381; 30, С. 181-183; 62, с. 441; 67, С. 232-233; 69, С. 181-182].

Таблиця 3.7 – Показники фінансової стійкості ТОВ «Промінь»

Найменування показників	Станом на 01.01.2020.	Станом на 01.01.2021.	Відхилення	Оптимальний рівень	Відхилення 01.01.2021. від оптимального рівня
1. Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,68	0,70	+ 0,02	> 0,5	+ 0,20
2. Коефіцієнт фінансової залежності	1,46	1,43	- 0,03	< 2	- 0,57
3. Коефіцієнт концентрації зобов'язань	0,32	0,30	- 0,02	< 0,5	- 0,20
4. Коефіцієнт фінансової стійкості	2,16	2,34	+ 0,18	> 1	+ 1,34
5. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,23	0,24	+ 0,01	> 0,1	+ 0,14
6. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	0,33	0,36	+ 0,03	> 0,1 – 0,2	+ 0,16

На підставі порівняння коефіцієнтних показників фінансової стійкості з оптимальним рівнем ТОВ «Промінь» може бути визнане підприємством, що знаходиться у стабільному фінансовому стані та відрізняється високою фінансовою стійкістю.

Альтернативним підходом до визначення рівня фінансової стійкості підприємства є підхід, що передбачає оцінку рівня фінансової стійкості за джерелами фінансування запасів. Такий варіант оцінки фінансового стану пропонує К.В. Ізмайлова. Йдеться про виокремлення «чотирьох таких типів фінансової стійкості:

– «абсолютна фінансова стійкість – фінансування запасів забезпечується виключно за рахунок власних оборотних коштів; платоспроможність гарантується;

– нормальна фінансова стійкість – для фінансування запасів окрім

власних оборотних коштів залучаються довгострокові кредити; платоспроможність гарантується;

– нестійкий фінансовий стан – для фінансування запасів окрім власних оборотних коштів і довгострокових кредитів залучаються короткострокові кредити; платоспроможність порушена, але може бути відновлена;

– критичний фінансовий стан – для фінансування запасів не вистачає «нормальних» джерел фінансування та залучаються поточні зобов'язання; підприємству загрожує банкрутство» [23, с. 51].

Слід також зазначити, що в порівнянні з коефіцієнтним аналізом дана методика висуває більш жорсткі вимоги щодо рівня фінансової стійкості підприємства. В певних випадках підприємство, що за даними коефіцієнтного аналізу визнане як таке, що відрізняється задовільним фінансовим станом, за результатами розрахунків методики оцінки покриття запасів може отримати оцінку як підприємство, що знаходиться у критичному фінансовому стані.

Використаємо зазначену методику для оцінки рівня фінансової стійкості ТОВ «Промінь».

Агрегований баланс, формований за даними додатку В, для виконання аналітичних розрахунків представлений в таблиці 3.8.

Таблиця 3.8 – Агрегований баланс ТОВ «Промінь» (тис. грн.)

Актив	Станом на 01.01.2020.	Станом на 01.01.2021.	Пасив	Станом на 01.01.2020.	Станом на 01.01.2021.
Необоротні активи	6540,0	7625,4	Власний капітал	8489,7	9977,5
Запаси	1990,9	2383,8	Довгострокові зобов'язання	-	-
Грошові кошти, розрахунки та інші активи	3885,8	4231,2	Короткострокові зобов'язання, в тому числі Короткострокові кредити	3927,0 997,9	4262,9 840,7
Баланс	12416,7	14240,4	Баланс	12416,7	14240,4

За даними сформованого агрегованого балансу ТОВ «Промінь» в

таблиці 3.9 визначений тип фінансової стійкості даного підприємства станом на 01.01.2020. і на 01.01.2021.

Таблиця 3.9 – Ідентифікація типу фінансової стійкості ТОВ «Промінь» за джерелами фінансування запасів (тис. грн.)

Найменування показників	Станом на 01.01.2020.	Станом на 01.01.2021.
1. Власний капітал	8489,7	9977,5
2. Необоротні активи	6540,0	7625,4
3. Власні оборотні кошти /ряд.1 - ряд.2/	1949,7	2352,1
4. Довгострокові зобов'язання	-	-
5. Наявність власних та довгострокових джерел покриття запасів /ряд.3 + ряд.4/	1949,7	2352,1
6. Короткострокові кредити	997,9	840,7
7. Загальний розмір джерел покриття запасів /ряд.5 + ряд.6/	2947,6	3192,8
8. Запаси	1990,9	2383,8
9. Надлишок або нестача власних оборотних коштів /ряд.3 - ряд.8/	- 41,2	- 31,7
10. Надлишок або нестача власних оборотних коштів і довгострокових кредитів /ряд.5 – ряд. 8/	- 41,2	- 31,7
11. Надлишок або нестача власних оборотних коштів, довгострокових і короткострокових кредитів для покриття запасів /ряд.7 – ряд.8/	+ 956,7	+ 809,0
12. Тип фінансової стійкості	Нестійкий	Нестійкий
13. Надлишок або нестача коштів на 1 грн. запасів /ряд.11 : ряд.8/, коп.	0,48	0,34

За підсумками розрахунків за методикою оцінки фінансового стану за покриттям запасів фінансовий стан ТОВ «Промінь» як станом на 01.01.2020., так і станом на 01.01.2021. оцінується як нестійкий, адже для покриття запасів не вистачає власного оборотного капіталу та довгострокових зобов'язань – залучаються також короткострокові кредити банків, але сума такого залучення є не суттєвою.

Однією з ключових ознак фінансової стійкості підприємства є його ліквідність та платоспроможність, адже визнати фінансово стійким неплатоспроможне підприємство, на балансі якого наявні переважно неліквідні активи, було б некоректним.

Ліквідність підприємства може бути визначена як «спроможність

підприємства перетворювати свої активи в гроші для покриття всіх необхідних платежів у міру їх настання» [66, с. 346], а під платоспроможністю варто розуміти «здатність підприємства в достатніх обсягах розраховуватися за своїми зобов'язаннями» [39, с. 36].

Показовими з цього приводу є висновки О.О. Олійника і С.М. Рогового, які відповідно стверджують, що «під ліквідністю варто розуміти спроможність підприємства реалізувати активи й одержувати кошти для оплати зобов'язань, як відповідне спів відношення величини ліквідних активів і поточної заборгованості, тобто здатність активів підприємства швидко перетворюватись на грошові кошти. Звідси платоспроможність є здатністю підприємства в достатніх обсягах і вчасно розраховуватись за своїми зобов'язаннями. В цьому випадку простежується взаємозв'язок між ліквідністю і платоспроможністю, по-перше – це відповідний пошук активів для погашення зобов'язань, по-друге – вчасне погашення таких зобов'язань» [39, с. 36].

Таким чином розмір та динаміка зобов'язань, а також питома вага зобов'язань у загальній сумі джерел формування господарських засобів принципово впливає на платоспроможність підприємства, адже зобов'язання перед кредиторами мають бути погашені у відповідні терміни, а власний капітал залучений на необмежений період часу. Аналогічно розмір зобов'язань та їх динаміка впливає на оцінку ліквідності балансу, адже фактично активи оцінюються з точки зору їх спроможності компенсувати зобов'язання і чим більшими є зобов'язання, тим більшою має бути наявність відповідних активів для їх покриття.

Найбільш поширеною методикою оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства є коефіцієнтний підхід, що передбачає розрахунок та оцінку низки показників, так званих коефіцієнтів ліквідності. Такі коефіцієнти аналізуються як у відповідності певним нормативам, так і в динаміці. Ці аналітичні процедури можуть бути виконані виключно на підставі даних фінансової звітності, що значно спрощує збір інформації для

їх виконання. Коефіцієнтний підхід передбачає розрахунок і аналіз таких показників:

1. Коефіцієнт поточної ліквідності (формула 3.11):

$$K_{п.л.} = \frac{\text{Оборотні}_\text{активи}}{\text{Поточні}_\text{зобов'язання}}. \quad (3.11)$$

Позитивна динаміка коефіцієнту поточної ліквідності – збільшення; критичне значення 1, якщо показник менший за 1, то баланс підприємства визнається неліквідним.

2. Коефіцієнт швидкої ліквідності (формула 3.12):

$$K_{ш.л.} = \frac{\text{Оборотні}_\text{активи} - \text{Запаси}}{\text{Поточні}_\text{зобов'язання}}. \quad (3.12)$$

Позитивна динаміка коефіцієнту швидкої ліквідності – збільшення; рекомендоване значення більше ніж 1, за думкою деяких аналітиків більше ніж 0,7 – 0,8.

3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (формула 3.13):

$$K_{а.л.} = \frac{\text{Грошові}_\text{кошти}}{\text{Поточні}_\text{зобов'язання}}. \quad (3.13)$$

Позитивна динаміка коефіцієнта абсолютної ліквідності – збільшення; рекомендоване значення більше ніж 0,2 – 0,35.

Деякі аналітики останній з показників називають показником платоспроможності, а два попередніх показники – показниками ліквідності. Таким чином, вони надають показнику платоспроможності дещо інше змістове навантаження, ніж показникам ліквідності: якщо ліквідність характеризує підприємство з точки зору здатності розрахуватися за своїми зобов'язаннями протягом встановленого проміжку часу за допомогою

перетворених в гроші активів, то під платоспроможністю розуміють здатність підприємства розрахуватися з кредиторами негайно, у день платежу, тобто йдеться про постійну наявність у підприємства певної суми грошових коштів.

Варто також зазначити, що нормування коефіцієнтів ліквідності (платоспроможності) є питанням суперечливим тому, що безперечно найліквіднішими з активів є грошові кошти, але активи у такому втіленні для підприємств реального сектору економіки не продукують доданої вартості. В умовах нормальної господарської діяльності переважна більшість коштів спрямовується на формування основних засобів, виробничих або товарних запасів, а також на формування дебіторської заборгованості, що є складовою нормального господарського обороту для більшості підприємств. Окрім того активи в матеріальній формі є більш захищеними від негативного інфляційного впливу.

Виконаємо оцінку рівня ліквідності та платоспроможності ТОВ «Промінь» за допомогою коефіцієнтних показників. Відповідні показники представлені в таблиці 3.10. Оптимальний рівень показників ліквідності визначений за джерелами [8, с. 171; 23, С. 144-145; 30, С. 187-188; 62, с. 449; 67, С. 235-236; 69, С. 194-195].

Таблиця 3.10 – Показники ліквідності ТОВ «Промінь»

Найменування показників	Станом на 01.01.2020.	Станом на 01.01.2021.	Відхилення	Оптимальний рівень	Відхилення 01.01.2021. від оптимального рівня
1. Коефіцієнт покриття	1,50	1,55	+ 0,05	> 1	+ 0,55
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,99	0,99	0,00	> 0,8	+ 0,19
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,31	0,32	+ 0,01	> 0,2	+ 0,12

На підставі порівняння розрахованих коефіцієнтів з оптимальним рівнем може бути сформульований висновок про високий рівень ліквідності та платоспроможності ТОВ «Промінь».

В цілому ж варто відзначити, що підприємство відрізняється якісною структурою пасивів щодо співвідношення власного капіталу та зобов'язань, що в результаті дозволяє оцінити фінансовий стан підприємства як стабільний із достатнім рівнем ліквідності та цілком платоспроможним.

3.3 Шляхи підвищення якісного рівня управління зобов'язаннями

Виконаний аналіз динаміки та структури зобов'язань ТОВ «Промінь», а також їх питомої ваги у загальній сумі джерел формування активів дозволяє сформулювати висновок щодо позитивних змін у складі пасивів, серед яких слід відзначити зменшення питомої ваги поточних зобов'язань, що в свою чергу дозволило підприємству зміцнити фінансовий стан.

Коефіцієнтний аналіз фінансової стійкості дозволяє стверджувати, що підприємство знаходиться у стабільному фінансовому стані. Показники ліквідності та платоспроможності знаходяться у межах нормативних, що свідчить про достатній рівень ліквідності активів та платоспроможність підприємства.

Оцінка фінансового стану за джерелами фінансування запасів свідчить про нестійкий фінансовий стан, але враховуючи, що дефіцит покриття запасів власними оборотними коштами становить на 01.01.2021. лише 9,5 тис. грн., тобто 0,1 % від загальної вартості запасів, ситуацію варто визнати не критичною. Окрім того, оцінка фінансового стану за джерелами фінансування запасів передбачає занадто жорсткі вимоги до рівня фінансового стану підприємства.

Незважаючи на в цілому позитивні висновки за результатами

виконаних розрахунків, виконаний аналіз оборотності кредиторської заборгованості дозволив виявити негативну тенденцію – уповільнення темпів руху кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, адже тривалість одного обороту такої кредиторської заборгованості збільшилась у 2020 році в порівнянні з 2019 роком на 3,0 дні з 20,4 днів до 23,4 днів.

Також негативною зміною варто визнати скорочення кредиторської заборгованості за отриманими авансами за 2020 рік на 150,5 тис. грн. або на 18,4 % та відповідне зменшення частки такої заборгованості в загальній сумі поточних зобов'язань на 5,2 %. В той же час зазначена кредиторська заборгованість відрізняється від інших поточних зобов'язань тим, що її погашення здійснюється не шляхом сплати, а шляхом виконання робіт або відвантаження товарів, що в свою чергу не призводить до формування негативних грошових потоків та не зменшує рівня платоспроможності. Фактично йдеться про потенційні доходи підприємства – кошти вже отримані, покупець (замовник) чекає товарів або виконання робіт.

Управління розрахунками із покупцями (замовниками) є важливим напрямком управління продажами та одночасно управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.

Проблемним питанням такого управління варто визнати обґрунтування варіантів оплати покупцями (замовниками) товарів, робіт, послуг, коли за диференціації вартості продажу останнім пропонують різні варіанти оплати – за попередньою оплатою, за фактом відвантаження товарів (виконання робіт, послуг) або із певною відстрочкою платежу. Прийняття таких рішень щодо обґрунтування вартості реалізації за рівних варіантів оплати має бути якісно прораховано із врахування вартості коштів, що залучаються підприємством для формування оборотних активів.

В таблиці 3.11 презентовані аналітичні розрахунки, що мають бути здійснені в ході обґрунтування альтернативних пропозицій замовникам ТОВ «Промінь» щодо оплати виконаних робіт (або щодо оплати реалізованих товарів).

Таблиця 3.11 – Аналітичні розрахунки щодо обґрунтування вартості виконаних робіт за різних умов їх оплати замовником

Умови оплати	Договірна вартість виконаних робіт за визначених умов оплати	Економія або додаткові витрати на залучення коштів банківського кредиту (за умови, що підприємство залучає короткостроковий кредит банку під 25 % річних)	Реальний дохід від реалізації без врахування ПДВ
Попередня оплата за 15 календарних днів	197966,10 грн.	$\frac{197966,10 * 25\% * 15 \text{ _ днів}}{365 \text{ _ днів}} = 2033,90 \text{ _ грн.}$	200000,00 грн.
Оплата за фактом виконання роботи	200000,00 грн.		200000,00 грн.
Відстрочка платежу 15 календарних днів	202076,12 грн.	$\frac{202076,12 * 25\% * 15 \text{ _ днів}}{365 \text{ _ днів}} = 2076,12 \text{ _ грн.}$	200000,00 грн.

Представлені в таблиці 3.11 аналітичні розрахунки актуальні для випадків, коли підприємство здійснює ремонтні роботи для постійних замовників, адже фактор ризику у розрахунки не приймається, а враховуються лише пряма фінансова економія або додаткові витрати. Базовою, тобто визначеною кошторисом із врахуванням прибутку, вартістю визнається вартість виконаних робіт за умови їх оплати за фактом підписання акту виконаних робіт – в розглянутому прикладі – 200000,00 грн. без врахування податку на додану вартість. Орієнтовний термін виконання робіт 15 календарних днів. Витратні матеріали оплачуються окремо на умовах попередньої оплати.

Розрахунки здійснюються за умови, що для фінансування поточної діяльності підприємство звертається до банківського кредиту із відсотковою ставкою 25 % річних. Розрахунки свідчать, що якщо замовник погоджується на здійснення попередньої оплати за 15 календарних днів із врахуванням економії мінімально допустима для підрядника вартість оплати робіт, що може бути запропонована замовнику – 197966,10 грн. без врахування ПДВ.

Якщо ж замовник обирає відстрочку платежу 15 календарних днів, то із врахуванням додаткових витрат, пов'язаних із залученням кредитних коштів банку, мінімально допустима для підрядника вартість оплати робіт становить 202076,12 грн. без врахування ПДВ.

Таким чином, презентований порядок аналітичних розрахунків дозволяє прийняти обґрунтоване рішення щодо диференціації покупцям (замовникам) вартості реалізації товарів, робіт, послуг за альтернативних умов оплати.

ВИСНОВКИ

Зобов'язання або заборгованість перед іншими суб'єктами, з якими підприємство вступає у різноманітні правовідносини, є нормальною складовою підприємницької господарської діяльності. Частина активів будь-якого підприємства формується за рахунок тимчасового залучення коштів різноманітних кредиторів, що і призводить до визнання наявності зобов'язань. Використання таких кредитних коштів потенційно дозволяє підприємству розширити діяльність, оптимізувати витрати на залучення капіталу та збільшити доходи та прибуток, але досягти такого результату можна лише за умови якісного управління зобов'язаннями. Варто пам'ятати, що несвоєчасне погашення зобов'язань, неконтрольоване зростання їх частки в загальній сумі пасивів призводить до втрати платоспроможності, суттєвого погіршення фінансового стану і у підсумку до банкрутства.

Управління зобов'язаннями потребує якісної інформаційно-аналітичної підтримки, адже лише у такому випадку менеджмент підприємства буде здатний забезпечити дотримання дисципліни виконання зобов'язань, а також прийняття дієвих управлінських рішень, спрямованих на оптимізацію витрат на залучення капіталу та відповідних ризиків, забезпечення платоспроможності та зміцнення фінансового стану підприємства.

Таким чином, питання обліково-аналітичного забезпечення управління зобов'язаннями є важливими та актуальними для будь-якого підприємства, у тому числі й для ТОВ «Промінь», що було обране в якості інформаційної бази дослідження.

Результатами проведеного дослідження в теоретичній площині є запропонована з метою розвитку питання ідентифікації категорії «зобов'язання» додаткова ознака класифікації зобов'язань – за правовим режимом регулювання формування та погашення зобов'язань. Відповідно пропонується виокремити:

– зобов'язання, що регулюються господарським правом та приватними договорами (зобов'язання перед постачальниками, покупцями за отриманими авансами, зобов'язання за кредитами тощо);

– зобов'язання, що регулюються трудовим правом (зобов'язання перед найманими працівниками з оплати праці, за підзвітними сумами);

– зобов'язання, що регулюються податковим правом (зобов'язання перед бюджетом за обов'язковими платежами та зобов'язання з єдиного соціального внеску).

За результатами дослідження теоретико-нормативних основ процесу управління зобов'язаннями були систематизовані основні елементи зазначеного процесу управління, серед яких насамперед варто зазначити формування політики закупівлі товарів, робіт, послуг, формування політики розрахунків із покупцями (замовниками), в тому числі щодо доцільності застосування розрахунків за попередньою оплатою, здійснення та контроль платежів, спрямованих на погашення кредиторської заборгованості, а також визначення заходів прискорення обігу оборотних активів і оптимізації зобов'язань.

Дослідження наявної системи відображення в обліку ТОВ «Промінь» зобов'язань дозволяє сформулювати висновок про її високий якісний рівень, адже проаналізована система обліку оперативно і в повному обсязі систематизує інформацію, необхідну для прийняття управлінських рішень. Окрім того варто відзначити високий рівень дисципліни підприємства щодо виконання зобов'язань, адже прострочена кредиторська заборгованість на підприємстві відсутня.

В той же час за підсумками проведеного дослідження були сформовані окремі пропозиції, реалізація яких в обліковій практиці ТОВ «Промінь» дозволить вдосконалити процес відображення в обліку та звітності деяких видів зобов'язань.

Так, по-перше, пропонується, незважаючи на перехід підприємства у 2021 році на річний звітний (податковий) період за податком на прибуток,

відображати в обліку нарахування зобов'язань з даного податку щокварталу, орієнтуючись на періодичність формування проміжної фінансової звітності. Зазначене щоквартальне відображення зобов'язань з податку на прибуток дозволить привести у відповідність показники проміжної щоквартальної Фінансової звітності малого підприємства, що формується ТОВ «Промінь», в частині зобов'язань перед бюджетом за податками, а також в частині чистого фінансового результату – прибутку. Прийняття зазначеного порядку дозволить також уникнути спірних питань у разі зміни власників товариства протягом року.

По-друге, з метою впорядкування визнання забезпечення на виплату відпусток та його відображення у річній фінансовій звітності пропонується запровадження в облікову практику ТОВ «Промінь» щорічної інвентаризації зобов'язань перед працівниками із оплати відпусток та відповідного корегування суми забезпечення на виплату відпусток.

З метою організаційно-методичного забезпечення такої інвентаризації була розроблена «Відомість визначення суми забезпечення на виплату відпусток» (додаток Б). За даними Відомості у грудні має бути відображене коригування забезпечення на виплату відпусток, тобто нарахування забезпечення має бути здійснено не за визначеним обліковою політикою відсотком, а таким чином, щоб залишок суми забезпечення дорівнював сумі, визначеній у Відомості.

Реалізація на практиці даної пропозиції дозволить впорядкувати облік та відображення у річній фінансовій звітності ТОВ «Промінь» забезпечення виплат відпусток як складової поточних зобов'язань, а також впорядкувати визнання відповідних витрат, що в свою чергу впливає на розмір визначених в обліку фінансових результатів діяльності підприємства. Важливим таке коригування є і у площині оподаткування, адже ТОВ «Промінь» є платником податку на прибуток, розрахунок суми якого ґрунтується на прибутку, визначеного за даними бухгалтерського обліку.

По-третє, з метою підвищення якісного рівня інформаційного

забезпечення управління зобов'язаннями розроблена форма оперативної внутрішньої звітності «Звіт про кредиторську заборгованість за строками погашення», впровадження якої в практику управління ТОВ «Промінь» дозволить спростити процедури формування календарю платежів.

Виконаний аналіз динаміки і структури зобов'язань ТОВ «Промінь» та їх впливу на фінансовий стан та платоспроможність підприємства дозволив сформулювати такі висновки.

Зобов'язання підприємства складаються лише поточних зобов'язань – довгострокові зобов'язання відсутні.

Загальна сума поточних зобов'язань ТОВ «Промінь» збільшились за 2020 рік на 335,9 тис. грн. або на 8,6 %. Темпи зростання поточних зобов'язань варто визнати природними та не критичними, особливо враховуючи, що за той же період розмір джерел формування активів підприємства в цілому збільшився на 14,7 %, а обсяги реалізації товарів та робіт збільшились у 2020 році в порівнянні з 2019 роком на 8,9 %.

Частка поточних зобов'язань у загальній сумі пасивів підприємства за 2020 рік зменшилась на 1,7 % – з 31,6 % станом на 01.01.2020. до 29,9 % станом на 01.01.2021. Враховуючи, що іншою стороною такого зменшення є збільшення частки власного капіталу, фактично йдеться про зміцнення фінансового стану підприємства за 2020 рік.

Структура поточних зобов'язань може бути оцінена як позитивна, адже жодна із складових не перевищує 50,0 %.

Серед структурних зрушень у складі поточних зобов'язань найбільш істотними за 2020 рік варто назвати помітне збільшення частки кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 8,4 % – з 30,3 % до 38,7 %, в той час як частка короткострокових кредитів банку навпаки зменшилась протягом 2020 року на 5,7 % – з 25,4 % до 19,7 %. Такі структурні зміни свідчать про поступову відмову підприємства від банківського кредитування на користь товарного кредиту постачальників.

Рух поточних зобов'язань у 2020 році в цілому пришвидшився, адже

середня тривалість одного обороту поточних зобов'язань скоротилась на 1,2 дні або на 2,2 % – з 54,9 дні у 2019 році до 53,7 дні у 2020 році.

Коефіцієнтний аналіз фінансової стійкості дозволяє стверджувати, що підприємство знаходиться у стабільному фінансовому стані. Показники ліквідності та платоспроможності знаходяться у межах нормативних, що свідчить про достатній рівень ліквідності активів та платоспроможність підприємства.

Оцінка фінансового стану за джерелами фінансування запасів свідчить про нестійкий фінансовий стан, але враховуючи, що дефіцит покриття запасів власними оборотними коштами становить на 01.01.2021. лише 9,5 тис. грн., тобто 0,1 % від загальної вартості запасів, ситуацію варто визнати не критичною.

Незважаючи на в цілому позитивні висновки за результатами виконаних аналітичних процедур, виконаний аналіз оборотності кредиторської заборгованості дозволив виявити негативну тенденцію – уповільнення темпів руху кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, адже тривалість одного обороту такої кредиторської заборгованості збільшилась у 2020 році в порівнянні з 2019 роком на 3,0 дні з 20,4 днів до 23,4 днів.

Також негативною зміною варто визнати скорочення кредиторської заборгованості за отриманими авансами за 2020 рік на 150,5 тис. грн. або на 18,4 % та відповідне зменшення частки такої заборгованості в загальній сумі поточних зобов'язань на 5,2 %. В той же час зазначена кредиторська заборгованість відрізняється від інших поточних зобов'язань відсутністю негативного грошового потоку під час погашення та негативного впливу на рівень платоспроможності, адже йдеться про фактично потенційні доходи.

Залучення зазначеного кредитування від покупців у формі попередніх оплат як складова управління розрахунками із покупцями (замовниками) є важливим інструментом управління платежами та одночасно управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.

Проблемним питанням такого управління варто визнати обґрунтування варіантів оплати покупцями (замовниками) товарів, робіт, послуг, коли за диференціації вартості продажу останнім пропонують різні варіанти оплати – за попередньою оплатою, за фактом відвантаження товарів (виконання робіт, послуг) або із певною відстрочкою платежу.

Таким чином з метою підвищення якісного рівня методичного забезпечення управління розрахунками із покупцями та зобов'язаннями за отриманими авансами в межах проведеного дослідження була обґрунтована та презентована методика диференціації вартості реалізації товарів (робіт) в залежності від варіанту оплати (попередня оплата, оплата за фактом, оплата із відстрочкою платежу).

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Бенько І.Д., Лучко М.Р. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2004. 236 с.
2. Бланк И.А. Управление финансовыми ресурсами. Киев : Эльга, 2002. 768 с.
3. Бланк А.И. Универсальный справочник финансового менеджера. Киев : Эльга, 2005. 750 с.
4. Боденчук Л.Б., Кулікова С.М. Управління та аналіз кредиторської заборгованості в умовах пандемії. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. № 4 (70). С. 30-35.
5. Боднар Т.В. Договірні зобов'язання як категорія цивільного права. *Вісник Київського національного університету. Серія Юридичні науки*. 2004. № 60-62. С. 73-75.
6. Болюх М.А. Економічний аналіз : навч. посіб. Київ : Київський національний економічний університет, 2011. 540 с.
7. Борисов А.Б. Большой экономический словарь. Одесса : Издательство «Гермес», 1999. 895 с.
8. Бугай В., Вовк В. Ліквідність та платоспроможність: економічна сутність та експертна оцінка. *Галицький економічний вісник*. 2011. № 3. С. 169-173.
9. Бугай В., Головка Н. Управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Держава і регіони. Серія економіка та підприємництво*. 2007. № 1. С. 60-63.
10. Бутинець Ф.Ф., Горецька Л.О. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах : навч. посіб. Житомир : ПП «Рута», 2003. 544 с.
11. Бутинець Ф.Ф., Олійник О.В., Шигун М.М. Організація бухгалтерського обліку : навч. посіб. Житомир : Рута, 2001. 576 с.
12. Ван Бред М.Ф., Хендриксен Э.С. Теория бухгалтерского учета : пер.

с англ. Минск : Высшая школа, 1997. 576 с.

13. Велш Глен А., Шорт Деніел Г. Основи фінансового обліку. Київ : Основи, 1999. 943 с.

14. Верхоглядова Н.І., Шило В.П., Ільїна С.Б. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика : навч.-практ. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 536 с.

15. Гевлич Л.Л., Катрани Л.І. Особливості підходів до визначення сутності поняття «поточні зобов'язання» та їх класифікації. *Фінанси, облік, банки*. 2017. № 1 (22). С. 70-78.

16. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні: навч.-практ. посіб. Дніпропетровськ : ТОВ «Баланс-Клуб», 2012. 768 с.

17. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами : практич. посіб. Київ : Видавництво «Лібра», 2004. 880 с.

18. Голубєва Н.Ю. Зобов'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.03 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. 42 с.

19. Господарський Кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 06.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 15.11.2021).

20. Дождев Д.В. Римское частное право : учебник. Харьков : Логос, 2006. 784 с.

21. Дубиніна М.В., Лозинська Т.В. Поточні зобов'язання: порядок визнання та відображення у балансі. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 8. С. 1131-1134.

22. Дячук О.В., Новодворська В.В. Місце кредиторської заборгованості в системі управління підприємством. *Економічні науки. Облік і фінанси*. 2013. Вип. 3 (10). С. 243-251.

23. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : МАУП, 2008.

162 с.

24. Канторович Я.А. Основные идеи гражданского права. Харьков : Логос, 1998. 512 с.

25. Кесарчук Г.С., Мошак І.В. Поточні зобов'язання: економічна сутність, класифікація та їх оцінка. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія Економіка. Вип. 1(47). Т. 2. С. 401-405.

26. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства : монографія. Київ : КНЕУ, 2008. 520 с.

27. Козлянченко О.М. Інформаційне забезпечення аналізу фінансового стану підприємства при загрозі банкрутства. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 10 (112). С. 182-187.

28. Костюнік О.В., Сторожук В.В. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на підприємствах. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 27. Ч. 3. С. 113-116.

29. Кудлаєва Н.В., Фльора А.П. Економічний зміст та класифікація зобов'язань в господарських процесах суб'єктів господарювання. *Молодий вчений*. 2018. № 10 (62). С. 830-834.

30. Лахтіонова О.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : монографія. Київ : КНЕУ, 2005. 387 с.

31. Любар О.О. Удосконалення обліково-інформаційного забезпечення управління кредиторською заборгованістю підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2020/109.pdf (дата звернення 15.11.2021).

32. Малюга Н.М. Шляхи удосконалення оцінки в бухгалтерському обліку: теорія, практика, перспективи : монографія. Житомир : ЖІТІ, 1998. 384 с.

33. Маркова Т.Д., Ступницька Т.М. Кредиторська заборгованість підприємства: оцінка та механізми управління. *Економіка харчової промисловості*. 2018. Вип. 4. Т. 10. С. 66-78.

34. Михайлішин Н.П. Сутність зобов'язань та їх класифікація:

економічний та правовий аспекти. *Економіка: реалії часу*. 2012. № 2(3). С. 130-135.

35. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». Дата оновлення: 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_051 (дата звернення 15.11.2021).

36. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. Дата оновлення: 23.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 15.11.2021).

37. Нидлз Б., Андерсон Х., Колдуэлл Д. Принципы бухгалтерского учета. Минск : Высшая школа, 2004. 496 с.

38. Новицька Н.В. Теоретичні аспекти понять «дебіторська заборгованість» і «кредиторська заборгованість». *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 2 (128). С. 286-290.

39. Олійник О.О., Роговий С.М. Фінансовий стан підприємства в контексті ліквідності та платоспроможності. *Агросвіт*. 2018. № 19. С. 34-38.

40. Омецінська І.Я. Особливості утворення та порядок визнання зобов'язань за видами. *Облік і фінанси АПК: освітній портал*. URL: <http://magazine.faaaf.org.ua/osoblivosti-utvorennnya-ta-poryadok-viznannnya-zobov-yazan-za-vidami.html> (дата звернення 15.11.2021).

41. Орлов І.В. Бухгалтерський облік і контроль зобов'язань суб'єктів господарювання: теорія і методологія : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2010. 400 с.

42. Палий В.Ф. Современный бухгалтерский учет. Одесса : Гермес, 2002. 384 с.

43. Партин Г.О., Загородній А.Г. Управлінський облік : навч. посіб. Київ : Видавництво «Знання», 2007. 303 с.

44. Пітінова А.О. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства : сутність і необхідність. *Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ. Серія: Економічні науки*. 2013. № 4. С. 379-389.

45. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій та Інструкція щодо його застосування: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. Дата оновлення: 10.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 10.11.2021).

46. Податковий кодекс України від 02.12.2010. № 2755-VI. Дата оновлення: 01.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 15.11.2021).

47. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : Наказ Міністерства фінансів України від 30.01.2000 р. № 20. Дата оновлення: 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (дата звернення 15.11.2021).

48. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290. Дата оновлення: 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення 15.11.2021).

49. Попков М.М., Скорнякова Ю.Б. Ідентифікація та класифікація як важливе підґрунтя якісної організації обліку зобов'язань. Збірник матеріалів XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях» (м. Запоріжжя, 25-26 листопада 2021 р.) / [за ред. А.В. Череп]. Запоріжжя : Видавництво ЗНУ, 2020. С. 166-168.

50. Попков М.М., Скорнякова Ю.Б. Окремі аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління зобов'язаннями підприємства. *Обліково-аналітичне забезпечення управління розвитком підприємства: збірник статей молодих вчених*. Випуск 6 / [за ред. А.В. Череп]. Запоріжжя : ЗНУ, 2021. С. 151-162.

51. Попков М.М., Скорнякова Ю.Б. Проблемні питання відображення в обліку зобов'язань за отриманими від замовниками авансами та доходів від реалізації робіт (послуг). Матеріали Міжнародної науково-практичної

конференції «Сучасні проблеми і перспективи розвитку підприємництва та фінансово-економічного потенціалу регіону в умовах євро інтеграції» (м. Одеса, 2 жовтня 2021 р.). Одеса : ОНУ імені І.І. Мечникова, 2021. С. 74-79.

52. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення: 01.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 15.11.2021).

53. Пушкар М.С., Щирба М.Т. Фінансовий облік у системі управління : монографія. Тернопіль : Карт-бланш, 2006. 178 с.

54. Самохвал Н.П. Місце поточних зобов'язань в системі бухгалтерського обліку підприємства. *Економіка та держава*. 2011. № 9. С. 53-57.

55. Сафарова А.Т. Проблеми оцінки поточних зобов'язань у бухгалтерському обліку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». 2009. Вип. 647. С. 515-521.

56. Сафарова А.Т. Шляхи вдосконалення класифікації зобов'язань. *Економічний аналіз*. 2010. Вип. 6. С. 317-320.

57. Сіренко Н.М., Смирнова О.В. Вдосконалення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства. *Агросвіт*. 2011. № 22. С. 44-46.

58. Скорнякова Ю.Б. Теорія бухгалтерського обліку: основи обліку : конспект лекцій. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2019. 90 с.

59. Скорнякова Ю.Б., Котолевець Т.С. Аналіз фінансового стану в системі управління сучасним підприємством. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «перспективи сталого розвитку економіки: національний та регіональний аспект (м. Київ, 19 вересня 2020 р.). Київ : Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2020. С. 97-101.

60. Слома В.М. Поняття зобов'язання у цивільному праві. Юридичний вісник. 2016. № 1(38). С. 123-128.

61. Сумцова О. Коли визнавати дохід за «триваючими» роботами/послугами. *Бухгалтер 911*. 2019. № 10. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/buh911/2019/march/issue-10/article-42989.html> (Дата звернення 15.11.2021).

62. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2003. 554 с.

63. Тесленко Т.І. Облік і аналіз поточних зобов'язань : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Київський національний економічний університет. Київ, 2009. 20 с.

64. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України : підручник. Київ : Видавництво «А.С.К.», 2006. 784 с.

65. Томчук О.Ф. Аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю підприємства. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького*. 2016. № 2 (69). Т. 18. С. 160-164.

66. Томчук О.Ф., Фабіянська В.Ю., Довгополюк Г.О. Оцінка ліквідності та платоспроможності в контексті фінансового стану підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. № 5 (05). С. 345-351.

67. Фролова Т.О. Фінансовий аналіз : навч.-метод. посіб. Київ : Видавництво європейського університету, 2011. 253 с.

68. Хохлов М.П., Корнієнко О.С. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства. *Економіка та суспільство*. 2017. № 10. С. 402-407.

69. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз : підручник. Київ : ЦУЛ, 2008. 566 с.

70. Цивільний Кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 28.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 15.11.2021).

71. Шевчук С. Визнання та оцінка зобов'язань у бухгалтерському обліку і фінансовій звітності. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2009. № 6. С. 18-23.

72. Яремко У.Й. Економічні категорії в методології обліку : монографія. Львів : Каменяр, 2002. 192 с.

73. Canning J. *The Economics of Accountancy*. New York: Ronald Press, 2015. 367 p.

74. Fridson M., Alvares F. *Financial statement analysis*. New York : John Wiley & Sons, 2002. 396 p.

75. Kohler E. *Dictionary for Accountants*. New Jersey: Prentice Hall, 1975. 574 p.

76. Nitzan Jonathan, Bichler Shimshon. *Capital as power: a study or order and creorder*. Cambridge University Press, 2005. 438 p.

77. Richard E. *Fundamental concepts in liability valuation at reporting*. Boston: Irwin & McGraw-Hill, 1998. 120 p.

ДОДАТОК А

**Порядок подання інформації щодо поточних зобов'язань
в Фінансовій звітності малого підприємства ТОВ «Промінь»**

Найменування статті	Код рядка	Джерело інформації для заповнення	Примітка
Короткострокові кредити банків	1600	Сальдо Кт 60 та Кт 31 (овердрафт)	Відображається сума поточних зобов'язань підприємства перед банками за отриманими від них позиками
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	1610	Сальдо Кт 61	Відображається сума довгострокових зобов'язань, що підлягають погашенню протягом 12 місяців із дати Балансу
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1615	Сальдо Кт 63, Кт 685	Відображається сума заборгованості постачальникам та підрядникам за матеріальні цінності, виконані роботи, отримані послуги
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1620	Сальдо Кт 641 та Кт 642	Відображається заборгованість підприємства за всіма видами платежів до бюджету, включаючи податки з працівників підприємства
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування	1625	Сальдо за Кт 65	Відображається сума заборгованості за відрахуваннями на загальнообов'язкове державне соціальне страхування
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці	1630	Сальдо за Кт 66	Відображається сума заборгованості з оплати праці, включаючи виплати допомог з тимчасової непрацездатності
Доходи майбутніх періодів	1665	Сальдо за Кт 69	Відображаються суми доходів майбутніх періодів
Інші поточні зобов'язання	1690	Сальдо за Кт 361, Кт 372, Кт 471, Кт 643, Кт 644, Кт 684	Відображаються суми заборгованості, які не можуть бути включені до інших статей, наведених у цьому розділі, зокрема сума авансів, отриманих від покупців у рахунок наступного постачання продукції, забезпечення виплат відпусток, заборгованість перед учасниками із нарахованих дивідендів та інших операцій тощо
Усього за розділом III	ряд. 1600 + ряд. 1610 + ряд. 1615 + ряд. 1620 + ряд. 1625 + + ряд. 1630 + ряд. 1665 + ряд. 1690		

ДОДАТОК Б

ДОДАТОК В

Продовження ДОДАТКУ В